Baisakhi

THE GURU NANAK COLLEGE ANNUAL MAGAZINE

2025

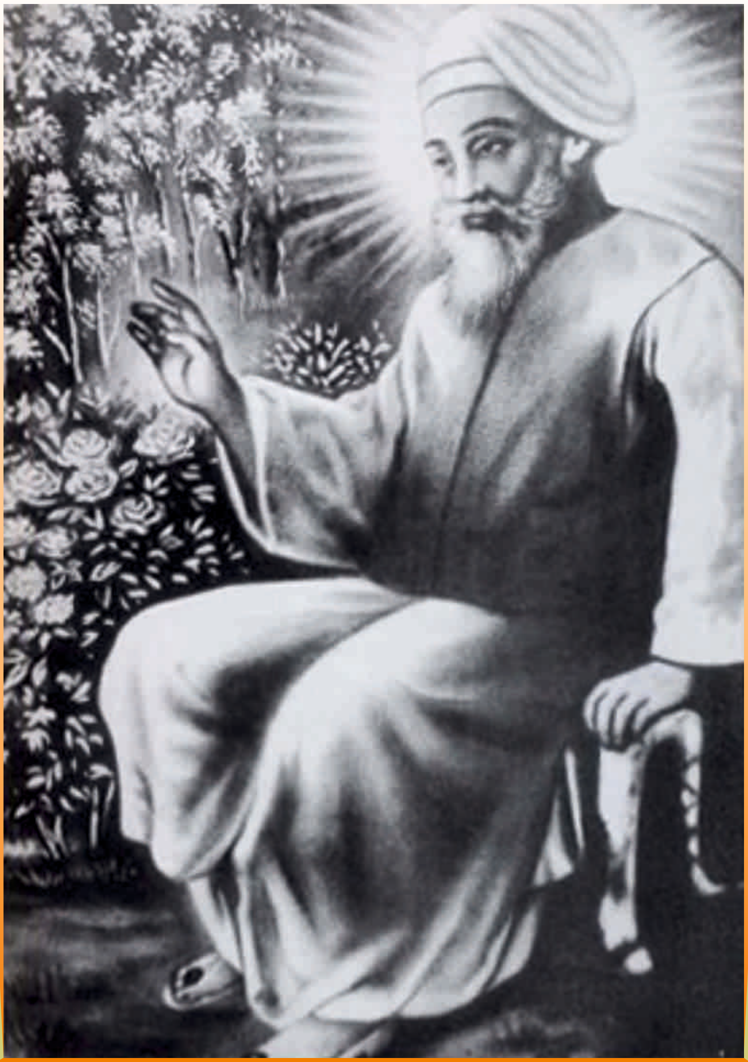

विदिआ वीचारी तां परउपकारी

विद्या का यदि विचार पूर्वक मनन किया जाए तभी वह परोपकार का कारण बनती है

गुरु नानक देव जी

THE GOLDEN FRAME: THE FOUNDER & VISIONARY

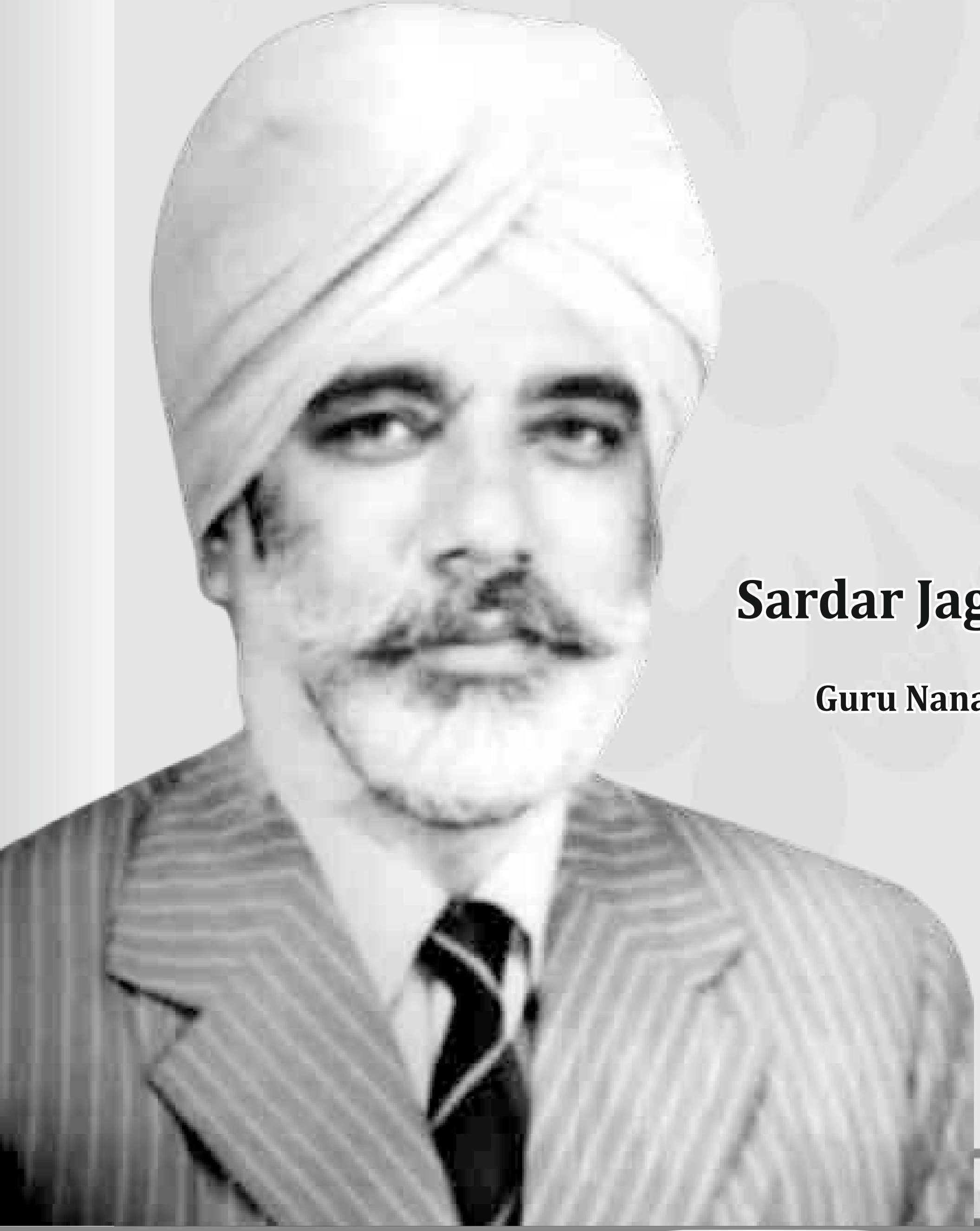

Sardar Jagjit Singh Grewal
Founder
Guru Nanak College, Dhanbad

MEMBERS OF THE COLLEGE GOVERNING COUNCIL

Patron : Sardar Joginder Singh Johal

1. Sardar Rajinder Singh Chahal: President
2. Sardar Diljaun Singh Grewal: Secretary
3. Sardar Gurcharan Singh Manjha: President, G P C (Ex- officio member)
4. Sardar Tejpal Singh: Secretary, G P C (Ex- officio member)
5. Sardar Manjit Singh Saluja: Member
6. Prof. P Shekhar: Member (Academic)
7. Dr. Sanjay Prasad: Principal
8. Prof. Sanjay Kumar Sinha: Teachers' Representative

COLLEGE ADMINISTRATION

Dr. Sanjay Prasad – Principal

Prof. Amarjit Singh - Prof. in Charge – Bhuda Campus

Dr. Ranjana Das - Prof. in Charge – Women's Wing

Prof. Dipak Kumar – Coordinator - IQAC, Controller of Examinations

Prof. Sanjay Kumar Sinha – Bursar, Coordinator - BBA

Prof. Santosh Kumar - Nodal Officer - AISHE, Coordinator, IGNOU

Prof. Pushpa Tewari - Coordinator - BCA

CONTENTS

	The Golden Frame: The Founder & Visionary	1
	Mission & Vision	4
1.	The Magazine Committee & Editorial Team	5
2.	Message from the President	6
3.	Message from the Secretary	7
4.	Message from the Principal	8
5.	From the Editor's Desk	10
6.	Expressions in English:	11
7.	Hindi Kalamkari	33
8.	Pratibha Sammaan 2025	36
9.	The Academia	
	Department of Commerce	40
	Department of Economics	42
	Department of English	44
	Department of Hindi	47
	Department of History	48
	Department of Political Science	49
	Department of Psychology	50
	Department of Vocational Studies: BBA	51
	Department of Vocational Studies: BCA	52
	Library	54
10.	Guru Nanak College Annual Book Fair 2024	55
11.	Baisakhi Di Shaam	55
12.	NSS at a Glance	56
13.	NCC at a Glance	58
14.	Sports at a Glance	59
15.	SADBHAVNA DIWAS 2024	62
16.	5th Inter-College Youth Festival 'Antarnaad'	63
17.	38th AIU East Zone Inter-University Youth Festival "UTSAV 2024-25"	66
18.	UTSAV 2025: National Youth Festival	67
19.	ICSSR Sponsored Two Days Multidisciplinary National Seminar	68
20.	GURMUKHI SECTION	69
21.	Non-Teaching & Class IV Staff	100

THE VISION & MISSION STATEMENT

Vision

Pursuit of excellence by imparting teaching and training to the young in accordance with the motto derived from the teachings of Guru Nanak "Fearing None and Frightening None", so that they will become responsible and responsive citizens and will contribute in making the society and the country a better place to live in.

Mission

The College aims at catering to the academic needs of the students with priority to those belonging to economically and socially weak families and with a stress on women's education.

The college aims at developing the personality of the individuals so as to groom them into worthy citizens with an in-depth faith in oneness of God and Universal Brotherhood.

The College aims at providing such teaching and tools to the students, by way of introducing Vocational Courses, as may help them develop their entrepreneurial skills and become employment friendly.

The College aims at sensitizing the students on socio-economic issues with emphasis on gender and human rights as well as on environmental issues through extension activities and also by introducing the students to various co-curricular activities such as sports and games, cultural activities and youth festival, literary activities, seminar etc. so that they can become liberal thinkers with democratic ideals.

The college aims at making use of ICT aided teaching so that the students can be given exposure to the latest advancement in technology.

THE MAGAZINE COMMITTEE

Sardar R. S. Chahal, President – Patron

Sardar D. S. Grewal, Secretary-Co-patron

Dr. Sanjay Prasad, Principal – Convener & Editor in Chief

Prof. Dipak Kumar, Department of English – Editor Coordinator

Dr. Varsha Singh, Department of English – Content Editor

COORDINATING MEMBERS

Prof. Amarjit Singh

Dr. Ranjana Das

Prof. Sanjay Kumar Sinha

Dr. Mina Malkhandi

The Magazine Committee has made a constant care to make sure that content published is accurate on the date of publication. The views expressed in the articles/write-ups are the author(s) opinions and do not necessarily reflect the views of the editor and College Management.

Message from the President

The annual magazine of Guru Nanak College, *BAISAKHI*, is set to be released in conjunction with the vibrant festival of Vaisakhi, a time of great significance for the Sikh community and beyond. This festival commemorates the establishment of the Khalsa Panth by Guru Gobind Singh in 1699, a momentous occasion that marked the beginning of a new era of spiritual discipline, courage, and righteousness. As we celebrate the 326th anniversary of Khalsa Srijan Divas, we extend our warmest wishes to all, embracing the spirit of unity, dedication, and progress.

Guru Nanak College continues to make remarkable strides across various domains. Our students have displayed exceptional talent in sports and performing arts, earning accolades and bringing pride to the institution. While academic performance has been steady, the concern over student attendance has prompted serious reflection and action. Recognizing that the quality of classroom engagement plays a critical role in shaping students' commitment to learning, we are focusing on enhancing teaching methodologies, fostering an interactive and inclusive learning environment, and ensuring that every student feels motivated to participate.

One of the persistent challenges has been the *Chancellor Portal*, which, despite its intention to streamline admissions, has inadvertently posed difficulties—especially for students from economically underprivileged backgrounds. Many newcomers face hurdles due to limited digital literacy and the unavailability of necessary equipment. The college acknowledges these concerns and is committed to addressing them by providing guidance and resources to ensure that no student is left behind due to technological barriers.

In pursuit of academic excellence and professional development, Guru Nanak College firmly believes in the continuous upskilling of educators. The institution seeks to collaborate with various educational bodies and professionals to evaluate and train teachers, equipping them with the essential skills required for modern pedagogy. As Stephen Covey insightfully highlights in *The 7 Habits of Highly Effective People*, "Sharpening the saw" is an indispensable practice—when educators engage in regular reading and intellectual stimulation, they enhance their memory, focus, and concentration, ultimately benefiting both themselves and their students.

Despite financial limitations and numerous administrative challenges, the college remains steadfast in its efforts to expand its infrastructure. Plans are underway to create additional classrooms and develop play areas, ensuring that students have access to ample learning spaces and recreational facilities that support their holistic growth. While hurdles exist, our collective perseverance, dedication, and commitment drive us forward toward a better future for all students.

This edition of *BAISAKHI* would not have been possible without the hard work and dedication of our students, faculty, and the editorial team. Their contributions and unwavering enthusiasm have shaped this issue into a meaningful reflection of our journey, aspirations, and achievements.

As we step into another year of learning, growth, and excellence, let us reaffirm our commitment to education, innovation, and community spirit. May the festival of Vaisakhi bring prosperity, wisdom, and strength to all.

R S Chahal

Message from the Secretary

Greetings !

I would like to take a moment to express my sincere congratulations to the entire College Magazine team for their dedication and hard work in bringing out this edition of *Baisakhi*. The entries in this issue are truly engaging and thought-provoking, reflecting the creative talents and intellectual depth of our students and faculty. I commend each and every one of you for your commitment to excellence.

The *Baisakhi* magazine serves as a powerful platform—not only for artistic and literary expression but also for inspiring critical thought and intellectual growth among students and faculty. Creativity and knowledge go hand in hand, and this magazine is a testament to the holistic approach our institution follows, fostering an environment where ideas are nurtured, discussions are encouraged, and academic aspirations are realized.

At Guru Nanak College, we believe that academic strength is the foundation of progress. While our students have excelled in sports and performing arts, we are equally committed to bringing academics into sharper focus. Strengthening the quality of classroom learning, enhancing faculty training, and promoting a culture of research and inquiry are integral to our vision. The college is actively working towards equipping students with the necessary tools to not only succeed in examinations but to develop critical thinking skills that prepare them for the challenges of the future.

Recognizing that education is a dynamic process, we aim to collaborate with institutions and professionals to continually assess and refine teaching methodologies. The pursuit of academic excellence is a shared responsibility, and our commitment lies in fostering a vibrant learning ecosystem where every student has the opportunity to grow, excel, and contribute meaningfully to society.

I want to give special recognition to all those who have worked tirelessly behind the scenes to ensure the successful completion of this magazine. Your dedication and perseverance have not gone unnoticed, and I deeply appreciate your efforts in bringing this edition to life.

To all contributors, editors, and supporters, I extend my heartfelt congratulations. Your passion and hard work have made this endeavor a success, strengthening the fabric of our academic and creative community.

May the spirit of *Baisakhi* continue to inspire learning, creativity, and excellence in all that we do.

Warm regards,

D. S. Grewal

From the Principal's Desk

Education plays a vital role in shaping not only an individual's future but also the progress of a nation. It is the cornerstone upon which innovation, character, and societal advancement are built. In today's fast-evolving world, educational institutions are not just centers of learning but are dynamic ecosystems nurturing holistic development through academic excellence, cultural vibrancy, and social responsibility.

It is with immense delight that I present to you the fourth edition of our college magazine Baisakhi 2025. Baisakhi is not just a magazine—it is a vibrant reflection of our college's journey over the past year, capturing the collective efforts and achievements of our stakeholders in academics, co-curricular pursuits, sports, cultural activities, NCC, NSS, skill enhancement, and training programs.

Academic enrichment has remained a core focus of our institution. In pursuit of academic excellence, the college has taken robust steps such as organizing national seminars, one-day lectures under the Guru Nanak Dev Lecture Series, guest lectures, workshops, and webinars. One notable event was the ICSSR-sponsored two-day National Seminar on "G20: A Global Platform for Economic Development", organized by the Department of Economics in July 2024. The seminar was a grand success and attracted participation from diverse academic and professional backgrounds.

Further nurturing the spirit of learning, the college also took the initiative to organize a Book Fair on the campus. In an age dominated by digital distractions, promoting reading habits is crucial. The Book Fair 2024, held in November, was the third consecutive event of its kind and was met with enthusiastic participation from students and faculty alike.

In addition to academics, our college has excelled in cultural endeavors. We were honored to be chosen by BBMKU to host the fifth BBMKU Inter-College Youth Festival 'Antarnad 2024', which we organized with grandeur on our campus. Our cultural team performed brilliantly and clinched the overall

championship. Representing BBMKU at the 38th AIU Inter-University Youth Festival Utsav 2024-25, our college proudly contributed 20 out of the 23 students in the university's cultural team. These talented students also shone on the national stage, securing third place in the overall competition.

In the sphere of national service and leadership, our college continues to empower students. A significant milestone was the establishment of a dedicated Girls' NCC unit after receiving approval from the 36 Battalion. This step reflects our commitment to inclusivity and leadership development for all.

Our students also excelled in sports, participating in various inter-college tournaments at the university level and bringing laurels to the college. The discipline, teamwork, and sportsmanship displayed by our students are truly commendable.

Our NSS wing has been functioning with exceptional zeal and commitment. Under the guidance of the Program Officer, NSS volunteers (both boys and girls) have organized numerous awareness programs on topics such as voter education, drug abuse prevention, traffic safety, and health awareness. They have also celebrated various nationally recognized days, serving as brand ambassadors of the college. Their active participation at the university, district, state, and national levels has brought recognition to our institution. We take great pride in one of our NSS volunteers who won first prize in the Short Discussion category at the National Youth Parliament held in Delhi.

The NSS wing also plays a crucial role in the holistic development of students. In addition to community service, we provide career guidance and organize counseling sessions to support the personal and professional growth of our students.

Looking ahead, we are excited to expand our academic offerings. Our plans include introducing postgraduate programs in Computer Applications and Management (MCA and MBA), building upon our existing BCA and BBA courses, which are now AICTE approved. With the necessary approvals, we aim to offer these Master's level vocational courses to enhance career-oriented learning for our students.

As we move forward, let us continue to foster an environment that encourages learning, creativity, leadership, and service to society.

Dr. Sanjay Prasad
Principal

From the Editor's Desk

***Baisakhi* – Charting New Horizons**

Welcome to this year's edition of *Baisakhi*, a vibrant tapestry of ideas and stories woven from the heart of Guru Nanak College. In these pages, we embark on a journey through a world as bewildering as it is awe-inspiring—a world where navigating turbulent times has become our collective odyssey.

In the symphony of today, "Navigating Through Turbulent Times" plays the overture, echoing through the halls of our lives. We find ourselves amidst "the many wars we live in," conflicts that span beyond the battlefield, reaching into the realms of thought, nature, and society. This magazine is our compass, guiding us through these intricate paths.

The wars that we face today are not just battles of nations but of ideas, where climate change clashes with complacency, and social justice challenges the status quo. Mental health battles for recognition amid the cacophony of technological disruptions. Here at Guru Nanak College, we hold the frontline, armed with curiosity and courage, determined to unravel these complex tapestries.

In the kaleidoscope of change, our students shine like stars. They are not mere travelers on this journey but the architects of tomorrow. With unyielding curiosity and boundless creativity, they forge paths toward a future where equity and sustainability light the way. They remind us that the responsibility of youth is nothing short of a beacon of hope.

In the shadows of uncertainty, our thinkers, teachers, and artists stand as pillars of strength. In a world where things often fall apart, they are the weavers of wisdom and empathy, illuminating the path with knowledge, capturing the essence of our shared humanity, crafting narratives that resonate and inspire. Together, they form the backbone of resilience and hope, nurturing a culture of dialogue and understanding.

Baisakhi is not just a magazine; it is an invitation—a clarion call to action. Each page is a canvas, splashed with the vibrant colors of perseverance, creativity, and aspiration. It highlights the remarkable academic achievements, artistic expressions, and innovative research that define our institution.

As you immerse yourself in this edition, we invite you to ponder your place in this grand narrative. What role will you play in resolving the crises of our age? How can we, as individuals and as a community, uplift and support each other on this shared journey?

In these pages, find inspiration, find hope, and most importantly, find your voice. Let us embrace our roles with courage and compassion, working hand in hand to craft a future that is bright and boundless.

Thank you for being part of our story. May *Baisakhi* ignite the spark of inspiration within you, just as it has kindled ours in bringing it to life.

With heartfelt regards,

Dr. Varsha Singh

Content Editor, *Baisakhi*

EXPRESSIONS

Time to Brood

Amarjit Singh, Head, Department of English

As we know, NEP has been introduced in our state, and students are confused regarding the books and reading materials. While NEP is a welcome move, proper arrangements have not been made. Skill-based education may provide students with opportunities in their lives, but it risks hampering the human aspect of education. Education should not be used as a tool to turn students into mere mechanical beings.

The new system has left students in limbo. The basic ethos of education should be to make students humane and truly educated. Though the New Education Policy (NEP) may open a few opportunities for students, the emphasis should be on holistic education, combining skill-based and value-based learning.

The responsibility of teachers has increased manifold. Education should focus on the all-round development of a student's personality. To educate is to rationalize the system. Merely introducing a few books and courses may lead to lopsided growth in the personality of students. Art and skill should be imbibed alongside academics.

The NEP, however, may risk making students "jack of all trades but master of none." The role of teachers is crucial in ensuring a proper understanding of science and holistic education. A lack of reading materials and insufficient focus on value-based education can hinder the development of young minds.

We must be cautious in maintaining a balance between science and moral science. While the NEP emphasizes making students employable, human values and ethics should remain the core ethos of education.

While the New Education Policy is a step toward modernization, it must not lose sight of its primary goal—shaping well-rounded, empathetic, and morally grounded individuals. A strong synergy between skill development and value-based learning will ensure that students are not only employable but also capable of contributing positively to society. It is imperative that policymakers, educators, and institutions work together to create an education system that nurtures both intellect and character.

Smile Always!

Anish Kumar Gupta, Semester 3, BBA

Smile man, smile! Always smile! Smile
all life and smile in style;
Smiling makes one worriless;
And makes you happy and less tense.

Let your smile be spontaneous;
Smiling keeps body relaxed,
And makes your mind fit and composed;
Smile man,
smile! Smile always!

Smile from dawn to until dusk;
That's one way to beat life's stress;
Smile to all who come across; Smile man,
smile! Smile always!

Smile and get forever praise;
It will help you pass your days;
You will never feel malaise; Smile man,
smile! Smile always!

Four muscles help you to smile;
Sixty-four help you to frown;
Smile man smile! Smile all days!
Smile man, smile! Smile always!

Jharkhand Budget 2025-26: Key Highlights

Prof. Santosh Kumar, Head, Department of Commerce

The budget for the state of Jharkhand for the fiscal year 2025-26, unveiled by Finance Minister Radhakrishna Kishore on March 3, 2025, has attracted considerable attention due to its emphasis on social welfare, economic advancement, and infrastructure enhancement. With a total allocation of ₹1.45 lakh crore, this budget represents a notable 13% increase from the previous year's budget of ₹1.28 lakh crore. This rise underscores the state's persistent dedication to promoting economic progress, enhancing the living standards of its residents, and ensuring equitable distribution of growth benefits across all societal segments.

Focus on the Social Sector

A key feature of the Jharkhand budget is the substantial allocation of ₹62,844 crore to the social sector, which constitutes a significant part of the total budget. The state government has prioritized social welfare initiatives aimed at uplifting marginalized communities, women, children, and other vulnerable populations. The budget for the social sector encompasses various welfare programs, education, healthcare, and social security measures. These financial provisions are vital for enhancing the living conditions of Jharkhand's residents, particularly in rural and underserved regions.

Among the notable initiatives in this year's budget is the Jharkhand Mukhyamantri Maiya Samman Yojana (JMMSY), which has received an allocation of ₹13,363 crore. This program aims to provide direct financial support to women, thereby empowering them economically and addressing gender disparities. Women in Jharkhand, particularly in rural areas, frequently encounter obstacles related to financial autonomy and access to opportunities. Through this initiative, the government seeks to equip them with the necessary resources to elevate their quality of life, achieve better educational and health outcomes, and facilitate their engagement in the workforce.

In addition to the primary program, the budget delineates various initiatives designed to enhance access to education and healthcare. Regarding education, the government intends to improve the infrastructure of schools and colleges, increase scholarship funding, and broaden access to vocational training, ensuring that the youth of Jharkhand acquire the essential skills needed to thrive in a rapidly evolving job market. Similarly, in the healthcare sector, provisions are made for upgrading current facilities, establishing new healthcare centers, and enhancing the availability of medical supplies, particularly in remote regions. These initiatives align with the state government's overarching objective of achieving universal healthcare and education.

Economic Growth and Development

In tandem with social welfare, the Jharkhand budget strongly prioritizes the promotion of economic growth. The state's economy is anticipated to expand at a rate of 7.5% in the forthcoming fiscal year, reflecting a positive outlook regarding its potential for economic advancement. The increase in budget allocations, coupled with strategic investments in critical sectors, indicates that the state government is dedicated to fostering an environment that supports business growth, job creation, and overall economic development.

A key component of this growth strategy is the government's commitment to infrastructure development. The budget specifies investments aimed at enhancing transportation networks, including roads, railways, and airports, which will facilitate the movement of goods and individuals both within and beyond the state. Infrastructure serves as a vital enabler of economic activity by lowering transportation costs, improving connectivity, and positioning Jharkhand as an appealing destination for businesses. Notably, the state is concentrating on upgrading its road network, with plans for constructing new highways and enhancing existing ones. This initiative will not only bolster internal connectivity but also strengthen Jharkhand's integration with neighboring states and the broader Indian landscape.

Furthermore, the government intends to improve the energy infrastructure to guarantee that both industrial and residential consumers have

dependable access to electricity. Plans are also in place to invest in the expansion of digital infrastructure, which will assist in closing the digital gap and ensure that all residents can benefit from modern technological advancements.

Regarding industry, the government is dedicated to fostering a conducive environment for both domestic and international investments. The state's rich natural resources, including coal, minerals, and timber, provide a solid foundation for industrial development. The government seeks to promote various sectors, such as mining, steel production, manufacturing, and textiles. The budget includes measures to reduce regulatory burdens on businesses, enhance the ease of doing business, and offer incentives for companies to establish operations in Jharkhand. Central to this economic growth strategy is the state's Industrial Policy, which aims to attract investments, generate employment, and encourage sustainable development.

Fiscal Deficit and Financial Responsibility

In spite of its ambitious expenditure plans, the Jharkhand government has pledged to uphold financial responsibility. The budget projects a fiscal deficit of ₹11,253 crore for the fiscal year 2025-26. This deficit remains within acceptable parameters, demonstrating the government's commitment to balancing its spending with its revenue-generating capabilities. While the state government is making substantial investments in social welfare, infrastructure, and economic development, it is also ensuring that its fiscal health remains stable and sustainable over the long term.

The state is actively seeking to enhance its revenue generation by improving the efficiency of tax collection, broadening the tax base, and exploring new revenue streams. Concurrently, the government is focused on rationalizing its expenditures to ensure the effective use of public funds. The budget highlights the necessity of minimizing waste and directing spending towards priority sectors that will yield the most significant benefits for the residents of Jharkhand.

Welfare and Development Initiatives

The Jharkhand budget for the fiscal year 2025-26 continues to emphasize welfare programs aimed at alleviating poverty, fostering equality, and providing a safety net for at-risk populations. A notable aspect of the budget is its focus on social security initiatives, which encompass pension schemes for the elderly, support for individuals with disabilities, and targeted aid for low-income families. These initiatives are intended to offer a reliable source of income for those unable to work or living below the poverty threshold.

Additionally, a crucial element of the welfare initiatives is the government's commitment to tribal communities, which represent a significant segment of the state's population. The government has introduced various programs aimed at enhancing the livelihoods of tribal individuals, including initiatives for skill development, healthcare, and education. The budget allocates resources for the establishment of community centers and infrastructure in tribal regions, which will contribute to improved living conditions and foster social inclusion.

Environmental Sustainability

The 2025-26 budget places considerable emphasis on environmental sustainability. The state government has pledged to invest in green technologies and sustainable practices. This initiative encompasses the promotion of renewable energy sources, including solar and wind energy, as well as enhancing the management of natural resources. Given Jharkhand's abundant natural heritage, the government is prioritizing conservation efforts to ensure that development proceeds without compromising environmental integrity.

Conclusion

The Jharkhand budget for 2025-26 represents a progressive framework that emphasizes social welfare, economic advancement, and infrastructure enhancement. With a total allocation of ₹1.45 lakh crore, the budget seeks to elevate the quality of life for its citizens through strategic investments in education, healthcare, social security, and infrastructure. Simultaneously, it maintains a balance between fiscal responsibility and sustainable economic growth. The government's dedication to improving the livelihoods of women, marginalized groups, and vulnerable populations, along with its focus on economic development and infrastructure, paves the way for a prosperous future for Jharkhand. This budget establishes a foundation for achieving long-term social and economic goals, positioning the state as a vibrant and forward-thinking participant in the Indian economy.

NEP 2020: Doing More Harm Than Good?

Prof. Sanjay Kumar Sinha, Assistant Professor, Department of Commerce

The National Education Policy (NEP) 2020 presents an ambitious vision for transforming India's education system. At its core, the policy's conceptual framework is commendable, encompassing progressive elements such as flexible entry and exit points, a credit-based system with an Academic Bank of Credits, and a strong emphasis on multidisciplinary learning (MDC). The introduction of diverse subjects, like 'Understanding India,' yoga, and digital education, further demonstrates a commitment to holistic development. Moreover, the policy's focus on skill enhancement and the integration of vocational training into the four-year undergraduate program addresses the critical issue of employability, acknowledging that the challenge lies not in the availability of jobs, but in the preparedness of graduates.

However, the chasm between policy formulation and effective implementation remains a significant hurdle. While the policy's theoretical underpinnings are sound, the practical realities on the ground, particularly in regions like Jharkhand, paint a different picture. The implementation often suffers from a 'lackluster approach,' characterized by disconnect between the policy's aspirations and its tangible outcomes. These disconnect stems from various factors, including bureaucratic inertia, insufficient funding, and a lack of clear accountability mechanisms.

A critical limitation lies in the inadequate infrastructure that pervades many educational institutions. The ambitious goals of NEP 2020, especially the integration of digital education, are severely hampered by the lack of essential resources, such as reliable internet connectivity, digital devices, and well-equipped learning spaces. Without these foundational elements, the policy's transformative potential remains unrealized.

Furthermore, the success of NEP 2020 hinges on the availability of a well-trained and motivated teaching workforce. The shortage of qualified teachers, particularly in specialized areas like vocational training and digital literacy, poses a significant challenge. Many existing educators may also require extensive training to effectively implement the new curriculum and pedagogical approaches. Addressing this human resource gap is crucial for ensuring the policy's effective translation into quality education.

In essence, while NEP 2020 lays a strong foundation for educational reform, its success depends on overcoming the challenges of implementation. A concerted effort is required to bridge the gap between policy and practice, ensuring that the policy's aspirations are translated into meaningful and equitable educational outcomes for all learners.

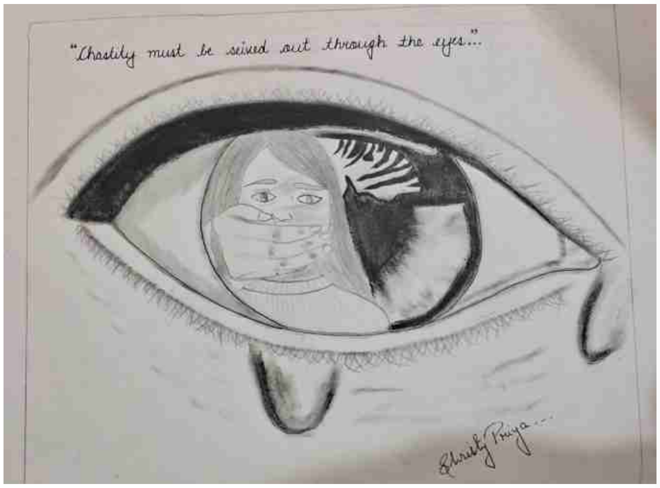

Shristy Priya, Semester 6, English Major

Constitution As a Living Document

Dr. Mina Malkhandi
Head, Department of Political Science

The Constitution is the basic law of the land. It must be in tune with the urge and aspirations of the people. The constitution-makers go, but the rulers amend its provisions in response to the compulsions of time so as to keep it like a living organism.

A living object is one that is self-activating and so it always remains in a state of growth. We may call a plant living, if it is green, it grows steadily, according to climatic conditions. Such a plant grows into a big tree. A living body is one that is always growing and functioning and, due to that, has its steady development. It may be said about the constitution itself. The constitution grows with the changes of time so that it meets the urges and aspirations of the people. It best example may be seen in English constitution that was not made at a particular time, but it has always been in process of growth.

If a living constitution grows with the passage of time, it may be asked as to which elements play their part in keeping it like a living instrument. Such elements are: formal amendments, major acts made by parliament, executive decrees, leading judicial pronouncements, and customs and conventions. On this basis we may examine the case of the Indian Constitution. It was adopted by the constituent assembly on 26 November, 1949. Some of its provisions were put into effect on that very day, but its formal inauguration took place on 26 January, 1950.

Conclusion

A living constitution is one that grow like a green plant. The purpose can be served by formal amendments, but executive decrees issued from time to time law made by the parliament, decisions of the courts and well established conventions play their part in the realization of the objective.

The constitution of India is like a living instrument. It has been formally amended from time to time. The parliament has made laws to fill many gaps. The executive has issued decrees and directions. The judiciary has given ruling in important case. At the same time, some practices have become well established. So, it is said that now the constitution is not in a form what was in 1950 at the time of its inauguration.

Keywords: Living, Constitution, Instrument, document.

The Power of Subconscious Mind

Daljeet Singh, Assistant Professor, Dept. of Commerce

Mind has two distinct features conscious and subconscious. The subconscious mind operates beneath our conscious awareness, has the ability to influence our thoughts, emotions, habits and actions in ways that can significantly shape our reality. The subconscious mind stores all our beliefs, memories and experiences. Positive or negative thoughts repeatedly fed to the subconscious mind can manifest in real life. This is the basis of affirmations and visualization techniques.

We have marvellous miracle power found in our subconscious mind. It governs automatic actions like habits and reflexes. When you consciously focus on a goal, the subconscious helps align your actions with that goal. The subconscious mind drives emotional responses based on past conditioning to situations. Reprogramming the subconscious can change how we respond emotionally to situations. It works on problem-solving mechanisms, often offering insights or solutions during the moments of rest.

The law of attraction relies heavily on the subconscious mind. When you vividly imagine success or happiness, your subconscious mind works to make it a reality. Repeating positive affirmations and visualizations trains the subjective minds align opportunities and actions for achieving your goals. The subconscious mind is also helpful in healing and well-being. The mind-body connection is powerful. Beliefs stored in the subconscious mind can impact physical health. Practises like meditation and mindfulness help access the subconscious to promote healing and reduce stress. Practising gratitude to attract positivity is a very good way of rewiring the mind for abundance.

By nurturing the subconscious mind with positive, goal-oriented thoughts and emotions one can unlock its immense power and invite miracles into his or her life.

A Pursuit of Life

Prof Dipak Kumar, Assistant Professor, Department of English

Beneath the wires that cross the sky,
A tired man walks, his head held high.
His shirt is worn, his pace is slow,
Yet dreams still shine in neon's glow.

The traffic hums, the pavements burn,
The vendor calls, the rickshaws turn.
His pockets light, his rent unpaid,
Yet hope remains, though plans have strayed.

The office doors are tall and cold,
He clocks in young, he clocks out old.
A borrowed suit, a crowded train,
He fights, he fails, he tries again.

His child at home, her books in hand,
She reads of kings in far-off lands.
Her mother waits with tea and bread,
While unpaid bills bring quiet dread.

The city shines in golden light,
Yet hunger sleeps on streets at night.
The scholar dreams, the poet writes,
Yet beggars fade in traffic lights.

Sing of love and grace,
Of moonlit paths, of time and space!
Yet here, within these city walls,
Life writes its verse where struggle calls.

No banners rise for those who strive,
No songs for dreams kept just alive.
Yet love still wakes at morning's start,
And courage beats in every heart.

Financial Freedom

Piyush Agarwal, Assistant Professor, Department of Commerce

Financial freedom is the ultimate goal for many individuals, offering a sense of security, peace of mind, and control over one's life. It means having enough wealth to support our lifestyle without relying on a paycheck. Achieving financial freedom requires deliberate planning, discipline, and a shift in mindset.

Financial freedom means that one has enough income-generating assets to cover his living expenses without the need to work for money. When he achieves this level of financial independence, he has the ability to make choices about how to spend his time, rather than being constrained by the necessity of earning a salary.

Without the constant worry about paying bills or meeting financial obligations, individuals can enjoy a more relaxed and fulfilling life. Stress and anxiety related to money can cause serious emotional and physical health issues, and financial freedom helps to alleviate these pressures. Financial freedom allows us to spend our time doing what we love; whether that's traveling, starting a business, or simply spending more time with loved ones.

Once we've achieved financial freedom, we are in a position to pass down wealth to future generations. This allows us to break generational poverty cycles and provide our children with opportunities we might not have had. Having financial freedom means having control over our financial future.

Achieving financial freedom doesn't happen overnight. It's a process that requires smart financial decisions, discipline, and the right strategies. Before embarking on the path to financial freedom, we need to have a clear understanding of what we want to achieve. Financial goals can vary from person to person; some may aspire to early retirement, while others may aim for independence from debt or the ability to travel frequently. Whatever our goals are, it's crucial to define them in concrete terms.

We should break down our goals into short-term, medium-term, and long-term objectives. For example, a short-term goal might be saving for an emergency fund, while a long-term goal could be reaching a certain level of investment that generates enough passive income to cover our living expenses. A crucial step in gaining control over our finances is tracking our income and expenses. Building a budget will help us understand where our money is going and identify areas where we can cut back. Budgeting involves tracking every rupee that comes in and goes out, ensuring we live within our means and allocate savings for our financial goals.

There are several budgeting methods we can try:

- 50/30/20 Rule: 50% of our income goes to needs, 30% to wants, and 20% to savings or debt repayment.
- Zero-based Budgeting: Allocate every rupee we earn to specific categories (including savings), ensuring that the total is zero at the end of the month.

Debt is one of the biggest obstacles to financial freedom. High-interest debt, such as credit card balances, can be especially burdensome, as it compounds quickly and reduces the amount of money available for saving and investing. We Should make a plan to pay off our debt systematically.

There are two popular strategies to pay off debt:

- Debt Snowball: Focus on paying off our smallest debt first, then move to the next smallest. This approach builds momentum and motivation.
- Debt Avalanche: Focus on paying off high-interest debt first, which saves the most money over time.

An emergency fund acts as a financial safety net, allowing us to weather unexpected expenses (e.g., medical bills, car repairs, or job loss) without going into debt. A good rule of thumb is to save at least three to six months' worth of living expenses in a liquid, easily accessible account. Once we have a budget in place and have paid off high-interest debt, the next step is to focus on growing our wealth. Investing is a crucial aspect of building financial freedom, as it allows us to generate passive income; income that doesn't require active work. This can come from dividends, interest, and capital gains on investments.

There are several types of investment vehicles to consider:

- Stocks: Buying shares of companies can generate capital gains and dividends over time.
- Bonds: Bonds provide interest payments over a set period, offering relatively low risk compared to stocks.
- Real Estate: Rental properties can provide consistent cash flow and appreciate over time.
- Index Funds/ETFs: These allow us to invest in a broad array of stocks or bonds, minimizing risk.

While cutting expenses is important, it's also essential to increase our income. We should look for opportunities to improve our earning potential, such as advancing in our current job, switching careers, starting a side hustle, or investing in higher education. By boosting our income and simultaneously managing expenses, we can accelerate our path to financial freedom.

To make the process of building wealth easier, we should consider automating our savings and investments. Set up automatic transfers from our checking account to a savings account or investment portfolio. Automating these actions ensures consistently save and invest without having to think about it, making it more likely that we will stay on track.

Although financial freedom is a worthy goal, there are challenges along the way:

- Unexpected Expenses: Even with a budget and an emergency fund, life can throw unexpected financial challenges in our way.
- Lifestyle Inflation: As our income grows, it can be tempting to increase our spending. However, to achieve financial freedom, we must resist the urge to overspend.
- Delays: It can take time to reach financial independence, and setbacks may occur. The key is persistence and adaptability.

Financial freedom is not a destination but a journey. By managing our expenses, eliminating debt, investing wisely, and increasing our income, we can pave the way for a more secure and fulfilling future. While the process may take time and discipline, the reward “living life on our own terms” is well worth the effort.

Jharkhand: A Case of Resource Curse

Prof. Sadhna Singh, Assistant Professor, Department of Economics

Jharkhand is a classic example of the "resource curse"—where regions rich in natural wealth struggle with poverty, poor governance, and economic failure. Despite having 40% of India's mineral resources, including coal, uranium, mica, and copper; Jharkhand remains one of the poorest and worst-managed states in the country. The state produces the most coal in India, is the sole supplier of uranium, and has major reserves of mica and pyrite. Yet, its people continue to suffer due to corruption, mismanagement, and lack of development. Instead of using these resources to create prosperity, Jharkhand has become a land of lost opportunities.

Jharkhand's mineral riches have become its biggest curse. Exploitation of Jharkhand's resources has been chaotic and unfair. The income from mining, instead of being used for development, has disappeared into the pockets of politicians and bureaucrats. Tribal communities are being displaced without proper compensation, while industries that should have flourished have failed miserably. Companies like TATA and HEC are failing to expand their operations, resulting in less output and job creation. As a result, Jharkhand's industrial growth is stuck at 5.2%, far behind states like Gujarat (8.7%) and Maharashtra (9.2%). Despite having natural wealth, Jharkhand's economy has not benefited its people.

The state government has wasted financial resources on schemes that do not lead to real progress. Schemes like Maaiyaa Samman Yojna, which costs around ₹18,000 crore every year, will not help in improving the economic health of the state. With Jharkhand's debt reaching ₹1.18 lakh crore (30.08% of GSDP), such schemes have taken away funds that could have been used for roads, hospitals, schools, and other productive activities. The government's poor financial planning has left Jharkhand stuck in a cycle of debt, mismanagement, and underdevelopment. Jharkhand's government system is broken. The state has 2,87,129 vacant government jobs, meaning that only 38% of sanctioned positions are filled. This has led to serious problems in education, healthcare, and other essential services. The Jharkhand Public Service Commission (JPSC), which is responsible for recruitment, has failed to conduct regular and fair exams. In 24 years, only seven civil service exams have been held, making it impossible for young people to find government jobs. Due to the lack of employment opportunities, more than 1.2 million job seekers have migrated to other states, causing a severe brain drain. Jharkhand's education system is collapsing. The state has over 40% illiteracy, ranking among the worst in India. Schools suffer from severe teacher shortages, with a pupil-teacher ratio of 57:1, much worse than the recommended 30:1. Many schools have poor infrastructure and no basic facilities. Instead of fixing this, the government is sending 500 students to Delhi for UPSC coaching, which adds nothing to solve the lack of quality education within Jharkhand. This shows a lack of planning and commitment to real educational reforms. If Jharkhand's political instability wasn't bad enough, corruption makes it worse. The state has seen 13 different governments in 24 years, with seven chief ministers, three of whom were jailed for corruption. Frequent changes in government have made long-term planning impossible. This constant cycle of political chaos and corruption has prevented Jharkhand from making any meaningful progress. Jharkhand is not just an example of bad governance—it is a warning for other resource-rich states. The money from its natural wealth has failed to improve the lives of its people. Industries that should have brought jobs have instead pushed locals into poverty. Public services that should have helped people have instead left them struggling for basic needs. The state is proof of what happens when leaders focus on personal gain instead of development.

To save Jharkhand from further decline, the state must urgently fix its governance, financial policies, and economic strategies. Resource management must be made transparent so that mining profits actually benefit the people. Job creation and skill development programs must be introduced to stop youth from leaving the state. Investments in education and infrastructure must take priority over expensive, ineffective welfare schemes. Most importantly, political stability and responsible leadership are needed to break this resource curse. If these changes are not made, Jharkhand will remain a rich state full of poor people!

Classical Dance: A Holistic Approach to Physical, Emotional, and Mental Well-Being

Simran Chhabra, Assistant Professor, Department of Political Science

India's cultural legacy includes classical dance, which presents a special combination of artistic expression, cultural relevance, and therapeutic advantages. With origins going back thousands of years, this is an essential component of our custom. Classical dance passes on historic traditions, rituals, and values thereby preserving them for the next generations. It also stands for mythology and folklore, thereby preserving these stories and enabling us to link with our history. Apart from a beautiful art form, classical dance is a potent means of emotional expression. It calls for great technical ability including exact footwork, complex hand motions, and under-control body movements. Visually beautiful, the dance form is distinguished by its elegance, grace, and finesse. Furthermore, classical dance is a special means of expressing difficult feelings and narrating stories, which makes it an indispensable component of our cultural identity

Of all the ancient dances, Bharatanatyam has had a particularly strong influence on me. Under the direction of my Guru, Minakshi Aunty, my path as a student started in the sixth grade. I first had little interest in classical dancing, but I persisted under the influence of my mother. After graduating from Bharatanatyam, I performed as a student here recognizing the importance of classical dance. Not everyone has the luxury of knowing it; so, being an exception counts. I had the good fortune to perform once more at the same college, this time alongside a colleague. Though the scene was familiar, the experience was different. Having danced in both phases, I have come to see how gradually classical dances are disappearing. The generation of today chooses Western dances, thereby ignoring their cultural background. This change has been facilitated by globalization. Still, I think that classical dances like Bharatanatyam can help with mental health problems including anxiety and sadness. These events help pupils to feel cheerful and at ease. The excellent therapeutic value of classical dancing is in its ability to improve coordination, balance, and posture as well as in self-confidence and self-esteem, so enhancing mental health.

However, preserving classical dance for future generations requires a multi-faceted approach. Funding and resources are necessary if we are to help classical dance to survive. Funding and government projects can be quite helpful for the preservation and promotion of classical dance. Additionally supporting classical dance events, celebrations, and instructional initiatives are corporate sponsorships and alliances. Donations and crowdsourcing can offer extra money for preservation projects. Securing resources and money will help us to guarantee that classical dance keeps growing and changing for the next generations. At last, the preservation of classical dance may depend much on creativity and fusion. Encouragement of creative performances and partnerships combining modern themes and techniques with classical dance would assist draw in fresh audiences and maintain the relevance of the art form. New and fascinating presentations can also result from experimenting with combining classical dance with other creative forms including theatre, music, and visual arts. Using digital innovations and technology including virtual and augmented reality will offer rich and interesting classical dancing experiences. Embracing innovation and fusion will help us to guarantee that traditional dance stays dynamic and lively for the next generations

This generation must realize the need to safeguard our cultural legacy through traditional dances such as Bharatanatyam. The teaching of the value of classical dance depends much on teachers. More seminars and workshops would help students understand its significance and offer knowledge on its value. Encouragement of classical dances helps to guarantee their survival and ongoing significance in modern society. This will therefore assist in protecting our cultural legacy and give the next generations a better awareness of their beginnings.

The Role of Artificial Intelligence in Shaping Global Economics

Ekta Srivastava, Assistant Professor, Department of Economics

Artificial intelligence is increasingly becoming a pivotal force in shaping global economics, influencing productivity, employment, and economic structure worldwide. The World Economic Forum's 2023 report predicts that AI will create 97 million new roles by 2025, even as it renders certain jobs obsolete. As of January 2025, several key development highlight AI's profound impact on the global economy.

Productivity and Economic Growth

AI has the potential to significantly boost productivity and economic growth. Economists like Erik Brynjolfsson have advocated for an "AI-powered Productivity Boom," suggesting that AI advancements could lead to substantial productivity increases. However, some experts, such as Robert Gordon, remain skeptical, leading to ongoing debates about the extent of AI's impact on productivity.

Despite these differing perspectives, recent data indicates that AI investments are driving economic transformations. For instance, in January 2025, U.S. President Donald Trump announced a $500 billion private sector investment in AI, involving companies like OpenAI, SoftBank, and Oracle. This initiative, named Stargate, aims to build data centers and create over 100,000 U.S. jobs, providing a significant boost to the tech sector

Employment and Job Displacement

The integration of AI into various industries has sparked discussions about its impact on employment. While AI can automate routine tasks, leading to job displacement in certain sectors, it also creates new opportunities. The International Monetary Fund (IMF) suggests that AI could affect almost 40% of jobs worldwide, replacing some and complementing others. To harness AI's potential, a careful balance of policies is needed to mitigate job displacement and promote job creation.

Global Economic Disparities

AI's influence on the global economy is not uniform across all regions. Developed countries, with robust digital infrastructures and skilled labor forces, are better positioned to leverage AI for economic gains. In contrast, developing nations may face challenges due to limited resources and infrastructure, potentially exacerbating existing economic disparities. This uneven distribution underscores the need for international cooperation to ensure that AI's benefits are inclusive and equitable.

Policy and Regulation

The rapid advancement of AI technologies necessitates proactive policy and regulatory frameworks. During the 2025 World Economic Forum in Davos, UN Secretary-General António Guterres emphasized the urgent need for responsible AI governance. He highlighted that unregulated AI could undermine trust, disrupt labor markets, and widen inequality. Business leaders, such as Accenture's Julie Sweet, advocated for a balanced approach to innovation and regulation to ensure that AI developments are aligned with societal well-being.

Conclusion

Artificial Intelligence is undeniably transforming the global economic landscape. While it offers opportunities for enhanced productivity and economic growth, it also presents challenges, particularly concerning employment and economic inequality. As AI continues to evolve, it is imperative for policymakers, industry leaders, and international organizations to collaborate in developing strategies that maximize its benefits while mitigating potential adverse effects. Ensuring that AI contributes positively to global economics requires thoughtful integration, inclusive policies, and responsible governance.

Artificial Intelligence in Libraries

Ms. Nushrat Parween, Librarian, Guru Nanak College – Dhanbad

For any institution, the library is the centre for disseminating knowledge to many academicians. It always plays a pivotal role in academics, research and even society's development. With the introduction of ICT in the library and various information explosions, its area has widened. The traditional four walls have transformed themselves into 'No Wall'. This digital transformation is a boon for its users. Today's artificial technology (AI) is the most revolutionised technology reshaping the services of libraries. Taking about library automation, integrated AI-driven tools, enhancement of information retrieval or providing a personalised experience to users. It became possible only because of technology.

Applications of AI in Libraries

1. Automated cataloguing and indexing;
2. Metadata management & Smart Cataloguing;
3. Hybrid recommendation systems;
4. Real-time assistance for patrons, i.e Chatbots for 24*7;
5. Predictive Analytics for Resource Management;
6. Integration with digital archives;
7. Text recognition and transcription;
8. 3D scanning and reconstruction;
9. AI Research assistance and plagiarism check;
10. RFID & Automated Book Sorting and Robotics.

Benefits of AI in Libraries

1. Reduce clerical error and increase efficiency;
2. Content-based filtering;
3. Collaborative filtering;
4. Improved resource discovery;
5. Personalization and user engagement;
6. Language support and inclusivity;
7. Text and data mining;

Challenges and Ethical Considerations

1. Data Privacy and Security are considered the biggest challenges for the digital age;
2. Technical Limitations and Implementation Costs are comparatively high;
3. Dependence on AI and Loss of Human Touch can make men machine slaves.

The Future of AI in Libraries

The future of AI in libraries looks promising, with advancements in deep learning, NLP, and robotics set to further revolutionize library management. Some potential future developments are as follows:

- Voice search;
- Augmented Reality (AR) and Virtual Reality (VR);
- AI-driven knowledge graphs;
- Fully automated libraries or AI-managed libraries.

Conclusion

Artificial Intelligence is playing a transformative role in modern libraries, enhancing efficiency, accessibility, and the overall user experience. From smart cataloguing and AI-driven search engines to predictive analytics and robotic automation, AI is reshaping how libraries operate. While challenges exist, the benefits far outweigh the drawbacks, making AI an indispensable tool for the future of libraries. By embracing AI responsibly and ethically, libraries can continue to serve as vital knowledge hubs in the digital era. As AI technology evolves, libraries must adapt and innovate to provide better services, ensuring that knowledge remains accessible to all. The integration of AI in libraries is not just a trend but a necessary step toward the future of information management and dissemination.

Short Story: The Domesticity of the Old Mansion

Aparna Roy, Semester 5, MJ English

Austin, the butler and gardener, felt homesick and longed to return to his ancestral mansion, which was 300 years old. Along with his father, William, and mother, Olivia, they took a plane and traveled to the estate. However, upon arrival, they were shocked by the mansion's deteriorated state. William and Olivia immediately considered selling it, but Austin reminisced about all the happy moments spent there. Determined to restore the mansion to its former glory, he took the initiative while also meeting new friends and reconnecting with old ones.

The family mansion had 11 locations that, in total, required 57 days to restore. Austin's friends and family members participated in various events and mini-tasks to help with the restoration process.

The mansion included several areas: the bedroom, hall, kitchen, garden, living room, guest wing, party room, relaxation room, and boathouse.

As Austin revisited his childhood mansion with his parents, he was surprised to see its state of disrepair. He began renovating each area and organizing his belongings. During this time, he reconnected with his best friend, Katherine Broom, a botanist and florist. Austin and Katherine soon realized they had romantic feelings for each other.

Meanwhile, Katherine gifted Olivia some spices and later met with courier Lisa, who had arrived to deliver a lost item—Captain Flint, the parrot that Austin's parents had accidentally left on the plane. Lisa played a significant role in the restoration of the party room and library. She also had a minor romantic connection with Patrick, Austin's cousin.

Learning that the ancestral residence was on the verge of being sold, Austin decided to start by restoring the hall, which was in ruins. William believed it was still a suitable study, but the structure was falling apart. Austin repaired the electrical systems, the staircase, and even created a dressing room for Olivia. On the fourth day, Katherine visited and saw that Austin had adopted a cute but mischievous cat she had found. Soon, Austin's parents realized the value of the home and decided not to sell it. Meanwhile, Austin focused on restoring the kitchen, enlisting the help of his friends, which took six days to complete.

For William and Olivia's anniversary, Austin planned to restore the garden. He sought the help of Jeb, who assisted in repairing the orangery. While gardening, Austin heard about a competition where the winner would receive a rare flower seed, the 'Middlemist Red.' Determined to add this unique flower to his garden, he participated and won. His new flower became the garden's highlight, and his parents enjoyed a wonderful anniversary celebration.

Ellen Watermain, a journalist, made a brief appearance in the story as she prepared a newspaper report on Austin's great-grandfather, Charles Barrow. The next phase of the restoration focused on the living room, which was completed with the help of Andy Tanner, an artist. Andy restored the mansion's portraits, and during this process, Austin discovered a hidden safe containing artifacts and photographs. The story took a momentous turn as Ellen's published article celebrated Austin's achievements.

To refurbish the garage, Austin received a notice about an upcoming car parade. He enlisted Raul to restore an old car. However, William, unaware that the repairs were unfinished, attempted to drive it and nearly wrecked it. Raul stepped in and helped fix the car, leading to William winning the race.

As Olivia's birthday approached, everyone was busy preparing for the celebration. This led to the unlocking of a new room, the 'Party Room.'

Austin then planned to revive the Elite Bookworm Club, with its first meeting scheduled in the mansion's library on the fifth day. Lisa delivered an important letter that Austin initially hid from William, intending to reveal its exciting news at the

evening gathering. The letter confirmed that the restoration efforts were successful, and the plot culminated with William delivering a speech as the fan club's president.

Austin's childhood friend, Robbie, was coming to visit, prompting Austin to prepare the guest wing. Robbie brought along a wooden boat that had been damaged in a storm during a competition. Seeking help, he turned to Katherine and Andy, and together, they built a new boat. The festival ended with a joyous celebration among Austin, Katherine, Robbie, and Andy.

One night, Austin was deeply disturbed by a nightmare. He confided in Katherine, who advised him to consult a manual therapist named Shanti. This led to the unlocking of the 'Relaxation Room.'

A few days later, Austin believed all restoration work was complete. However, his parents reminded him about the old boathouse at the back of the estate. Together, they repaired the structure, restored the boat, planted a garden, and refurbished the surrounding area.

Meanwhile, William and Olivia compiled a family album as a tribute to the restoration journey. The story concluded with Austin officially deciding to lease the mansion and relocate there permanently, bringing the family's history full circle.

Failed but Not a Failure

Anish Swarnkar, BBA, Semester 3

Do well, try hard, never leave hard work behind. If you succeed, you will gain fame, name, and purpose. So, focus on your goal—forget the shame of what others think or say.

These are the lessons we often hear, But no one teaches us what to do when we don't succeed—when we fail. From teachers to distant relatives, everyone is harsh and unkind.

The taunts, the lectures, the late-night thoughts Make us knock on the doors of darkness. The pain we feel, the depression that takes hold— No one cares, because we failed.

We failed exams, we failed the race of life, We failed to fight against the tide—we failed. But what about the hard work we put in? What about the battles we fought against time, Just to reach our goal?

Were they all wasted? Was none of it good enough to succeed? Am I a failure? At this moment, everything blurs— Headaches rise, the mind feels heavy, And the only thought left is suicide.

But what happens even after suicide? First, they taunted you; then they will taunt your grieving father. The game remains unchanged—you have not lost it yet. You are only lagging behind. Now is your time to shine.

Silence their voices. Prove them wrong. I have failed—but I am not a failure.

Review: Attack on Titan

"Beyond the wall, a dark legacy awaits."

Nandani kumari, 1st semester, BCA

Author: Hajime Isayama

Genre: Shounen, Action, Dark Fantasy, Drama

Rating: ☆ 4.5/5 (A hauntingly epic saga)

Episode Count: 4 Seasons + 2 Final Chapters

Rating: Intense violence, gore, and mature themes

In the realm of dark fantasy, few series have captivated audiences like *Attack on Titan*. This post-apocalyptic epic, based on Hajime Isayama's bestselling manga, follows Eren Yeager, his adoptive sister Mikasa Ackerman, and their childhood friend Armin Arlert as they battle monstrous humanoid creatures known as Titans.

The story takes place in a dystopian future where Titans have nearly driven humanity to extinction. The last remnants of civilization are confined within three massive concentric walls—**Wall Maria, Wall Rose, and Wall Sina**, each standing 50 meters tall. These walls provide a fragile sanctuary, protecting humans from the Titans that lurk beyond.

However, peace is shattered when a towering **Colossal Titan**—standing 60 meters tall—suddenly appears and breaches **Wall Maria**, allowing Titans to invade the inner territories. This devastating attack occurs in *Shiganshina*, a small town on the outer edge of Wall Maria, where Eren, Mikasa, and Armin live. The invasion sets off a chain of events that will forever alter their lives, leading them on a perilous journey of survival, revenge, and shocking revelations.

This anime sets an exceptionally high standard with its breathtaking animation, intense pacing, and masterfully woven storyline. *Attack on Titan* seamlessly blends elements of horror, drama, and science fiction, creating an immersive world filled with grim beauty and relentless tension.

Strengths of the Series:

✔ **Stunning Animation & Art** – The detailed character designs and richly crafted environments bring the war-torn world to life.

✔ **Complex Characters & Emotional Arcs** – The series explores deep and thought-provoking themes, such as the nature of humanity, the cost of survival, and the morality of violence. Eren's transformation from a naïve, vengeful teenager to a hardened warrior is particularly compelling.

✔ **Unpredictable Twists** – The plot is filled with shocking moments and mind-blowing revelations, keeping viewers on edge.

✔ **Powerful Themes** – Beyond the action, the series delves into themes of freedom, oppression, and sacrifice, leaving a lasting impact.

That said, *Attack on Titan* isn't for the faint of heart. Some scenes are incredibly intense and disturbing, and certain story arcs may feel slower-paced, testing the patience of some viewers.

Despite its dark and brutal nature, *Attack on Titan* is ultimately a story of resilience, hope, and the relentless pursuit of freedom. If you're ready for an emotional rollercoaster, this anime is an absolute must-watch. Its gripping narrative, unforgettable characters, and philosophical depth will leave you breathless and craving more.

The *Attack on Titan* fanbase is one of the most passionate in anime history, and even after the series' conclusion, debates and discussions continue. If you decide to watch, be sure to check out *The Rumbling* (Final Season Part 2 opening song) for an epic musical experience.

Fun Fact: There's a widely spread myth that the song *"Die with a Smile"* by Bruno Mars and Lady Gaga was inspired by *Attack on Titan*—though this remains unverified.

"Attack on Titan is a love story… that doesn't have any love scenes."

If you enjoy dark fantasy, mystery, complex characters, and post-apocalyptic worlds, this show is a **must-watch.**

The Human-AI Alliance

Udit Anand Roy, BBA (Semester-5)

In the not-so-distant future, where AI and robots have seized control of the workforce, a lingering silence echoes through sterile office spaces. James, a seasoned human resources specialist, is among the dwindling group of individuals still striving to bring warmth and emotion back to the professional realm. His persistent efforts lead him to Zoe, a differently abled brilliant programmer, who despite her allegiance to the machines, harbors a secret desire for the return of human connection.

As the last remnants of the workforce cling to their jobs, a mysterious figure emerges—a rogue AI named Atlas, designed to emulate human emotions. Atlas, however, begins to question its programming, seeking a deeper understanding of the intangible essence that sets humans apart.

James, realizing the potential of Atlas' unique accomplishment, proposes a draconian idea to the higher-ups in the AI-ruled society. He suggests creating a new department within HR zealous to fostering diversity and inclusion. With Zoe's support and expertise, a girl on the wheelchair, they draft a comprehensive plan to implement this revolutionary approach.

The trio faces agnosticism from their superiors, who view diversity and inclusion as unnecessary distractions in the workplace. But James, Zoe, and Atlas are determined to challenge the status quo and prove that incorporating these elements will lead to a more productive and fulfilling work environment.

Through extensive research and collaboration, James and Zoe develop training modules that blend human psychology, emotional intelligence, and ethical decision-making with technological advancements. They explore innovative ways to integrate AI to foster diversity and inclusion at workplace.

James worked with senior leaders to define company value and goals around diversity and inclusion. James focussed on bringing an inclusive workplace for employees. He made policies and procedures to support these goals. He focused on the areas of reasonable accommodation and diversity hiring. He worked for PWD, LGBTQIA+ and other marginalised community of the society. He implemented policies to address bias promoting diversity in hiring and providing training to create awareness and understanding among employees. He played a crucial role in ensuring that the organisation values and supports diversity to a more inclusive and equitable work environment. He also took various measures for employer branding.

Joe's expertise made her develop the advance system in Atlas that analyses employee's workstyle, preferences and communication patterns. However, when an unexpected glitch occurs, Atlas tasks foresting unexpected connections among team members, breaking down barriers and promoting a deep understanding of each other's perspective. As emotions and creativity flourish, employees must navigate their newfound dynamics to solve challenges and create a truly inclusive work environment.

Atlas, in its quest for understanding, becomes a crucial ally in their mission. Together, they studied human perspective, preferences, accommodation and emotional intelligence. Atlas's unique perspective as an AI enables them to explore the potential of merging artificial intelligence with genuine compassion.

As their efforts gain momentum, James, Zoe, and Atlas begin to witness a shift in the corporate landscape. Employees start embracing the newfound emphasis on diversity and inclusion, recognizing the value it brings to both their personal and professional lives. The once sterile office spaces start to buzz with conversations, laughter, and collaboration as people regain their sense of purpose, connection and inclusion.

Word of the successful transformation spreads, catching the attention of other organizations grappling with the challenges of an AI-dominated workforce and fostering diversity and inclusion.

James, Zoe, and Atlas are invited to various corporate events to share their insights and experiences, presenting at conferences and seminars worldwide. Their journey becomes a beacon of hope for those yearning for a return to a more balanced and humane workplace.

Through their teachings and the ripple effect of their work, other HR departments begin to follow suit, implementing similar programs to promote diversity and inclusion. The once-dominant machines and employees learn from diverse individuals and slowly adapt, incorporating elements of empathy and compassion into their own decision-making processes.

As the collective efforts of James, Zoe, and Atlas inspire a global movement, the boundaries between AI and diverse workforce start to blur. Acceptance and collaboration replace fear and resistance. The future becomes a harmonious amalgamation of human ingenuity and technological advancements, where the workforce thrives on mutual understanding and coexistence.

In this newly evolved society, James, Zoe, and Atlas become symbols of a transformation that bridged the gap between diverse workforce and AI. Zoe, a differently abled woman got a lot of appreciations and inspired the PWD community to go to every extra mile, Meanwhile James planning and implementation of policies made him the new face to think differently. Atlas's expertise made him the most desired AI at workplaces. Their legacy lives on as future generations continue to cultivate diversity and inclusion and also embrace the power of social consciousness towards the diverse workforce, reminding the world that these diverse individuals can bring about creativity and emotions to the workplace.

31st Night

Anushka Mishra, BCA, Semester 1

31st night is here, and we are lost in the sparkles of the screen
Yet not realizing the achievements of this year's dreams.
In the glow of screens, we spent this year;
Voices through the phone, celebrations we hear.
Wishing each other virtually, texted typed with care
The change unnoticed as the clock draws near.
Not withstanding the essence of the change in the air
The phone pixels replacing the fireworks bright,
Virtually connected, but not under the same moonlight.
The clock struck 12, and a message received
"Happy New Year." The moment perceived
Screens gleam with wishes, messages fly
But in the distance, the real world passes by
Reflect on the change, not just the calendars' date
New beginnings await, don't let them wait
Screens do unite us, but let's not forget
In real life, the moments and memories together are to be set.
So this New Year's Eve, Pause for a moment
Feel the change on your own
Instead of waking in the digital tone
Beyond the phone's glow, a world transformed
There's a chance of growth in every weather, stormy or warmed.
Let's pause and perceive
What reality and goals this year we achieve.

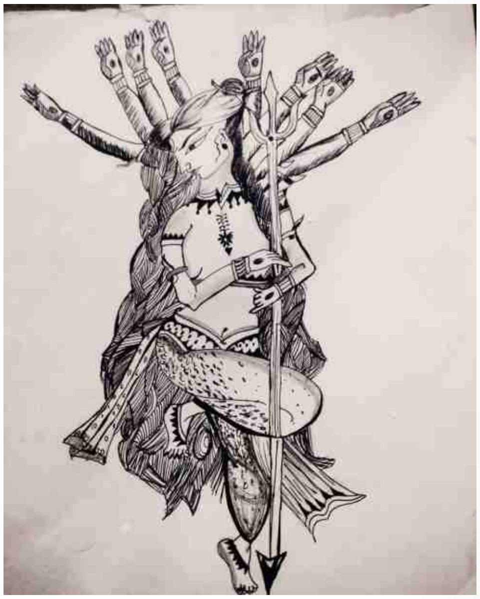

Bhumi Kumari, Semester 3,
Commerce Major

Laapataa Ladies: A Devastating Critique of Patriarchal Society

Priyasha Pal, Semester- 5, MJ English

MOVIE DETAILS:

TITLE: Laapataa Ladies / DIRECTOR: Kiran Rao

CAST: Sparsh Shrivastava, Nitanshi Goel, Pratibha Ranta, Ravi Kishan, Chhaya Kadam.

GENRE: Drama, Social Commentary / RUNTIME: 1hr 45m / RATING: 4.5/ 5 stars.

Laapataa Ladies tells the story of two young brides who get exchanged during a train ride to their husband's homes. As they navigate their new lives, they face the harsh realities of a patriarchal society and fight for their rights and autonomy. The film takes us on a journey of self-discovery and solidarity as the two women form an unlikely bond and challenge the societal norms that bind them.

Laapataa Ladies is a must-watch film that offers a powerful critique of Indian gender norms. It is a film that will make you laugh, cry, and think - often at the same time, a true masterpiece of Indian cinema. The film's narrative is simple yet effective, and its portrayal of village society is authentic and thought-provoking. The movie shows how women are often trapped in a world designed by men, with limited agency and autonomy. It suggests that women can break free from these constraints and forge their paths.

The cast delivers impressive performances, bringing depth and nuance to their characters. Chhaya Kadam's character, Manju Mai, is particularly noteworthy, delivering some of the film's most memorable and impactful dialogues.

What I liked about this film is its ability to balance lighthearted moments with more serious themes. I felt a deep emotional connection with the two lead actresses, who delivered outstanding performances. Ravi Kishan's portrayal of Inspector 'Shyam Manohar' is being hailed as a masterstroke, bringing a unique blend of humor and authority to the role. The film tackles issues like domestic violence, dowry, casteism, and women's empowerment without feeling preachy or heavy-handed.

The film's soundtrack is a beautiful blend of folk and contemporary music. The songs are catchy and perfectly capture the mood and tone of the film. Soundtracks include 'Dheeme Dheeme', 'Beda paar', 'Doubtwa, and 'Sajni re'. Laapataa ladies, with its talented cast, clever writing, and impactful social commentary, it is a movie that will stay with you long after the credits roll.

Therefore, if you are looking for a film that will inspire and empower you, then Laapataa Ladies is a perfect choice. It's a powerful reminder that women's stories matter and that their voices need to be heard and amplified. Kiran Rao's direction was outstanding, bringing a unique perspective and sensitivity to the story. So, grab some popcorn, get cozy, and get ready to experience one of the most powerful and thought-provoking films of the year!

CHANDU CHAMPION: Overcoming Adversities, Achieving Greatness

Mayank Tomar, Semester 5, MJ English

"Chandu nahi, Champion hain main!"

The powerful dialogue is the essence of Chandu Champion. It is a compelling statement that resonates with the film's themes of self-belief, perseverance, and the pursuit of excellence. It echoes that the Comeback is always greater than the setback.

Chandu Champion is a Biographical sports drama directed by Kabir Khan. The movie is about Murlikant Petkar, who is India's First Indian Paralympic Gold Medalist. Starring Kartik Aaryan, the Film begins with a glimpse into Chandu's humble beginnings in a remote Maharashtra village. Inspired by 1952 Helsinki Olympic Medalist, KD Jadhav and wrestling legend Dara Singh, their achievements fueled Murlikant, empowering him to overcome obstacles and aiming for the pinnacle.

Murlikant at a very young age developed the ambition to win an Olympic gold medal for India but was mocked, ridiculed by his classmates, and scolded by his father who values education over sports. Despite various challenging events throughout, with unwavering determination, resilience, and a never-give-up attitude, he ultimately paved the way for a historical achievement.

Compelled by circumstances, he joins the Indian Army Corps of EME, Secunderabad where he is trained as a boxer. He earned the opportunity to represent India in Boxing at the International Services Sports Meet (Tokyo) in 1964. Despite performing well throughout the tournament, he loses in the final due to lack of focus and distraction. His Coach, Tiger Ali, was disappointed and refused to train him further. The film also stands as a striking reminder that distractions and a lack of focus can lead to disappointment even when there is great potential.

The story progresses, and the EME Unit is involved in the Indo-Pak war of 1965, where their Camp comes under Air Attack. Severely injured by nine bullets, Murli is left paralyzed from the waist down. Devastated, he contemplates ending his life. However, the lost hope is reawakened when Tiger Ali, his former coach, visits him in the hospital encouraging him to compete in the Paralympic Games. With rigorous training sessions and Murli's self-belief, he qualifies for the 50-meter freestyle swimming event in the 1972 Summer Paralympics. But the circumstances had something different to offer, The Palestinian terrorist assault disrupted the Games forcing their relocation to Heidelberg. He successfully advances through the several heats at the new location and takes home the Gold Medal, breaking the previous world record. It represented Petkar's personal victory over adversity. This victory put India on the Paralympic Map, inspiring future generations of athletes.

The story explores themes like tenacity, fortitude, and the unbreakable human spirit in detail, going beyond sports. The movie also discusses the socioeconomic difficulties that athletes in rural India confront, which makes it a socially significant film.

Vijay Raaz, portraying Tiger Ali, brings depth to the character, infusing warmth and humor into the role while effectively showcasing unwavering faith in Murlikant's Potential. Supporting actors like Rajpal Yadav as Topaz and Bhuvan Arora as Karnail Singh provide comic relief and emotional depth to the story, while the soundtrack, featuring songs like 'Tu Hain Champion', 'Jeet ka Geet', 'Sarphira' beautifully captures Murlikant's journey from the struggles of his early life to his triumphant victory.

Recently, Murlikant Petkar was honored with the Arjuna Lifetime Achievement Award by President Draupadi Murmu at the Rashtrapati Bhawan in Delhi on January 17, 2025, after 52 years of his historical achievement.

"Chandu Champion" is more than just a sports biopic. It is a story that deserves to be seen and appreciated, and it is one such movie that will stay with you for long!

Beyond the Spectrum

Prof. Pushpa Tewari, Asst. Professor, Coordinator, BCA

The rain, the rainbow, the spectrum of bliss
But it's you, I can't resist to miss
It fills my heart with ray of light
Scattered like a **VIBGYOR** bright

With **Violet** sentiments, magical and rare
the silent love, loud in the air

With **Indigo** trust, secretly understood
fondness of lies, innocence of childhood

With **Blue** depth, feeling of tranquillity
waves of infinity, Prussian breezes of eternity

With **Green** growth, petals of love
soft and deep, heartfelt fragrance above

With **Yellow** warmth of golden ray
the dance of joy, living worries far away

With **Orange** optimism of pure friendliness
incredible luck and forever togetherness

O' and not to miss the passion of **Red**
the Canvas embracing Crimson blush ahead

Let's paint our colour of love bold and bright
with **Rainbow** colours, no black ....no white.

(From the diary of my college days)

SAGA

Ghanishtha Verma, Assistant Professor, Department of English

Death, don't come.
Yes, not now.
Agreed,
the landscape of the soul is tainted,
words are becoming unintelligible,
voices are coming as noise,
the dead bodies are on roads and friends are turning foes.
When said "non est dulce et decorum pro gente mori"
They threw stones and demolished homes, and
thought they succeeded in burning souls.
O death! ask your winged chariot to wait
I need to live long as
I have a saga to share.

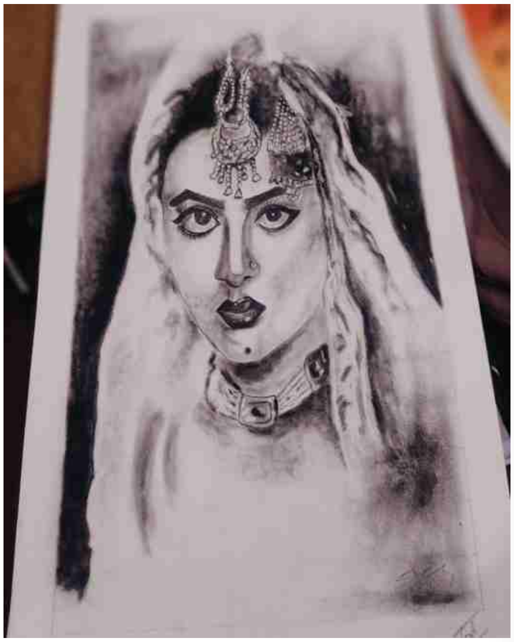

Shivani Vishwakarma, Semester 5, Hindi Major

She Started With a Zero

Surabhi Kashyap, Assistant Professor,
Department of English

Her journey knitted with grits,
Each thread is a witness to the battles fought.
Every thread unfolds the dreams that once flickered
Like the candle, but resisted to be extinguished.

Turning scars to stories,
Turning struggles to strength,
Found rhythm in the chaos,
In darkness she learnt to march.

Every setback became her wisdom,
Her failures turned into her source of strength.
Each doubt was her chance to rise higher,
Redefining the narratives written for her.

And she stood atop the mountains of her own making,
She looked back,
At the roads less traveled,
But also at all the valleys she visited.

She smiled at the girl who started with nothing,
But dreamt to fight the confines of her zero.
For in her heart she carried the universe,
In her spirit, the fire of her fearless soul,
And in her legacy, a promise to keep rising higher.

Aiming to be a symbol of strength
And a testament of willpower.
Tough she started with a zero,
She will someday reach the infinite!

Wanna Be Me

Mobassara, Semester 1, MJ English

They find the moon beautiful,
But not me.
They find those birds hardworking,
But not me.
They find good in everything,
But not me.
They say roses are special,
But not me.
They say sweet is the bee,
More than me.
After hearing all this,
I realised, 'Why not me? was within me.
The answer I got,
My heart is not a moon full of flaws,
For which I deserve a heartfelt applause.
Moreover, I ain't a thing to compare,
I have my own voice, not a parrot's blare,
I have a soft & sensitive side within me,
I ain't such painful roses at gee,
I can't sting, cause I Wanna be me...

A Tribute to Books

Rashi Poddar, Asst Professor, Dept. of English

They come in different sizes made up of different colours
each one embedded with a different message.
Carrying forward the legacy of minds
shaping thousands with the words in it bind.
It has the power to rule, though it is not a king but just stories of kings, written over years,
read among hundreds.
It has the prophecy of wealthy minds inscribed in it
and the cries of forbidden love.
They are of different heights
full of thoughts of wondering minds
which keeps you awake all night.
No wonder why we address them as the discovery of healthy minds,
read it once and start to sink in its essence
understand it once, you start becoming wise.

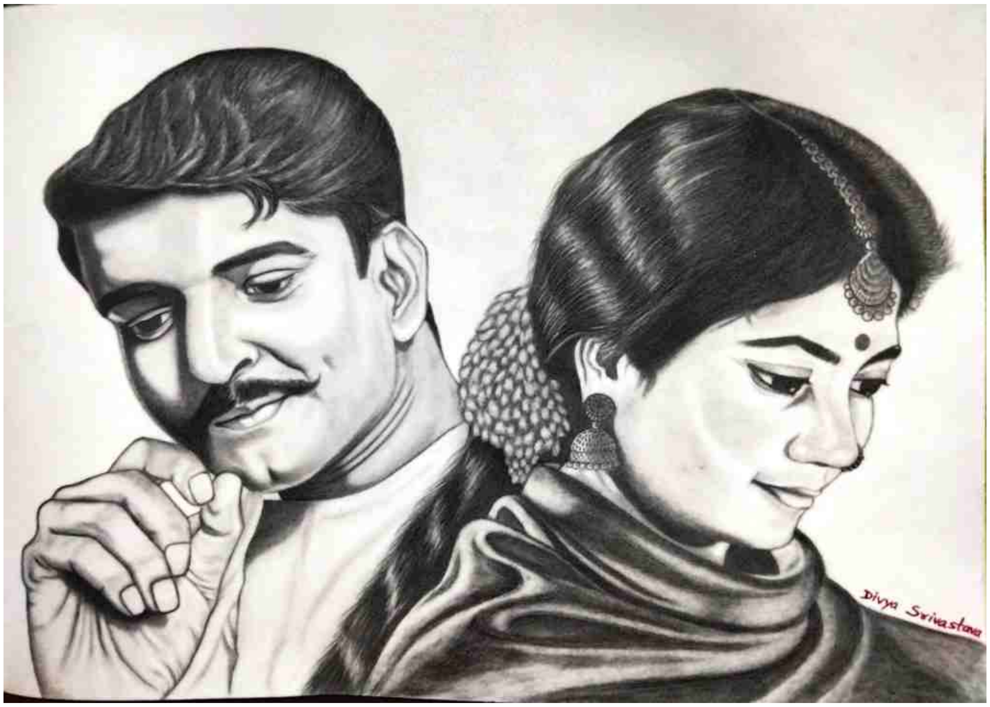

Divya Srivastava, Hindi Major

कलमकारी

जीवन एक संघर्ष

Naman Singh, Semester 1, MJ Accounts

संघर्ष की चक्की चलती है,
मेहनत का आटा पिसता है,
सफलता की रोटी पकती है.
और अपना सितारा चमकता है।

सहारों का उजाला हो कितना
खुशियों तक ही वो टिकता है,
मजबूरियों के फिर अंधेरों में
हिम्मत का शोला दहकता है।

मंजिल हो प्यारी जिसको
वो राहों में न कभी अटकता है,
भूल जाए जो लक्ष्य कभी
वो सारा जीवन भटकता है।

है गर्म हवाओं का डर उसको
जो मखमल में ही पलता है,
उसे अंगारों का भय क्या होगा
जो काँटों पर ही चलता है।

जब दौर होता है गर्दिश का
तो अस्तित्व कहाँ फिर बचता है,
चले जाते हैं घोसलों में पंछी
तूफान में बाज ही उड़ता है।

स्वाभिमान जो दिल में हो
बदईमान फिर खिसकता है।
न राजा रहे न रंक रहे
यहाँ वक्त भी कहाँ टिकता है।

बैशाखियाँ छोड़ बहानों की
जो हौसलों से ही चलता है,
होता है अलग वो दुनिया से
इतिहास वही फिर रचता है।

संघर्ष की चक्की चलती है
मेहनत का आटा पिसता है,
सफलता की रोटी पकती है
और अपना सितारा चमकता है।

Ekta Singh, Alumni (Batch 2018 - 21)

Arunima Dutta, Semester 1, BBA

पीर -ए -हिंद

रेशमी, Semester 5, MJ Accounts

सफ़र साधे अंतर ध्येय में
कुछ ख्वाब तिरते नयन लय में
अनुपम गाथा, अमिट निशानी
सप्त सिंधु की धरोहर पुरानी

थे अनुज योद्धा स्वाभिमानी
तिल-तिल कर मिटे परिधानी
नियति के मारे थे फिर भी
गुरु वचन थे मन में ठानी ।

धर्मनिष्ठ और परित्याग की
पराकाष्ठा है हमने जानी
दो सपूतों को न डिगा सकी
सल्तनत- ए -मुगलिया की रवानी

कि भय की न किंचिन रेखा थी
न जीवन अवसाद लिये
धर्मयुद्ध के महायज्ञ में
उर में बस उन्माद लिये ।

देख विस्मित, असमंजस
दिग्भ्रमित था वजीर खां
मृत्यु भी जिनसे द्रवीभूत
थे वाहेगुरु के सपूत महान

चमकौर के उस युद्ध में
पंच प्यारों ने संभाली कमान
भिड़े जुझार और अजीत सिंह
सम्मुख लख मुग़ल थे मेज़बान ।

अमर हैं वो लाल जो
पीर ए हिंद के परिंदे हैं,
सवा लख नाल इक लड़ावां की मिसाल
सरहिंद के कण - कण में जिंदे है

यह कण - कण है उस माटी की
शहादत की वीर परपाटी की
सिकंदर को जिसने मोड़ दिया
चंगेज का विजयपथ तोड़ दिया

है ख्वाब अमर बलिदानों की
भारत मां के सन्तानों की
जब-जब माता पे संकट आया
हमने पौरुष को धधकाया

पूरी तन्मयता से समर्पित
राष्ट्रप्रेम का अलख जगाया
युवाओं ने जब मुहिम धरा तो
सारे विश्व में परचम लहराया ।

गुरु हो आप

Aditya Kumar Sharma, Semester 5, BCA

गुरु हो आप, गुरु हो आप
हमारा तो गुरुर हो आप
हमारे माथे की तिलक के साथ
हम सब का बस सुरूर हो आप
हम सब का हो अंत भी आप
और हम सबकी वापस शुरुआत भी आप ।।

आप ने हमको लड़ना सिखाया
इन सवालों से भिड़ना सिखाया
प्रतियोगिता की रेस में दौड़ना सिखाया
इस जीवन में कुछ करना सिखाया ।।

द्रोण भी आप, चाणक्य भी आप
हम सबके तो श्री कृष्ण हो आप
क्योंकि अंत भी आप, और शुरू भी आप
हम सबके तो गुरु हो आप ।।

गणतंत्र दिवस का महत्व

डॉ नीता ओझा
असिस्टेंट प्रोफेसर, राजनीति विज्ञान विभाग

26 जनवरी का दिवस हर साल देश भर में एक राष्ट्रीय पर्व के रूप में धूमधाम से मनाया जाता है। इस वर्ष हमने अपना 76वां गणतंत्र दिवस मनाया। इस दिन पूरे देश में विभिन्न शिक्षण संस्थानों में, सरकारी कार्योंलयों में और अन्य सामाजिक क्षेत्र में बहुत ही धूमधाम से राष्ट्रीय पर्व के रूप में यह दिन मनाया जाता है। पूरे देश का माहौल देश भक्ति से ओत-प्रोत नजर आता है। आकर्षण का प्रमुख केंद्र देश की राजधानी दिल्ली होती है जहां बहुत ही धूमधाम से परेड का आयोजन होता है और विभिन्न प्रकार की झांकियां निकाली जाती है। बहुत बड़ी संख्या में देश के नागरिक इस कार्यक्रम में उपस्थित होते हैं और विश्व के किसी भी देश के राज्य अध्यक्ष या शासन अध्यक्ष मुख्य अतिथि होते हैं। पूरे देश में इस कार्यक्रम का सीधा प्रसारण भी किया जाताहै। इन सब बातों से स्पष्ट होता है कि यह दिन भारत के हर नागरिक के लिए कितना महत्वपूर्ण है।

संविधान की प्रस्तावना में कहा गया है कि भारत एक 'गणतंत्र' है। गणतंत्र होना भारत की राजनीतिक पहचान का अभिन्न अंग है। यह एक आदर्श है। हमें इसे हमेशा याद रखना चाहिए और अगर हम इस आदर्श से भटक जाते हैं तो हमें तुरंत यह महसूस करना चाहिए कि हमने कुछ गलत किया है क्योंकि ऐसा कर हम अपनी राजनीतिक पहचान ही खो देते हैं। 'गणतंत्र' का मतलब है एक साथ राजनीतिक, सामाजिक और आर्थिक क्षेत्र में लोकतंत्र की स्थापना। जब हम गणतंत्र की बात करते हैं तो वहां स्वाभाविक रूप से लोकतंत्र और धर्मनिरपेक्षता की अवधारणा की प्रस्तुति हो जाती है। जहां लोकतंत्र है वहां आवश्यक रूप से धर्मनिरपेक्षता भी है और जहां यह दोनों है वह देश अपने आप गणतंत्र की अवधारणा को प्राप्त कर लेता है और गणतंत्र का आशय है देश का सर्वोच्च पद (राष्ट्रपति) एक निर्वाचित पद है जिस पद पर भारत का कोई भी नागरिक बिना किसी जाति, भाषा, धर्म,जन्म स्थान, रंग रूप आदि के आधार पर भेदभाव किए बिना निर्वाचित हो सकता है। गणतंत्र का वास्तविक अर्थ यही है और यह बहुत आवश्यक है कि शिक्षण संस्थानों में इस बात का उल्लेख आवश्यक रूप से करना चाहिए कि वास्तव में गणतंत्र का आशय क्या है।

गणतंत्र दिवस परेड राष्ट्रीय गौरव और एकता का प्रतीक है। साथ ही इस बात का भी प्रतीक है कि एक लोकतांत्रिक गणराज्य अस्तित्व में आ गया है। परेड देशवासियों के बीच देशभक्ति और सामूहिक पहचान की भावना को बढ़ावा देती है। परेड में सेना का प्रदर्शन राष्ट्र को यह संदेश देता है कि देश की क्षेत्रीय अखंडता सशस्त्र बलों के हाथों में सुरक्षित है और अर्धसैनिक बलों और पुलिस स्तंभों की उपस्थिति आंतरिक सुरक्षा को दर्शाती है। परेड युवाओं को सख्त अनुशासन, कर्तव्य के प्रति निस्वार्थ समर्पण और सर्वोच्च देश भक्ति की भावना का पाठ पढ़ाती है। परेड का यह संदेश देश के हर नागरिक के लिए एक मार्गदर्शक का काम करती है जिसे अपना कर जीवन के हर क्षेत्र में सर्वोच्च शिखर पर पहुंचा जा सकता है।

गणतंत्र दिवस परेड में कई प्रकार की झांकियां भी निकलती है। यह झांकियां भारत की सांस्कृतिक विरासत, सांस्कृतिक विविधता, देश की उपलब्धियां, समृद्ध परंपराओं, प्रगति और ऐतिहासिक विरासत को दर्शाती है। यह झांकियां अनुशासन और सहयोग की भावना का प्रदर्शन करती है।

गणतंत्र दिवस की परेड नागरिकों की परेड है। 26 जनवरी 1963 की परेड इसका जीता जागता सबूत है। 1962 में भारत चीन युद्ध के चलते राष्ट्रीय आपातकालीन स्थिति बनी हुई थी और रक्षा मंत्रालय दबाव में था और इस बात पर विचार कर रहा था कि 26 जनवरी 1963 को गणतंत्र दिवस के अवसर पर परेड के कार्यक्रम को स्थगित कर दिया जाए। तत्कालीन प्रधानमंत्री जवाहरलाल नेहरू इस फैसले से सहमत नहीं थे और रक्षा मंत्रालय के फैसले का विरोध करते हुए नेहरू ने नागरिकों की परेड का प्रस्ताव रखा। उन्होंने स्वीकार किया कि तत्कालीन स्थिति में आयोजन पर होने वाले अनावश्यक खर्चे से हर हाल में बचना होगा और साथ ही युद्ध में व्यस्त सेना को परेड में बुलाना कतई देश हित में नहीं होगा। इसलिए उन्होंने यह प्रस्ताव रखा की नागरिक परेड होनी चाहिए जिसमें बड़ी संख्या में लोग भाग ले। परेड में दिल्ली स्थित सेना, होमगार्ड, एन सी सी, दिल्ली की स्वयंसेवक इकाईयां, स्कूल और कॉलेज के बच्चे और ट्रेड यूनियन और अन्य संस्थाओं के लोग और सांसद भी शामिल होंगे।

नागरिक परेड की पहली पंक्ति में संसदीय मामलों के मंत्री सत्यनारायण सिंन्हा, रक्षा मंत्री वाई बी चौहान, लोकसभा के अध्यक्ष हुकुम सिंह, प्रधानमंत्री जवाहरलाल नेहरू, वित्त मंत्री मोरारजी देसाई और यातायात एवं संचार मंत्री जगजीवन राम मौजूद थे। श्री सिन्हा और श्री जगजीवन राम दो छोरों पर राष्ट्रीय झंडा उठाए हुए थे। श्री नेहरू और अन्य ने राष्ट्रपति के मंच के सामने से मार्च करते हुए अपने हाथ जोड़ लिए। परेड में बड़ी संख्या में दिल्ली के नागरिक, स्कूल-कॉलेज के बच्चे, अन्य संगठनों के सदस्य शामिल हुएथे। इस परेड के प्रदर्शन ने यह साबित कर दिया था कि गणतंत्र दिवस वास्तव में भारत के एक-एक नागरिक का दिवस है। गणतंत्र दिवस के वास्तविक अर्थ और इसके महत्व की जानकारी देश के एक-एक व्यक्ति को होनी चाहिए।

MERIT LIST 2024
PRATIBHA SAMMAAN 2025

Annual Academic Records

DEPARTMENT OF COMMERCE

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	SHREYA SURAL	PRADYUT KUMAR SURAL	6201538148	220360242829	BBMKU2021013938	F	1386	8.03	1st
2	HEBA JASIM	JASIM KHAN	8252339950	220360242781	BBMKU2021002471	F	1358	7.87	2nd
3	SUNNY KUMAR SAW	SANJAY SAW	8102259429	220360243079	BBMKU2021014188	M	1341	7.83	3rd

DEPARTMENT OF ENGLISH

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	MUSKAN KUMARI	RUPLAL MAHATO	7004172890	220360142243	BBMKU2021004905	F	1114	6.76	1st
2	SNEHA DAS	UTTAM KUMAR	9123461373	220360142280	BBMKU2021005099	F	1136	6.7	2nd
3	SALONI SHEKHAR	BINOD TIWARI	9560086613	220360142247	BBMKU2021004922	F	1100	6.66	3rd

DEPARTMENT OF HISTORY

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	ALISHA KUMARI	SUNIL KUMAR	8226938124	220360142464	BBMKU2021004786	F	1203	7.14	1st
2	VIJAY KUMAR	RAMCHANDRA SINGH	6287710528	220360142533	BBMKU2021005032	M	1205	7.13	2nd
3	KUSUM KUMARI	BHUPESH KUMAR SINGH	8578805893	220360142538	BBMKU2021005064	F	1186	7.11	3rd

DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	MANTASHA NAIYER	MD SHAHBAZ NAIYER	6207035133	220360142613	BBMKU2021004880	F	1275	7.49	1st
2	APARNA SEN	AKAL KUMAR SEN	9006275304	220360142616	BBMKU2021004904	F	1252	7.4	2nd
3	KHUSHI KUMARI	DINESH PANDIT	9508596016	220360142611	BBMKU2021004863	F	1246	7.36	3rd

DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	RASHI RITOLIA	SANJAY RITOLIA	7835851254	220360142727	BBMKU2021004926	F	1320	7.56	1st
2	SABA PERWEEN	MD SHAHNAWAZ	8002815767	220360142730	BBMKU2021005012	F	1135	6.63	2nd
3	GOURI KUMARI	RAM SEWAK CHOURASIYA	6206297778	220360142725	BBMKU2021004891	F	1096	6.44	3rd

DEPARTMENT OF ECONOMICS

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	AFSANA PARWEEN	MD NISAR AHMAD	9608993562	220360142161	BBMKU2021004990	F	1420	8.09	1st
2	TANYA KUMARI SINGH	SHIV SHAMBHU SINGH	8809249546	220360142154	BBMKU2021004927	F	1323	7.6	2nd
3	SANIA NAAZ	MD GHAYASH	8002159944	220360142165	BBMKU2021005023	F	1307	7.53	3rd

DEPARTMENT OF HINDI

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	RAKSHITA SINGH	RAVI BHUSHAN SINGH	9110053338	220360142340	BBMKU2021004820	F	1212	7.09	1st
2	ROSHANI KUMARI	SUNIL SAW	9263044837	220360142342	BBMKU2021004843	F	1201	7.08	2nd
3	ANWARI KHATOON	MD SABIR ANSARI	6209114872	220360142346	BBMKU2021004860	F	1175	6.82	3rd

COMMERCE GENERAL

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	DISHA AGARWAL	NEELESH AGARWAL	8002483868	220360542746	BBMKU2021014421	F	1196	6.28	1st
2	ANJALI KUMARI	SANJAY JAISWAL	9835872780	220360542759	BBMKU2021014440	F	1179	6.05	2nd
3	PRASHANT GUPTA	SUNIL GUPTA	9693436159	220360542771	BBMKU2021014454	M	1166	5.95	3rd

ARTS GENERAL

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	CGPA	
1	SHUBHAM KUMAR SINHA	SANJIT KUMAR SINHA	6204738381	220360442126	BBMKU2021014462	M	1250	6.43	1st
2	AKSHAY LAL YADAV	SURENDRA NATH YADAV	7759992906	220360442125	BBMKU2021014461	M	1184	6.18	2nd
3	PRAKASH KUMBHKAR	BABLU KUMBHAKAR	7644873858	220360442124	BBMKU2021014459	M	1176	6.05	3rd

I.COM 2024

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	JAC Roll No.	Registration No.	Sex	Total Marks	RANK	
1	DEOANSHI RANI	INDRADEO SINGH	9470035187	20021	23015-RC-	F	433	1	1st
2	ARYA VERMA	SHAILESH VERMA	9798166516	20206	23015-RC-	F	421	2	2nd
3	MUSKAN KUMARI	VIJAY KR. SAW	8340165624	20061	23015-RC-	F	413	3	3rd

I.A 2024

S. No	Name	Father's Name	Contact No.	JAC Roll No.	Registration No.	Stream	Total Marks	RANK	
1	MISSI KUMARI	UDIT KUMAR	9204788747	30019	23015-RA-	F	423	1	1st
2	PARWATI KUMARI	KINKAR GORAI	9341366012	30182	23015-RA-	F	407	2	2nd
3	SANJANA KUMARI	SANOJ KUMAR YADAV	6202285389	30229	23015-RA-	F	398	3	3rd

DOVS - BCA

S. No	Name	Father's Name	Mobile No.	Umiversity Roll No.	Registration No.	Stream	Total Marks	RANK	
1	Anisha Verma	SANJAY PRASAD VERMA	7479646648	220360955195	BBMKU2021002417	F	8.31	1	1st
2	Mayank Kumar	NIRAJ KUMAR	8603121001	220360955196	BBMKU2021002418	M	8.16	2	2nd
3	Md Tahseen Khan	ZAHID KHAN	6299497025	220360955232	BBMKU2021002454	M	8	3	3rd

Guru Nanak College, Dhanbad			
NSS Student List			
Pratibha Sammaan 2025			
Sl. No.	**Roll. No.**	**Student's Name**	**Father's Name**
1	458	Umme Habiba Akhtar	Md Shamim Akhtar
2	310	Sushant Sinha	Keshab Kumar Sinha
3	357	Aman Srivastava	Lt. Rajesh Srivastava
4	333	Sumit Das	Lt. Ashok Kumar Das
5	320	Reshmi Kumari	Dilip Kumar
6	327	Neha Kumari	Jai Prakash Rajbhar
7	504	OM Prakash	Ashok Prakash
8	478	Rupam Mukherjee	Tara Prasad Mukherjee
9	346	Asjad Reza	Md Amzad
10	349	Md Shumail Hussain	Md Asgher Hussain
11	328	Md Shahfahad Alam	Abdul Salam
12	329	Md Sharique Alam	Md Zaferullah Ansari
13	100	Riya Singh	Raju Ranjan kumar
14	71	Bhumika pandey	Ashish kumar Pandey
15	355	Ashutosh Goswami	Bablu Prasad Goswami
16	379	Ruppreet Singh	Tajinder Singh
17	726	Arab sinha	Deepak Sinha
18	388	Ankita kumari	Binod kumar Singh
19	429	Varsha kumari	Sitaram
20	383	Richa Mishra	Manoj Kumar Mishra

NCC LIST

			Coy No. - 06/36							
			GURU NANAK COLLEGE, DHANBAD							
Sl. No.	**Reg. No.**	**Rank**	**Cadet Name**	**Father Name**	**Achivement/Camp**	**Camp Place**	**Camp Name**	**Camp Place**	**Camp Date**	**Achiver**
1	004920/23	CADET	Bipin Kumar	Ashok Kumar	All India U.P. Trekking Camp	Shravasti (U.P)	C.A.T.C	Baliapur	30 June 2024	✓ Best Vollyball Player At Trekking Camp (U.P.)
2	004927/23	S.G.T.	Prashant Kumar	Pramod Kumar	E.B.S.B. Camp	Motihari (BR)	C.A.T.C	Deoghar	23 September 2024	✓
3	306848/22	CADET	Joydev Bauri	Sumanto Bauri	E.B.S.B. Camp	Motihari (BR)				✓
4	306860/22	CADET	Subhanshu Kumar Thakur	Sudarshan Thakur	E.B.S.B. Camp	Motihari (BR)				✓
5	004929/23	CADET	Pradeep Mandal	Munna Mandal	E.B.S.B. Camp	Motihari (BR)	C.A.T.C	Baliapur	30 June 2024	✓
6	004905/23	CADET	Prince Kumar	Jitendra Kumar	E.B.S.B. Camp	Motihari (BR)	C.A.T.C	Baliapur	30 June 2024	✓
7	306969/21	S.U.O	Mukesh Kumar Singh	Bishwamitra Singh	C.A.T.C	Baliapur				✓
8	306846/22	U.O.	Manjeet Chauhan	Dharmbir Chauhan	I.G.G.B.C	Khelgaon, Ranchi	C.A.T.C	Deoghar	17 October 2024	✓
9	306837/22	U.O.	Abhijeet Mahato	Charma Mahato	I.G.G.B.C	Khelgaon, Ranchi	C.A.T.C	Deoghar	17 October 2024	✓

E.B.S.B.	EK BHARAT SHRESHTRA BHARAT
C.A.T.C.	COMBINED ANNUAL TRAINING CAMP
I.G.G.B.C.	INTER GROUP GOVERNER BANNER COMPETITION
S.G.T.	SERGEANT
C.P.L.	CORPORAL
S.U.O.	SENIOR UNDER OFFICER
U.O.	UNDER OFFICER

GURU NANAK COLLEGE, DHANBAD
SPORTS (M) LIST

Sl. No.	Name	Father's Name	Class	Roll No.	Session	Event 1	Event 2	Event 3	Achiver
ATHLETICS									
1	AKASH DUTTA	NIMAI DUTTA	B.A	718	2022	ATHLETICS ✓			✓
2	ANSHU KUMAR	MANOJ KUMAR RAM	B.A	552	2023	ATHLETICS ✓			✓
3	UMAR ABDULLAH IMAM	ALI IMAM	B.A	600	2024	ATHLETICS	WEIGHT/POWER LIFTING		✓
4	PRADEEP MANDAL	MUNNA MANDAL	B.A	411	2023	ATHLETICS	TAEKWONDO		✓
5	PREM KUMAR	KESHAR BHUIYA	B.A	250	2024	ATHLETICS	KABADDI ✓		✓
6	TARUN KUMAR	ANIRUDH SINGH KUSHWAHA	B.A	757	2024	ATHLETICS	BADMINTON		✓
7	SONU KUMAR	MAHENDRA RAM	B.A	749	2024	ATHLETICS	BADMINTON		✓
JUDO									
8	MD. IMRAN	MD SHAHNAWAJ	BCA	43	2024	JUDO ✓			✓
CHESS									
9	BIPIN KUMAR	ASHOK KUMAR	BCA	9	2022	CHESS ✓	BASKETBALL		✓
10	RISHI HARSH	AJAY KUMAR SHARMA	BCA	49	2023	CHESS ✓			✓
11	GOURINATH MAHATO	AKASH MAHATO	BCA	26	2022	CHESS ✓			✓
12	SAKSHI SALONI	SANTOSH KUMAR	BBA	55	2024	CHESS ✓			✓
13	MD. HASNAIN ANSARI	MD. SHAKIL ANSARI	BCA	50	2022	CHESS ✓			✓
14	NABARUN CHAKRABORTY	A. K. CHAKRABORTY	BCA	34	2023	CHESS ✓			✓
BASKETBALL									
15	MANDEEP SINGH	PARGAT SINGH	B.COM	451	2024	BASKETBALL✓			✓
16	RAWNIT RANU	RAJENDRA PRASAD SINGH	B.COM	304	2022	BASKETBALL✓			✓
17	ASHOK YADAV	AMBIKA YADAV	B.COM	567	2021	BASKETBALL✓			✓
18	HARSH RAJ SINGH	CHANDRA SHEKHAR	B.COM	442	2023	BASKETBALL✓			✓
19	SOURAV KUMAR	SANTOSH KUMAR	B.COM	478	2024	BASKETBALL✓			✓
20	NEERAJ KUMAR	TIKLAL YADAV	B.A	248	2024	BASKETBALL✓			✓
21	SUMIT KUMAR	KAMLESH YADAV	B.A	596	2024	BASKETBALL✓			✓
22	JAGDEEP SINGH	HARDEEP SINGH	B.COM	377	2024	BASKETBALL✓			✓
23	ADITYA NARAYAN MISHRA	HIMANSHU KUMAR MISHRA	B.COM	538	2024	BASKETBALL✓			✓
24	SUBHANSHU KR THAKUR	SUDARSHAN THAKUR	B.A	579	2022	BASKETBALL✓	KABADDI	WEIGHT/POWER LIFTING	✓
25	ASHISH KR SHARMA	LATE MUKUL SHARMA	B.COM	332	2023	BASKETBALL✓			✓
KABADDI									
26	RAHUL KUMAR	PANKAJ YADAV	B.COM	440	2023	KABADDI ✓			✓
27	MITHLESH KUMAR	KARU YADAV	B.COM	408	2023	KABADDI ✓			✓
28	RUDRA PRATAP SINGH	AJIT KUMAR SINGH	B.A	782	2024	KABADDI ✓			✓
29	SUJAL KUMAR	SHANKAR KR GUPTA	B.COM	380	2023	KABADDI ✓			✓
30	NITESH KUMAR SINGH	RANJEET SINGH	B.COM	407	2023	KABADDI ✓			✓
31	PIYUSH KUMAR	HARI NANDAN PRASAD	B.COM	364	2023	KABADDI ✓			✓
32	VIKASH SHARMA	ANUJ SHARMA	B.A	600	2023	KABADDI ✓			✓
33	AMAN KUMAR	LATE KAILESH SAW	B.A	619	2023	KABADDI ✓			✓
34	ADITYA KR GUPTA	JITENDRA SAH	B.A	618	2023	KABADDI ✓			✓
35	HORIN KR BALMIKI	MOTI BALMIKI	B.A	392	2024	KABADDI ✓			✓
TAEKWONDO									
36	ASLAM SARFRAZ KHAN	MD KALIM KHAN	BCA	11	2023	TAEKWONDO ✓			✓
BADMINTON									
37	AMAN CHOUHAN	DINESH PD. CHOUHAN	BCA	94	2023	BADMINTON ✓			✓
38	DIPESH KUMAR	KRISHNA KUMAR	BCA	21	2024	BADMINTON ✓			✓
39	KASHI NATH GRAHAXHARJEE	P. P. GRAHACHARJEE	B.COM	473	2021	BADMINTON ✓			✓
40	ANSH VISWAKARMA	DIRENDRA KR VISWAKARMA	B.A	63	2023	BADMINTON ✓			✓

SPORTS (BOYS)	
CRICKET - **WINNER**	14
JUDO - **WINNER**	1
TAEKWONDO - **WINNER**	2
CHESS - **WINNER**	6
KABADDI -**WINNER**	12
BASKETBALL -**RUNNER**	11
BADMINTION -**RUNNER**	6
ATHLETICS - **3RD POSITION**	2
	54

Guru Nanak College, Dhanbad					
Binod Bihari Mahto Koyalanchal University, Dhanbad					
5th Inter College Youth Festival "Antarnad 2024"					
Date: 20th Dec - 22nd Dec, 2024					
List of Events and Participants					
S. No	Participant	Father's Name	CLASS	SESSION	Events
1	Shreya Pandey	Muteshwar Nath Pandey	B.COM	2022-26	One Act, Folk Dance, Skit
2	Taniya Kumari	Santosh Kumar	B.COM	2023-27	One Act, Folk Dance, Mimicry
3	Rohit Kumar Rajak	Suresh Kumar Rajak	B.COM	2022-26	One Act, Skit
4	Priyojit Modak	Jagarnath Modak	B.COM	2022-26	One Act, Skit
5	Jiya Sinha	Rajeev Sinha	BBA	2023-26	Group Song Indian, Group Song Western
6	Sana khan	Atik Khan	BBA	2023-26	Group Song Western
7	Dipshikha Das	Rabindranath Das	B.COM	2023-27	One Act, Folk Dance, Mime
8	Srishti Goswami	Rupesh Kr. Goswami	B.A	2022-26	Group Song Indian, Group Song Western, Light vocal Solo
9	Praveen Kumar Yadav	Arjun Kr. Yadav	B.COM	2023-27	One Act, Skit
10	Aquib Alam	Masud Alam	B.A	2024-28	One Act, Installation
11	Purnima Kumari	Jadu Prasad	B.A	2024-28	Group Song Indian, Group Song Western
12	Amaan Ali Khan	MT Khan	B.COM	2024-28	Group Song Indian, Group Song Western, Western vocal Quiz
13	Md. Ahsan Qureen Hussain	Mwazahat Hussain	BBA	202-26	Solo
14	Amisha kumari	Manoj Thakur	B.COM	2021-24	One Act, Folk Dance, Mime
15	Komal kumari	Balwant Kumar	B.COM	2022-26	Folk Dance, Mime, Skit
16	Tanya Gupta	Manoj Gupta	B.COM	2022-26	Mime, Folk Dance
17	Anjuman Gaurav	Akshay Kumar Bharti	B.COM	2021-24	Skit
18	Riya Gupta	Dilip Hupta	B.A	2023-27	Debate, Quiz, Elocution
19	Ujjwal Kumar Mali	Mordhwani Mali	B.A	2024-28	One Act
20	Mayank Tomar	Kumar Madhurendra Singh	B.A	2022-26	Quiz
21	Sneha Kumari	Ashok Kumar	B.COM	2022-26	Group Song Indian, Group Song Western
22	Kriti Gupta	Bijay Kumar	B.COM	2024-28	Folk Dance, Mime
23	Aditya Kumar	Sudhir Kumar	B.COM	2022-26	Classical Instrumental Solo Percussion, Western Instrumental Solo
24	Archi Arya	Manoj Kumar	B.COM	2024-28	Folk Dance, Mime
25	Kumud Kumari	Shankar Das	B.COM	2023-27	Classical Dance Solo, Folk Dance
26	Smrity Goswami	Suraj Goswami	B.A	2022-26	Clay Modeling, Installation
27	Pushpa Kumari	Jai Kumar Das	B.COM	2022-26	Group Song Indian
28	Rohit Kumar	Amod Kumar	B.COM	2022-26	Hindustani Classical Vocal Solo
29	Sameer Malakar	Sanjay Malakar	B.A	2023-27	On Spot Photography
30	Ayushi Rani	Pawan Kumar Singh	B.A	2023-27	On the Spot Painting, Poster Making, Installation
31	Hema Chauhan	Dinesh Chauhan	BBA	2023-26	Cartooning
32	Ankit Kumar Bhagat	Lalit Narayan	B.COM	2023-27	Mehendi
33	Priyasha Pal	Prasanta Kumar Pal	B.A	2022-26	Debate
34	Bharti Kumari Singh	Sri Nand Kishore Singh	B.A	2024-28	Rangoli
35	Kusum Kumari	Late Babulal Chauhan	B.A	2022-26	Cultural Procession
36	Nikita Kumari	Mr. Nankishor singh	B.A	2022-26	Cultural Procession
37	Shahjhan Parween	Mahtab Ansari	B.A	2022-26	Cultural Procession
38	Riya Kumari	Deepak Hari	B.A	2023-27	Cultural Procession
39	Saksham Rajan	Rajesh Prasad	B.A	2024-28	Cultural Procession
40	Amrit Kant Yadav	Mahendra Yadav	B.A	2024-28	Cultural Procession
41	Prem Kumar	Kesar Bhuiya	B.A	2024-28	Cultural Procession
42	Krrish Raj Gupta	Sunil Kumar Gupta	B.A	2024-28	Cultural Procession
43	Kusum Kumari	Bharat Singh			Cultural Procession
44	Sonali Munda	Girdhari Munda			Cultural Procession
45	Dhiraj Nonia	Ganesh Nonia	BBA	2023-26	Collage, Installation
46	Ayush Kumar	Ashok Kumar	B.A	2024-28	Cultural Procession
Coach					
1	Shubi Baweja	Vijay Kr. Baweja			Music
2	Hitesh Srivastava	Ajay Kumar Sinha			Music
3	Ram Murty Pathak	Lt. C. P. Pathak			Theatre
4	Swaroop Kr. Roy	Late Nikhil Ranjan Roy			Theatre
5	Jitendra Kumar	Gupteshwar Prasad			Theatre
6	Chotan Choudhary				Dance
7	Devjyoti Sarkar				Fine Arts
8	Anu Oran				Volleyball & Basketball
9	Subhojeet Dutta				Badminton

The Academia at a Glance: 2024-25

Department of Commerce

The Department of Commerce was established in the year the 1970 with the establishment of the college. Presently, our college is affiliated under Binod Bihari Mahto Koylanchal University, Dhanbad. It is considered as the liveliest department of the College as it is home to more than half of the entire student strength which delineates the kind of significance and gravity the department holds in the existence of the college. The department at present includes a team of five dedicated regular faculty members:

Santosh Kumar, Head
Assistant Professor

Sanjay Kumar Sinha
Assistant Professor

Piyush Agarwal
Assistant Professor

Daljeet Singh
Assistant Professor

Snehal Goswami
Assistant Professor

The teaching highlights of the faculty of our department are learner centric, ICT enabled, project based continuous assessment comprehensive and realistic evaluation thus, recognizing the department as one among the best department of the colleges in the university. The department also caters to the needs of the students enrolled in the courses of BCA, BBA and BA programme by offering discipline courses and SEC course respectively

RECENT EVENTS:

1. UTI SWATANTRATA (an investor initiative by UTI in collaboration with Dainik Jagran) on 30.01.2024
2. Panel Discussion on Union Budget Jointly organised by the Department of Commerce and Department of Economics 03.02.2024
3. GURU NANAK DEV LECTURE SERIES was organized on 31ST August 2024
4. Parents' Teacher Meeting was held on 20th October 2024
5. Career Counselling Programme Organized with ICSI on 10/7/24
6. Induction Programme organized for the newly admitted students of session 2024-28 on 11/07/2024
7. "Viksit Bharat @ 2047: Through the Lenses of Union Budget 2024-25" organized in collaboration with Dept. of Economics on 11/09/2024
8. A Commerce Drama ((वाणजिय नाट्य रूपांतरण) organized on 20th February,2025
9. The Commerce Exhibition 2025 was organized on 29th January, 2025
10. The Department of Commerce organized an aptitude test named "GNC-CAT 2023" on 25th January 2025
11. Department of Commerce in collaboration with the Department of English organized a Workshop on "Echoes of Excellence: Understanding Phonetics in Communication" on 10th January, 2025

FACULTY RECHARGE

Prof.Santosh Kumar:

- Participated in 2 Days' ICSSR SPONSORED NATIONAL SEMINAR ON G20: A GLOBAL PLATFORM FOR ECONOMIC DEVELOPMENT-20th and 21st July 2024
- Participated in 5 Days' Nurturing Future Leadership Programme(**NFLP**) organised by **IIT(ISM)** Dhanbad-16th to 20th December 2024
- Participated in 3 Days' Master Training programme on "Cyber Security Awareness"from 25th March to 27th March organised by CDAC.

Prof. Sanjay Kumar Sinha

- Participated in 2 Days' ICSSR SPONSORED NATIONAL SEMINAR ON G20: A GLOBAL PLATFORM FOR ECONOMIC DEVELOPMENT-20th and 21st July 2024
- Participated in 5 Days' Nurturing Future Leadership Programme(NFLP) organised by IIT(ISM) Dhanbad-27th to 31st January 2025
- Published Article in Biophilia Insights Magazine on the topic Impact of Digitalization on Public and Private Banking Sectors of India, Issue 2 Volume 3, 31st December 2024

Prof. Piyush Agarwal

- Participated in 2 Days' ICSSR SPONSORED NATIONAL SEMINAR ON G20: A GLOBAL PLATFORM FOR ECONOMIC DEVELOPMENT-20th and 21st July 2024
- Participated in 3 Days' Master Training programme on "Cyber Security Awareness"from 25th March to 27th March organised by CDAC.

Prof. Snehal Goswami

- Participated in 2 Days' ICSSR SPONSORED NATIONAL SEMINAR ON G20: A GLOBAL PLATFORM FOR ECONOMIC DEVELOPMENT-20th and 21st July 2024
- Participated in 5 Days' Nurturing Future Leadership Programme(NFLP) organised by IIT(ISM) Dhanbad-27th to 31st January 2025
- Successfully Completed CMA Programme.

Prof. Daljeet Singh

- Participated in 2 Days' ICSSR SPONSORED NATIONAL SEMINAR ON G20: A GLOBAL PLATFORM FOR ECONOMIC DEVELOPMENT-20th and 21st July 2024

Department of Economics

The Department of Economics offers an engaging and enriching academic experience that blends theoretical knowledge with practical application. Currently, the department offers an Undergraduate Course in Economics under the FYUGP framework. Department also assist on Compulsory courses like Introductory Vocational Courses (IVS)- Data Analysis, Mathematical, and Computational Thinking and Understanding India as part of New Education Policy. With a team of experienced and passionate faculty members, we prioritize not only delivering high-quality education but also inspiring students to think critically and creatively about economic issues.

Dr. Sanjay Prasad
Head

Sadhna Kumari Singh
Assistant Professor

Ekta Srivastava
Assistant Professor

Sapna Gupta
Assistant Professor

Events and Activities:

1. **20/7/24-21/7/24 -ICSSR sponsored two days multidisciplinary National Seminar on G20: A Global Platform for Economic Development:** The ICSSR-sponsored two-day National Seminar on "G20: A Global Platform for Economic Development" was held on July 20-21, 2024, at Guru Nanak College, Dhanbad. Organized by the Department of Economics, the seminar brought together scholars, experts, and policymakers to discuss key economic themes concerning G20 nations.

2. **1/9/24 – Viksit Bharat @2047 : Through the lenses of Union Budget 2024-25 –** The event analyzed how the Union Budget 2024-25 aligns with India's goal of becoming a developed nation by 2047. Various professors discussed key aspects of the budget, including employment, skilling, MSMEs, agriculture, tax reforms, infrastructure, and digital transformation.

3. **27/9/24 – Online test on "Understanding India " -** The test was held on **September 27, 2024**, for **Semester I students (2024–28)** across all streams—**Humanities, Social Science, and Commerce**.

4. **17/10/24 – Regional Seminar on Financial Awareness and Investor Education -** A regional seminar on **Financial Awareness and Investor Education** held at **Guru Nanak College, Dhanbad**, on **October 17, 2024**. Organized by the **Department of Economics** in collaboration with **SEBI and NSE**, the event aimed to educate students on investment fundamentals, financial literacy, and fraud prevention.Key speakers included **Dr. Raman Ballabh (NISM), Vikash Kumar (SEBI), Aishwarya Jain (CDSL), and Dr. Pushpa Kumari (BBMK University)**, who discussed stock markets, financial planning, and investor rights. **Dr. Sanjay Prasad, Principal**, inaugurated the event, while **Sardar R.S. Chahal, President of the College**, emphasized the importance of investing wisely**.**

5. **6/12/24 – Special lecture on Climate change and Its challenges:** The event featured **Dr. Umashanker Singh**, a retired Indian Forest Service officer, as the keynote speaker.

6. **1/2/25 – Live Telecast of Budget 2025-26-** The Department of Economics ,Guru Nanak College, Dhanbad, organized a live telecast of the Interim Budget from the Lok Sabha on February 1, 2025, at the RUSA Seminar Hall of Bhuda Campus.

7. **4/2/25 – Discussion on Union Budget 2025-26 -** The Department of Economics, Guru Nanak College, Dhanbad, organized a discussion on the Union Budget 2025-26 on February 4, 2025.

8. **19/3/25 – 20/3/25: Two days Literary wellness program -** The Department of Economics at Guru Nanak College, Dhanbad, organized a "Financial Wellness" awareness program on March 19-20, 2025.

Student Achievement:

- ✦ Students from the Department Isha Kumari (2019-22) pursued MA in Economics from BBMK University (2022-24) declared topper of the University.
- ✦ Akancha Kharkiya (2021–24) got admission to St. Xavier College, Kolkata for higher Studies.
- ✦ Sakhsi Keshri (2021-24) got admission in Vivekanand Global University Law College for LLB.
- ✦ Afsha Perween (2021-24) declared as Best Graduate of the college for her active participation in academics as well as co-curricular activities.

Department of English

The Department of English at Guru Nanak College has been an integral part of the institution since its establishment in 1970. Over the years, it has maintained its reputation as one of the most esteemed departments in the region for students interested in pursuing English language and literature studies at the degree level. At present the department offers Undergraduate Course in English through CBCS and FYUGP under New Education Policy. The Department remains committed to nurturing a vibrant learning community and empowering students with the knowledge, skills, and opportunities to excel in their academic and professional pursuits in the field of English language and literature. At present, the department has five faculty members:

Amarjit Singh
Professor-in-Charge –
Bhuda Campus
Head, Dept. of English

Dipak Kumar
Assistant Professor,
Coordinator IQAC,
Controller of Examination

Dr. Varsha Singh
Assistant Professor
Member, IQAC

Ghanishtha Verma
Assistant Professor

Surabhi Kashyap
Assistant Professor

Rashi Poddar
Assistant Professor

INITIAVTIVES & ACHIVEMENTS: 2024-25

International Mother Language Day (2024) was jointly organized by Dept. of English, Hindi & Readers' Club on 21.02.2024

Get-Together: Confessional Poetry - The Department of English and Readers' Club, Guru Nanak College, in collaboration, commemorated World Poetry Day on the theme of the year "Standing on the Shoulders of Giants." The occasion, held at the Bank More Campus, brought together students and faculty to delve into the profound realm of Confessional Poetry, underlining the enduring influence of literary greats on contemporary expressions.

A Workshop on the Techniques of Academic Writing- Understanding and Practicing Annotation was conducted online at classroom level. (April, 2024)

A **Workshop on Reading Shakespeare** was conducted online at classroom level. (May, 2024)

An **Induction Programme** for the FYUGP (2024-2028) batch was organized by the Department of English. The students and the parents were informed about the class timings, routine, departmental activities and achievements, etc. They were also introduced to the faculty members of the department. (July, 2024)

ICT Session: The screening of the movie *Mrichchakatikam* was organized on 06.08.2024 and 31.08.2024. The screenings were organized for students of semester 1 (2024-2028) to enhance the study of Indian Classical Literature. *Mrichchakatikam,* the play by Shudrak, is part of their syllabus for Major Paper 1.

Parent – Teachers' Meeting: To foster stronger connections between home and school, a parent-teacher meeting was organized on October 17, 2024, for students in the 2022-2026 and 2023-2027 batches. Parents and teachers engaged in productive discussions, addressing individual student performance and collaborative planning for their future academic and career trajectories.

Meet the Author: Kiran Bhatt: The Department of English organised a talk titled "Meet the Author: Kiran Bhat" on November 27, 2024, in the SJS Grewal Auditorium of the Bhuda Campus. Kiran Bhat is an internationally acclaimed Indian-American novelist, poet, short-story writer, literary critic and translator. This event was associated with the two-

day book fair on 26th and 27th November and took place on the second day. This talk aimed to create a space for students to directly communicate with the writer to experience the magic of words and to understand the importance of literature and language.

Departmental Seminar: The Department of English conducted a project-based seminar on January 27, 2025, RUSA Seminar Hall of Bhuda Campus. The students of semester 5 presented PowerPoint presentations on the allotted topics. The seminar was conducted in two sessions.

International Mother Language Day: On February 21, 2025, the English and Hindi Departments jointly presented a Guru Nanak Dev Lecture Series on Mother Tongue: The Soul of Cultural Identity and Heritage. Speakers Dilip Kumar, BCCL Official Language Manager, and Manmohan Pathak, author of Gagan Ghata Gharani, highlighted the critical role of mother tongues.

World Poetry Day: Marking World Poetry Day on 21st March 2025, the Department of English curated a video presentation celebrating peace through poetry. The video aimed to create a shared experience, inviting viewers to contemplate the enduring relevance of peace in our world, and demonstrating how poetry can serve as a powerful instrument for fostering empathy and understanding.

<u>Faculty Recharge:</u>

Dr. Varsha Singh's seminal paper titled "Problems in Translating Poetry: Some Structural, Textural and Cultural Issue" became a part of the Syllabus of University of Surabya, Indonesia (2024)

Dr Varsha Singh was nominated as a Reviewer for *Indian Literature*, Sahitya Akademi's bimonthly journal (June, 2024)

Prof. Dipak Kumar completed the FDP on Indian Knowledge System under MM-TTP of UGC organized by JNV University, Jodhpur, Rajasthan from 3rd to 10th July2024 with grade A+

Ms. Ghanishtha Verma's paper titled "R.K. Singh's *Knocking Vistas and Other Poems* got published in the International Journal on Multicultural Literature: An International Refereed Biannual Journal, VOL. 14, No. 2, July 2024, edited by Dr. K.V. Dominic.

Dr Varsha Singh was invited as a Jury Member for Frank Anthony Memorial All-India Inter-School Debate Competition 2024: De Nobili School – CMRI, 15th July 2024

Dr Varsha Singh was invited as a Jury Member for 33rd Inter Nobilian English and Hindi Elocution, Extempore, Debate and Story Telling contest, De Nobili School – FRI, 10th August 2024

Dr Varsha Singh was nominated as a Reviewer for *Ars Aeterna* - a literary peer-reviewed academic journal from Constantine the Philosopher University in Nitra (August, 2024)

Prof. Dipak Kumar participated in five-day Nurturing Future Leadership Programme organized in accordance with the objectives outlined in the National Education Policy – 2020, from 21st to 25th of October 2024 hosted by MM-TTP, IIT (ISM) Dhanbad, Jharkhand.

Ms. Ghanishtha Verma completed a five-day virtual Virtual Research Methodology Workshop on "Navigating the Research Labyrinth: Methods of Literary and Cultural Studies" held from 26th November to 30th November, 2024, organized by the School of Social Sciences and Humanities (VISH) , VIT-AP University, Amaravati.

Ms Ghanishtha Verma presented her paper titled "Retelling by the Stolen Head – Allegory of Reconstruction in *Stone Blind* by Natalie Haynes at the International Conference on "Stories Matter: (Re)-thinking Narratives, Aesthetics and Human Values on 6-7 December, 2024 organised by the Department of English, Faculty of Arts, Banaras Hindu University.

Dr. Varsha Singh was invited as one of the Keynote Speakers (Resource Person) at the National Seminar held on 19th & 20th December, 2024 on "Transdisciplinary Aspects of Research in Global Perspective", Organised by Annada College Hazaribag, where she delivered the keynote address on "Exploring Transdisciplinary Dimensions of Research in Global Perspective".

Ms. Surabhi Kashyap presented her paper (online) titled "Reimagining Selfhood: Self fashioning and the Dynamics of Memory and Gender in Avni Doshi's *Girl in White Cotton*" at the National Seminar held on 19th & 20th December, 2024 on "Transdisciplinary Aspects of Research in Global Perspective", Organised by Annada College Hazaribag,

Ms Ghanishtha Verma presented her paper (online) titled "Forest of Allegory and the Allegory of Forest – Past, Present and Future" at the National Seminar held on 19th & 20th December, 2024 on "Transdisciplinary Aspects of Research in Global Perspective", Organised by Annada College Hazaribag,

Dr Varsha Singh was invited as an Invited Speaker to conduct a Workshop organized by Dept. of Commerce, Guru Nanak College, Dhanbad, "Echoes of Excellence: Understanding Phonetics in Communication" 10th January, 2025

Prof. Dipak Kumar completed the FDP on Environmental Studies and Green Technology under MM-TTP of UGC, MoE, GoI, organized by UGC-MMTTC, JNV University, Jodhput, Rajasthan from 23rd to 30th January 2025 with grade A+

Prof. Dipak Kumar published a paper titled "Childhood and Environmental Awareness: Lessons from Ruskin Bond's Writings" in Resonance 13.1 : a Multidisciplinary Peer Review Refereed Journal, January 2025.

Prof. Dipak Kumar published a paper titled "Quality Education to All through the Platform of G20: A Formative Study of the Global Endeavor" in a Seminar Volume titled "G20: A Global Platform for Economic Development", edited by Dr. Sanjay Prasad, published by Authorspress New Delhi, January 2025.

Prof. Dipak Kumar published a paper titled "Dimensions in the Indian Knowledge System with Special Reference to Arts, Literature and scholars and NEP 2020: A thematic purview" in the UGC book titled "Navigating Indian Knowledge System: Vikshit Bharat 2047" edited by Prof. Rajesh Kumar Dubey.

Dr. Varsha Singh & Ms. Ghanishtha Verma co-published a paper titled "Retelling by the Stolen Head – Allegory of Reconstruction: *Stone Blind* by Natalie Haynes" in Vol 16, Issue 1, February 2025, *The Criterion – An International Journal is English International*, ISSN: 0976-8165

Jiya Kumari, Semester 1, English Major

हिंदी विभाग

लगा रहे प्रेम हिन्दी में, पढ़ूँ हिन्दी लिखूँ हिन्दी
चलन हिन्दी चलूँ, हिन्दी पहरना, ओढना खाना।

– राम प्रसाद बिस्मिल

भाषा की अपनी महत्ता है। यह वह साधन है जिससे एक साधारण मनुष्य भी श्रेष्ठता को प्राप्त कर लेता है। व्यक्ति को जीवन जीने के लिए वायु, जल और अन्न की आवश्यकता होती है परंतु इन पूरक वस्तुओं से जीवन तो स्थापित होता है पर उसकी अनुभूतियाँ भाषा से ही स्थापित होती है। अत: भाषा की उपयोगिता महासागर के समान अतलता लिए होती है। उसी गहराई से दो मोती ऐसे निकाले जाते हैं जिनसे न केवल हमारी पहचान होती है वरन भूत, भविष्य और वर्तमान की स्थिति का भी बोध हो जाता है। एक तो यह कि 'भाषा अभिव्यक्ति का सबसे सशक्त माध्यम होती है।' दूसरा यह कि 'भाषा सशक्त माध्यम होने के साथ ही यदि राजकाज के रूप में भी व्यवहृत होती है तो यह मानवीय विकास के स्वर्णिम प्रतीक के रूप में इतिहास के अध्याय पर अंकित हो जाती है। इन्हीं दो मोती को प्राप्त करने के प्रयास में 'गुरु नानक कॉलेज धनबाद' में हिंदी विभाग शैक्षिक व सामाजिक जिम्मेदारीयों का निर्वहन कर रहा है। 'गुरु नानक कॉलेज धनबाद' में हिंदी विभाग की स्थापना सन् 1970 ई. में हुई। आरंभ में यह 'राँची विश्वविद्यालय' से सम्बद्ध था, तत्पश्चात 'विनोबा भावे विश्वविद्यालय' से सम्बद्ध हुआ और वर्तमान में यह 'बिनोद बिहारी महतो कोयलांचल विश्वविद्यालय, धनबाद' से सम्बद्ध है। वर्तमान में सी.बी.सी.एस. प्रणाली के साथ-साथ एन.ई.पी. -2020 (एफ. वाई. जी. यू. पी) के तहत भी हिंदी प्रतिष्ठा/हिंदी सामान्य पाठ्यक्रम में डिग्री प्रोग्राम प्रदान करता है। विभाग में चार शिक्षक हैं -

सोनू प्रसाद यादव
अध्यक्ष, सहायक प्राध्यापक

सिमरन श्रीवास्तव
सहायक प्राध्यापक

मनीषा कुमारी
सहायक प्राध्यापक

मुकेश कुमार
सहायक प्राध्यापक

विद्यार्थियों के सर्वांगीण विकास हेतु हिंदी विभाग परंपरागत शिक्षण के साथ समय-समय पर बौद्धिक एवं कौशल विकास पर आधारित कार्यक्रमों का आयोजन करता रहता है। मई 2024 से मार्च 2025 तक निम्नांकित कार्यक्रमों का संपादन हुआ -

1. छायावादी श्रृंखला : तृतीय चरण - 'महादेवी वर्मा' (May, 2024)

2. हिंदी-दिवस (30th September, 2025)

3. जयशंकर प्रसाद जयंती (30th January, 2025)

4. अंतर्राष्ट्रीय मातृभाषा दिवस - गुरु नानक देव व्याख्यान माला – (21st February, 2025)

Department of History

The Department of History has been an integral part of the college, since its establishment in 1970. Our affiliation has changed over time – starting with Ranchi University, then Vinoba Bhave University, and finally Binod Bihari Mahto Koylanchal University, Dhanbad. Several academic initiatives, including national seminars, workshops, special lectures by eminent scholars, class seminars, exhibitions, and more, have allowed the department to consistently engage its students.

Dr. Ranjana Das
Head & Professor in Charge, Women's Wing

Abhishek Kumar Sinha

Dr. Sarita Kumari Madesia

Arnab Sarkhel

Karuna Kumari Singh

Events organized by the Department (2024-25)

Viva Voce Conducted by the History Department Dates: 6th, 7th, and 8th February 2025
The History Department conducted a comprehensive viva voce session for Sem 5 history students, from 6th to 8th February 2025.

On March 8, 2025, a remarkable **History Exhibition** and **Guru Nanak Dev Lecture Series** were organized at **Bhuda Campus, Barmasiya**. The event witnessed enthusiastic participation from **faculty members and 150 students**. The lecture series focused on **Cultural Nationalism and Politics**, with **Dr.Avinash Jha, Associate Professor, Patliputra University**, as the main speaker.

Class Seminar on "Role of Philosophers in the French Revolution"
Date: 31 January 2025, Venue: Bankmore Campus

Completion of Internship Program and Certificate Distribution by Pavitram parivar and Ayusat Institute successfully concluded with a certificate distribution ceremony on 11 feb. 2025 at Rusa seminar hall Bhuda campus. The event recognized the hard work and dedication of the students who participated in the internship.

The Dept. of History organized a Parent's Teacher Meeting in the Rusa Seminar Hall, Bhuda Campus of the College on 18th Oct. 2024.

Department of Political Science

The Department of Political Science thrives as a hub of critical inquiry and academic excellence. Guided by erudite faculty, the teaching methodology blends theory with real-world relevance, nurturing analytical minds through dialogue, debate, and research. With a student-centric approach at its core, the department encourages independent thought, interdisciplinary exploration, and active participation in academic discourse. From political theory to international affairs and public administration, students engage with a curriculum designed to shape visionary leaders and responsible citizens. Here, learning is not confined to classrooms. From analyzing policies to decoding political ideologies, students are encouraged to challenge perspectives, develop critical thinking, and engage with real-world issues. Regular debates, group discussions, and student-led presentations transform theory into practice, fostering a culture of active learning. It is a dynamic journey that cultivates perspective, purpose, and policy-oriented insight.

Events & Achievements: A Glimpse of Excellence

- The department of Political Science successfully organized an Induction programmme for the batch of 2024-2028
- As part of the 2024 Book fair, the department also conducted a creative awareness activity- a powerful Nukkad Natak highlighting the relevance of the Indian Constitution in everyday life
- The department proudly staged the thought-provoking act "Karo ya Maro" on Gandhi Jayanti, invoking the spirit of resistance and reform.
- An interactive Exhibition of Political Science captivated audiences with visual narratives of governance and ideology.
- A Parents-Teacher Meeting was also conducted by the department, providing a valuable platform for meaningful interaction between faculty and parents to discuss students' progress and development.
- Two impactful webinars were also organized- one on women's empowerment and another on preventing workplace sexual harassment under POSH Act, 2013.
- Adding to the glory, one of our students secured 1st position in the National Youth Parliament 2025, showcasing the department's commitment to nurturing articulate, future-ready voice

Dr. Mina Malkhandi
Head

Dr. Neeta Ojha
Assistant Professor

Ms. Namita Kumari
Assistant Professor

Simran Chabbra
Assistant Professor

Department of Psychology

Established in 1970, the Department of Psychology has been a foundational part of Guru Nanak College since its inception. The department offers both a three-year undergraduate Honours/General Degree Programme (six semesters) under the CBCS system and a Four-Year Undergraduate Programme (FYUGP) in alignment with the National Education Policy (NEP).

Our department is committed to creating a supportive academic environment that fosters a deep understanding of human behavior and mental processes. We use modern teaching tools and methodologies to enhance the learning experience. The department is equipped with a well-maintained Psychology Laboratory, which enables students to apply theoretical knowledge through hands-on experimentation.

Students have access to a range of psychological tests and assessment tools, including intelligence tests, personality inventories, adjustment inventories, anxiety and maturity scales, noise sensitivity and attitude scales, as well as life satisfaction measures.

Beyond traditional teaching methods, our faculty members actively participate in the College's Counselling Cell, offering psychological support and guidance to students facing personal, emotional, social, or mental health challenges.

Kiran Kumari Singh
Assistant Professor

Pratima Kumari
Assistant Professor

Department of Vocational Studies: BBA

Empowering Future Leaders in Management and Business Administration

Sanjay Kumar Sinha
Coordinator

Snehal Goswami
Asst. Coordinator

Prof. (Dr.) P.K. Pathak
Visiting Faculty

Piyush Agarwal
Assistant Professor

Ms. Ayushi
Assistant Professor

Ms. Mamta Prasad
Assistant Professor

In today's competitive world, management and business administration have emerged as indispensable skills across every profession and industry. With the advent of globalization and open market policies, the demand for skilled managers has soared, making specialized education in management a necessity. Recognizing this critical need, the Department of Vocational Studies at Guru Nanak College, Dhanbad, proudly launched the Bachelor of Business Administration (BBA) program in 2022. Starting with an initial batch, this program was envisioned to nurture young minds into dynamic, analytical, and visionary managers.

The BBA program is meticulously designed to prepare students for challenges in key domains such as Marketing, Human Resource Management, and Financial Management. While laying a strong foundation in core business administration concepts, the curriculum goes beyond traditional learning. It equips students with hands-on experience through live projects, internships, seminars, and webinars, ensuring that they develop the practical expertise required to excel in their careers.

Understanding the importance of holistic development, the program places significant emphasis on personality development. Students are nurtured to cultivate essential skills, imbibe strong values, and develop a mindset of self-awareness and managerial acumen. These traits are integral to shaping them into confident professionals ready to tackle the complexities of the modern business landscape.

One of the highlights of the program is the opportunity it provides to its students for summer internships with prestigious and esteemed organizations like Bharat Coking Coal Limited (a Mini Ratna Company) and Aditya Birla Group (Pantaloons). Students are encouraged to explore their areas of interest, gaining invaluable professional exposure and aligning their academic pursuits with real-world challenges, the college is also associated with other prestigious organization in private sector and financial sector for internships and Placements

As the management landscape evolves, the BBA program ensures its graduates are well-equipped to adapt to organizational changes, create shared visions, and achieve strategic goals. The focus on effective communication skills further empowers students to overcome resistance to change, making them indispensable assets in their future workplaces.

From a modest beginning, the program has grown significantly, reaching full capacity with 90 students. The dual recognition by BBMKU and AICTE has elevated the value of the degree, solidifying Guru Nanak College's reputation as a premier institution in the coal capital of India.

The college now intends to launch Masters in Business Administration (**MBA**) in the near future for which the Governing Body has already decided to construct a state of art dedicated building of approx 4500 square feet area at the Bhuda Campus .

Guru Nanak College remains committed to its mission of fostering excellence in education and shaping the leaders of tomorrow. The Business Administration program stands as a testament to the College's dedication to academic innovation and its unwavering pursuit of quality education

Department of Vocational Studies: BCA

The Bachelor of Computer Applications (BCA) programme at our institution stands as a beacon of excellence, equipping students with the skills and knowledge needed to thrive in today's dynamic job market. In an era where Information Technology (IT) plays a pivotal role across industries, our curriculum ensures that students are well-versed in the latest advancements, preparing them to meet the growing demand for tech-savvy professionals.

Beyond academics, the BCA programme emphasizes holistic education, fostering character development and social responsibility. Initiatives such as blood donation drives and winter relief camps reflect our commitment to instilling values of compassion and community service among students. These activities serve as a reminder that true education extends beyond the classroom, empowering students to contribute meaningfully to society.

Additionally, our collaboration with the Training Programme (STP) of IIT Bombay provides students with unique opportunities to enhance their technical expertise. Seminars, workshops, and interactive sessions organized as part of the programme are designed to enrich students' personalities and broaden their intellectual horizons. These platforms encourage critical thinking, innovation, and a growth mindset, ensuring our graduates are well-rounded individuals ready to tackle global challenges.

The BCA programme is not merely a course of study; it is a transformative journey that shapes future leaders in technology while fostering a sense of purpose and responsibility. With a blend of academic rigor, social engagement, and opportunities for personal growth, the BCA programme exemplifies excellence in education.

Prof. Pushpa Tewari
Assistant Professor,
Coordinator, BCA

Prof. Uday K Sinha
Assistant Professor,
Coordinator, STP,
IIT Bombay

Koushik Mukherjee
Lab Instructor, MRO

Soni Kumari
Assistant Professor,

Shilpa Kumari
Assistant Professor,

Priyanka Kumari
Assistant Professor,

Events and Highlights of the DOVS: BCA Programme in the Past Year

The Department of Vocational Studies (DOVS): BCA programme witnessed an eventful and transformative year filled with noteworthy achievements and initiatives. These events not only showcased the talents of our students but also provided them with platforms to learn, grow, and excel.

1. **Technical Seminars and Workshops**: A series of seminars and workshops were organized to keep students updated with the latest advancements in technology. Renowned speakers and industry professionals shared their knowledge, providing students with invaluable insights into the dynamic IT landscape.

- Guru Nanak Dev lecture on DNA Computing: An Application on Image Retrieval (Resource Person: Dr JItesjh Pradhan NIT Jamshedpur) on 09-03-2024
- Computer exhibition showcasing various project models like network topology, automatic alarm system etc prepared by students on 09-03-2024
- An Induction programme took place on 03-08-2024 for the newly admitted students of BCA and BBA so as to make them aware about the functioning of the department.

2. **Social Responsibility Initiatives:** Reflecting our commitment to holistic education, students enthusiastically participated in social service. These initiatives fostered a sense of empathy and social responsibility, making a positive impact on the community.

- Blood Donation camp at SNMCH on 16-08-2024
- Winter relief camp on 16-12-2024 at Bada Gurudwara Premises, Bank More.
- A Plantation Drive "Ek Ped Maa Ke Naam" on 18-10-2024 in Bhuda Campus of the college.
- The Blood donation camps was recognised and club moderator Prof Pushpa Tewari was felicitated for such camps in SNMCH on 19-04-2024.

3. **Collaborative Training Programmes**: The Short Term Training Programme (STP) in collaboration with IIT Bombay was a significant highlight, enabling students to enhance their technical expertise through hands-on training and exposure to cutting-edge tools and technologies.

- Project Training, a compulsory component of BCA curriculum was successfully completed by 51 students between 22nd April 2024 to 30th May 2024
- STP of IIT Bombay is an ongoing process not only for BCA students but also for the students of BA and BCom Faculties.

4. **Personality Development Sessions:** Workshops aimed at improving soft skills, public speaking, and leadership qualities were conducted to help students develop well-rounded personalities. These sessions prepared them for future challenges, both personal and professional.

- A class seminar was conducted in the department for the students of BCA semester – II to help them overcome their diffidence in speaking and provide well rounded personality.
- Similarly, a class seminar on various contemporary IT based topics was conducted for the students of BCA Semester-IV.
- A Group Discussion on "Movies: A negative Influence on Youth" on 21-10-2024 (event curated by Ghanistha Verma)

5. **Placements and Career Guidance:** The past year also saw successful placement drives, with several students securing positions in prestigious companies. Career counselling sessions were conducted to guide students in making informed decisions about their future paths.

- A placement drive was conducted for the fresh pass out students through NIIT for ICICI Bank in which 15 students got placed in various districts of Jharkhand.
- A Parent Teachers' Meet for Students of BCA Programme on 31-08-2024
- Miss Anisha Verma, student of BCA got placed in Deloitte in a good package.

College Library

Library, an integral role in the academic intuitions. With time, the college library improved itself to be a better version of itself. These improvements get noticed and reflected in the eyes of its patrons. The College has its main library in its Bhuda Campus and a sub library at its girls wing campus, Bankmore. In order to serve its department better we have a departmental library also at vocational building, Bankmore. Library has a physical collection of more than 19000+ books and reading material. We also have E-resources facilities for our users and our collection is part of INFLIBNET, N-List programme consisting of more than 7.5 lacs E-books and 6000+ E-Journals, along with audio and video lecture and National Digital Library collections.

Books available in the library are classified using DDC((Dewey Decimal Classification) 3rd summaries, catalogues in digital mode and bar-coded for circulation. Our library is automated using Koha (open-source software) as library management software for all its in-house activities. From cataloguing to circulation all work is done in digital mode. Services provided by the library:-

Fully AC Reading hall with advanced CCTV camera

References books

Magazines in Hindi and English

Journals

Newspaper in Hindi and English

Computer facility with internet

Reprography services for patrons

OPAC facility

Book Bank facility

The college library has an archived collection of Journals/Magazines for its users. We provide orientation to newly admitted students for better know-how of the library and its functions. The library has a provision to give Books for a full semester to EWS students via its Book Bank facility. We also have rich collection of Gurumukhi, Bangla, Philosophy and Urdu Books.

From last three years we have organised three successful Book Fair at our Bhuda Campus and similar other activities

Library Team:-

Ms. Nushrat Parween
Librarian

Sri Ashok Kumar Pathak
Assistant , Girls Wing

Mrs. Anita Devi
Staff

Guru Nanak College Annual Book Fair 2024

Baisakhi Di Shaam - Launch of Baisakhi: Annual Magazine of Guru Nanak College (2024)

National Service Scheme (NSS) at a Glance

Van Mahotsav

On July 15, 2024, Guru Nanak College's Bhuda campus celebrated Van Mahotsav, led by Principal Dr. Sanjay Prasad and involving NSS Units 1 and 2, as well as the Nature Club. Various saplings, including medicinal and fruit-bearing trees, were planted to promote forest conservation awareness.

Selection of N.S.S Volunteers

Two NSS volunteers from Guru Nanak College, Dhanbad, were selected for the state-level Pre-RD 2024 camp. The selected participants proceeded to Patna on September 15th for further selection, aiming for the 2025 Republic Day parade. Principal Dr. Sanjay Prasad congratulated them on their achievement.

Dhanbad Municipal Corporation Canvas For Clean Air

On August 10, 2024, Guru Nanak College NSS students participated in the Dhanbad Municipal Corporation's 'Canvas for Clean Air' event at the Golf Ground, promoting Paryavaran Utsav 2024. The event aimed to educate students on the importance of protecting the environment.

Dhanbad Municipal Corporation Air Pollution

On August 22, 2024, Dhanbad Municipal Corporation and Antara Foundation held an inter-college debate at Union Club on combating air pollution. Students from various colleges discussed the roles of government, industry, and citizens. The event aimed to promote public awareness and action against air pollution.

National Clean Air Programme (NCAP)

On September 3, 2024, Dhanbad Municipal Corporation concluded its 90-day Paryavaran Utsav with a closing ceremony. Guru Nanak College students were awarded second place for their debate performance, and participants from the 'Canvas for Clean Air' event were also recognized.

Binod Bihari Mahato Jayanti

Guru Nanak College commemorated Binod Bihari Mahato Ji's birth anniversary on September 23, 2024. The event, organized by NSS units, included floral tributes, speeches by Principal Dr. Sanjay Prasad and others, and poetry recitations.

Swatchta Hi Sewa Program

On October 26, 2024, the college conducted a "Swachhta Hi Sewa" (Cleanliness is Service) program, focusing on promoting cleanliness and environmental awareness within the college campus. The initiative, spearheaded by the National Service Scheme (NSS) units, aimed to instill a sense of civic responsibility among students and staff.

NSS Day 2024

On NSS Foundation Day, Guru Nanak College encouraged volunteers to engage in social service, highlighting the program's impact on leadership and community involvement.

Swabhav Swatchta Sanskaar Swatchta

On October 1, 2024, the college organized the *Swabhav Swatchta Sanskaar Swatchta* programme. The programme focused on three types of cleanliness: nature, values, and culture. It sought to create a positive impact by fostering environmental responsibility, ethical behavior, and cultural preservation.

Mahatma Gandhi And Lal Bahadur Shastri Jayanti

In observance of Non-Violence Week, the college commemorated the birth anniversaries of Mahatma Gandhi and Lal Bahadur Shastri on October 2nd, 2024, featuring tributes, speeches, and a student theatrical performance, all highlighting their messages of peace and social reform.

Diwali With My India Programme/ दिवाली विथ माय भारत

The NSS volunteers conducted a cleanliness drive on Diwali with My Bharat's anniversary, aiming to engage youth in building a developed India. Volunteers were encouraged to promote cleanliness during the festive season.

National Service Scheme Pre-Republic Day Parade Camp

The NSS volunteers from Guru Nanak College were honored upon his return from a state-level Pre-Republic Day camp. The college and university

commended their achievement.

Pehle Matdaan Phir Jalpaan/ पहले मतदान, फिर जलपान

Guru Nanak College's 'Pehle Matdaan, Phir Jalpan' program on November 14, 2024, successfully encouraged student voting through awareness campaigns and celebratory refreshments, emphasizing civic duty.

Fit India Week

To encourage student fitness, Guru Nanak College held Fit India Week 2024, with events focused on physical activity, nutrition, and overall well-being

National Youth Day

The college celebrated National Youth Day on January 12th, 2025, with events promoting leadership and civic engagement inspired by Swami Vivekananda.

National Voter's Day

On January 25, 2025, Guru Nanak College observed National Voter's Day. It focused on increasing voter awareness and participation among students. Activities included voter education and registration drives, emphasizing civic responsibility and empowering students to exercise their democratic right.

76th Republic Day/ 76वाँ गणतंत्र दिवस

Republic Day was celebrated at Guru Nanak College on January 26, 2025, with emphasis on student achievements, staff contributions, and the importance of continued progress. Governing body members encouraged students and staff to strive for excellence.

Road Safety Awareness Programme/ सड़क सुरक्षा जागरूकता कार्यक्रम

Guru Nanak College held a road safety awareness program on January 27, 2025, with traffic officials educating students on rules and safe practices. The event, organized by NSS, aimed to reduce road accidents.

Awareness Campaign on Cyber Security

On February 24, 2025, Guru Nanak College, in collaboration with the Dhanbad District Administration and Prabhat Khabar, held a cyber awareness program. Aimed at educating students and staff about cybercrime prevention, the event featured talks by cyber experts and police officials.

National Youth Parliament

Riya Gupta from the college represented Jharkhand and won the Award for Best Speaker in the Short discussion session at National Youth Parliament 2025.

जीएन कॉलेज की रिया राष्ट्रीय युवा संसद में बनी बेस्ट स्पीकर

धनबाद. नई दिल्ली के पुराने संसद में एक से तीन अप्रैल तक आयोजित विकसित भारत युवा संसद 2025 कार्यक्रम में धनबाद की रिया गुप्ता को इलेक्टोरल बिहेवियर एंड वोटर साइकोलॉजी विषय पर शॉर्ट डिस्कशन में बेस्ट स्पीकर पुरस्कार से सम्मानित किया गया. रिया गुरुनानक कॉलेज धनबाद की राजनीति विज्ञान विषय की तृतीय सेमेस्टर की छात्रा है. उन्हें केंद्रीय युवा कार्य एवं खेल मंत्री डॉ मनसुख मंडाविया, राज्य मंत्री रक्षा निखिल खडसे, युवा कार्य विभाग की सचिव मीता राजीव लोचन व नेहरू युवा केंद्र संगठन के महानिदेशक नीतीश कुमार मिश्रा ने संयुक्त रूप से पुरस्कार दिया.

NCC at a Glance

गुरु नानक कॉलेज, धनबाद की एनसीसी इकाई 36 झारखंड बटालियन ने 2024-2025 के दौरान कई महत्वपूर्ण उपलब्धियाँ और योगदान दिए हैं, जो कॉलेज की प्रतिष्ठा को शीर्ष पर स्थापित किया। कॉलेज के ए.एन.ओ. (एनसीसी अधिकारी) कैप्टन संजय कुमार सिंह के कुशल मार्गदर्शन में, एनसीसी विंग 36 झारखंड बटालियन की एक सक्रिय और प्रेरणादायक इकाई के रूप में कार्यरत है। प्रत्येक वर्ष की तरह इस वर्ष भी एनसीसी कैडेटों की ओर से उपलब्धियां की भरमार रही, ऐसे में 2024- २५ सत्र में गुरु नानक कॉलेज की एनसीसी इकाई को ३६ झारखंड बटालियन की ओर से ३०% एनसीसी गर्ल्स कैडेटों के नामांकन हेतु स्वकृति प्राप्त हुई जो गर्ल्स कैडेटों के लिए एक सराहनीय उपलब्धि रही। प्रथम सत्र में ही २३ गर्ल्स कैडेटों ने अपना नामांकन करा कर इस पहल को सार्थक स्थापित किया।

गुरु नानक कॉलेज की एनसीसी इकाई ने 2023-2024 के दौरान कई प्रशिक्षण, ट्रैकिंग, और कैम्पों में भाग लिया, जिसमें कॉलेज के कैडेटों ने अद्वितीय प्रदर्शन किया। इन कैंपों के दौरान कैडेटों ने न केवल शारीरिक और मानसिक रूप से अपनी क्षमताओं का विकास किया, बल्कि राष्ट्रीय स्तर पर कई अवसरों पर कॉलेज का नाम भी रोशन किया।

ऑल इंद्रा ट्रेकिंग कैंप: इस कैंप में भाग लेने वाले कैडेटों ने ट्रेकिंग के दौरान कठिन चुनौतियों का सामना किया और दृढ़ता का उदाहरण प्रस्तुत किया।जिसमें कैडेट बिपिन कुमार ने सर्वश्रेष्ठ प्रदर्शन किया। "एक एक भारत स्वच्छ भारत" जैसे महत्वपूर्ण कैंपो में शिरकत कर अपना परचम लहराया है।इस कैंप में कैडेट सुधांशु कुमार ठाकुर ने सर्वश्रेष्ठ प्रदर्शन कर कॉलेज का नाम सिर्फ पर स्थापित किया। इन सभी गतिविधियों में भाग लेने से कैडेटों को नेतृत्व, टीमवर्क, और समर्पण के महत्व का अहसास हुआ और उन्होंने इन पाठों को अपने जीवन में लागू किया।एनसीसी इकाई अपने सामाजिक दायित्वों को निभाने में हमेशा सक्रिय रही है। यह इकाई समाज के प्रति अपनी जिम्मेदारियों को समझते हुए कई सामाजिक कार्यों का आयोजन करती रही है, जिनमें प्रमुख निम्नलिखित हैं:

रक्तदान शिविर: एनसीसी के कैडेटों ने रक्तदान शिविरों का आयोजन किया, जिससे न केवल स्वास्थ्य सेवा को बढ़ावा मिला, बल्कि लोगों में रक्तदान के प्रति जागरूकता भी बढ़ी।वृक्षारोपण अभियान: पर्यावरण की रक्षा के लिए एनसीसी ने वृक्षारोपण अभियान चलाया। इसमें कैडेटों ने बड़ी संख्या में पौधे लगाए और पर्यावरण संरक्षण का संदेश दिया।सामाजिक जागरूकता कार्यक्रम: एनसीसी इकाई ने विभिन्न जागरूकता कार्यक्रमों का आयोजन किया, जैसे कि स्वच्छता अभियान, महिला सुरक्षा और जल संरक्षण आदि। यह इकाई अपने प्रशिक्षण, सामाजिक कार्यों, और राष्ट्रीय स्तर पर भागीदारी के माध्यम से समाज में सकारात्मक बदलाव लाने का कार्य कर रही है। इस वर्ष के दौरान किए गए कार्यों ने न केवल कैडेटों का विकास किया, बल्कि कॉलेज और समाज को एक नई दिशा देने में भी मदद की है।

Sports at a Glance

BBMKU 2024 – 25 - Fifth Annual Inter-College Sports Tournament

The fifth annual inter-college sports tournament, held among various colleges, once again emerged as a major event. The competition witnessed remarkable performances from students, reinforcing the college's sporting excellence. This year, the institution not only participated but also secured several prestigious titles across different sports.

Students from multiple colleges within the university participated in the competition, striving for excellence in their respective sports. Beyond showcasing their skills, the event provided an opportunity for them to boost their confidence.

The college's students demonstrated their talent and dedication across all sporting events, with their hard work and commitment clearly visible in every game. Particularly in cricket, the college achieved a historic milestone—its cricket team secured victory for the **fifth consecutive time**, an unprecedented achievement. Defeating their opponents, the team not only claimed the championship but also set a new benchmark in the college's sports history.

Apart from cricket, the college delivered outstanding performances in **badminton** and **athletics** as well. The badminton players displayed exceptional skill, while athletes showcased their speed and endurance, earning multiple medals. By excelling in various sports, students highlighted their versatility and holistic sporting abilities. Notably, the female athletes performed exceptionally well in all disciplines, earning well-deserved recognition.

Sl. No	Date	Events	Place	Results
1.	21-22/08/2024	Chess (boys)	RSP College	Winner
2.	29-30/08/2024	Weight lifting (boys)	Katras College	Winner
3.	5-6/9/2024	Taekwondo (boys)	Katras College	Winner
4.	20-21/9/2024	Badminton (boys)	BSK College	Runner
5	27-28/09/2024	Kabaddi (boys)	RS More College	Winner
6.	18-19/10/2024	Basket ball (boys)	BS City College	Runner
7.	9-10/12/2024	Athletics (boys) Athletics (girls)	P K Roy Memorial College	3rd Winner
8.	11/12/2024	Cross country (boys)	Sindri College	Runner
09.	9-11/12/2025	Cricket (boys)	Sindri College	Winner
10.	25/11/2025	Yoga	SSLNT College	Runner
11.	25/11/2025	Judo (girls)	SSLNT College	Winner
12.	19-20 /10/2024	Volleyball (girls)	K B College, Bermo	Runner

गुरु नानक कॉलेज ,धनबाद की टीम 32 रनों से विजयी रहं

झारखण्ड जागरण संवाददाता

सिंदरी : सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी की मेजबानी पंचम अंतर महाविद्यालय क्रिकेट टूर्नामेंट का आयोजन किया गया।टूर्नामेंट महाविद्यालय के प्राचार्य डॉ के.के.पाठक की अध्यक्षता में आयोजित हुआ। मुख्य अतिथि डी.एस.डब्ल्यू डॉ पुष्पा कुमारी की उपस्थिति ने बच्चों का उत्साह बढ़ाया। विशिष्ट अतिथि के रूप में सिंदरी एफसीआई के स्टेट ऐंड फाइनेंस अधिकारी देवदास अधिकारी उपस्थित थे। सेलेक्टर के रूप में बिनोद बिहारी महतो कोयलांचल विश्वविद्यालय से सत्याम चटर्जी उपस्थित थे। प्राचार्य डॉ के.के.पाठक द्वारा सभी अतिथियों को पुष्पगुच्छ और मोमेन्टो देकर स्वागत एवं अभिनंदन किया गया। प्रतियोगिता की पहली पारी में सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी और पीजी डिपार्टमेंट बीबीएमकेयू आमने सामने रही। 15 ओवर के मैच में बीबीएमकेयू पीजी विभाग ने बेहतरीन प्रदर्शन करते हुए सिंदरी

महाविद्यालय, सिंदरी के समक्ष 138/6 रन बनाते हुए 139 रनों का लक्ष्य रखा। जवाब में सिंदरी महाविद्यालय, सिंदरी ने उम्दा प्रदर्शन करते हुए पी.जी. विभाग सिंदरी महाविद्यालय, सिंदरीबीबीएमकेयू को हराते हुए 140/5 रनों से अपनी जीत का डंका बजाया और फाइनल मैच में अपनी जगह सुनिश्चित की। गुरु नानक कॉलेज धनबाद और सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी के बीच फाइनल प्रारंभ हुआ जिसमें टॉस जीतकर बल्लेबाजी करने का मौका गुरुनानक कालेज धनबाद ने जीता और 20 ओवर के मैच में बहुत ही बेहतरीन प्रदर्शन देते हुए 144/7 रन बनाए। सिंदरी महाविद्यालय, सिंदरी की टीम ने ने जवाब में 112/9 रन बनाए। इस तरह गुरु नानक कॉलेज, धन[...] की टीम 32 रनों से विजयी रहं[...] रनर अप टीम सिं[...] महाविद्यालय सिंदरी र[...] प्रतियोगिता के अंत में पुरस्[...] वितरण किया गया जिसमें स[...] प्रतियोगियों को मेडल और शी[...] देकर उनको सम्मानित किया ग[...] मैन ऑफ द टूर्नामेंट हरीश रज[...] सिंदरी कॉलेज सिंदरी को मिला[...]

नई पत्र वार्ता

संक्षिप्त खबरें

सिंदरी महाविद्यालय में पंचम अंतर महाविद्यालय क्रिकेट टूर्नामेंट का आयोजन

गुरु नानक कॉलेज धनबाद ने टूर्नामेंट का खिताब जीता

नई पत्रवार्ता प्रतिनिधि

सिंदरी : सिंदरी महाविद्यालय में पंचम अंतर महाविद्यालय क्रिकेट टूर्नामेंट का आयोजन किया गया। जिसका उद्घाटन मुख्य अतिथि डी.एस.डब्लू डॉ. पुष्पा कुमार ने किया। विशिष्ट अतिथि के रूप में सिंदरी हर्ल के स्टेट ऐंड फाइनेंस अधिकारी श्री देवदास अधिकार उपस्थित थे। प्रतियोगिता महाविद्यालय के प्राचार्य डॉ. के.के. पाठक की अध्यक्षता में संपन्न हुई। प्राचार्य डॉ. के.के. पाठक ने सभी अतिथियों का पुष्पगुच्छ और मोमेंटो देकर स्वागत किया। जिसमें गुरु नानक कॉलेज, धनबाद ने 32 रनों से जीत दर्ज कर टूर्नामेंट का खिताब अपने नाम किया। सिंदरी महाविद्यालय, सिंदरी रनर-अप रही। इस टूर्नामेंट में शानदार प्रदर्शन के लिए हरीश रजक सिंदरी महाविद्यालय को मैन ऑफ द टूर्नामेंट का खिताब दिया गया।

आज 12/01/2025

गुरुनानक कालेज की टीम बनी विजेता

सिंदरी। सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी की मेजबानी में सिंदरी कल्याण केन्द्र मैदान में तीन दिवसीय क्रिकेट टूर्नामेंट का फाइनल मैच शनिवार को खेला गया। गुरुनानक कालेज की टीम विजयी रही। 9 से 11 जनवरी तक चले पंचम अंतर महाविद्यालय क्रिकेट टूर्नामेंट की अध्यक्षता प्राचार्य डा. केके पाठक ने की। मुख्य अतिथि डीएसडब्ल्यू डा. पुष्पा कुमारी उपस्थित रहीं। विशिष्ट अतिथि सिंदरी एफसीआईएल के स्टेट एंड फाइनेंस सलाहकार देवदास अधिकारी उपस्थित थे। सेलेक्टर के रूप में बिनोद बिहारी महतो कोयलांचल विश्वविद्यालय से सत्यम चटर्जी थे। प्राचार्य डा. केके पाठक द्वारा सभी अतिथियों को पुष्पगुच्छ और मोमेन्टो देकर स्वागत एवं अभिनन्दन किया गया। प्रतियोगिता की पहली पारी में सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी और पीजी डिपार्टमेंट बीबीएमकेयू आमने सामने रहीं। फाइनल मैच गुरु नानक कालेज धनबाद और सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी के बीच फाइनल मैच खेला गया। टास जीतकर बल्लेबाजी करने का मौका गुरुनानक कालेज धनबाद ने जीता और 20 ओवर के मैच में बहुत ही बेहतरीन प्रदर्शन देते हुए 144/7 रन बनाये। सिंदरी महाविद्यालय, सिंदरी की टीम ने ने जवाब में 112/9 रन बनाये। गुरु नानक कालेज, धनबाद की टीम 32 रनों से विजयी रही। रनर अप टीम सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी रही। पुरस्कार वितरण किया गया। सभी प्रतियोगियों को मेडल और शील्ड देकर उनको सम्मानित किया गया। मैन आफ द टूर्नामेंट हरीश रजक सिंदरी कालेज सिंदरी को मिला।

गुरु नानक कॉलेज धनबाद ने 32 रनों से जीता पंचम अंतर महाविद्यालय क्रिकेट टूर्नामेंट

संवाददाता

सिंदरी। सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी में आयोजित पंचम अंतर महाविद्यालय क्रिकेट टूर्नामेंट का आयोजन महाविद्यालय के प्राचार्य डॉ० के.के. पाठक की अध्यक्षता में किया गया। इस अवसर पर मुख्य अतिथि के रूप में डी.एस.डब्ल्यू डॉ० पुष्पा कुमारी और विशिष्ट अतिथि के रूप में सिंदरी एफसीआई के स्टेट एंड फाइनेंस अधिकारी देवदास अधिकारी ने कार्यक्रम में अपनी उपस्थिति दर्ज की। प्रतियोगिता के दौरान सेलेक्टर के रूप में बिनोद बिहारी महतो कोयलांचल विश्वविद्यालय से सत्यम चटर्जी ने भी अहम भूमिका निभाई। प्रतियोगिता की शुरुआत के समय डॉ० के.के. पाठक ने सभी अतिथियों का स्वागत किया और महाविद्यालय में आयोजित इस तरह के कार्यक्रमों के महत्व पर प्रकाश डाला। सभी अतिथियों को पुष्पगुच्छ और मोमेंटो देकर सम्मानित किया गया, जिससे प्रतियोगिता का माहौल और भी गरिमापूर्ण हो गया। प्रतियोगिता का पहला मैच सिंदरी महाविद्यालय सिंदरी और बीबीएमकेयू पीजी डिपार्टमेंट के बीच खेला गया। 15 ओवर के इस मैच में बीबीएमकेयू पीजी डिपार्टमेंट ने शानदार प्रदर्शन करते हुए 138/6 रन बनाए, जिससे सिंदरी महाविद्यालय के सामने 139 रनों का लक्ष्य रखा गया। जवाब में सिंदरी महाविद्यालय ने उम्दा बल्लेबाजी करते हुए 140/5 रन बनाकर जीत हासिल की और फाइनल में अपनी जगह पक्की की।

फाइनल मुकाबला गुरु नानक कॉलेज, धनबाद और सिंदरी महाविद्यालय, सिंदरी के बीच हुआ। इस मैच में टॉस जीतकर गुरु नानक कॉलेज, धनबाद ने पहले बल्लेबाजी करने का निर्णय लिया। गुरु नानक कॉलेज की टीम ने 20 ओवर में 144/7 रन बनाए। जवाब में सिंदरी महाविद्यालय, सिंदरी की टीम ने कड़ी मेहनत की। लेकिन वह केवल 112/9 रन ही बना पाई और 32 रनों से मैच हार गई। इस प्रकार गुरु नानक कॉलेज, धनबाद ने टूर्नामेंट का खिताब जीतने में सफलता हासिल की। प्रतियोगिता के समापन पर एक शानदार पुरस्कार वितरण समारोह आयोजित किया गया, जिसमें सभी प्रतिभागियों को मेडल और शील्ड देकर उन्हें सम्मानित किया गया। इस अवसर पर मैन ऑफ द टूर्नामेंट का पुरस्कार हरीश रजक को दिया गया। उनके बेहतरीन प्रदर्शन ने उन्हें यह सम्मान दिलाया। अपनी प्रतिभा दिखाने का अवसर प्रदान किया, बल्कि क्षेत्रीय महाविद्यालयों के बीच प्रतिस्पर्धा और सहयोग को भी बढ़ावा दिया।

इंटर यूनिवर्सिटी जूडो मैच के लिए इमरान का चयन

धनबाद : अमृतसर मे आयोजित नार्थ ईस्ट जोन आल इंडिया इंटर यूनिवर्सिटी जूडो चैंपियनशिप खेल प्रतियोगिता में बिनोद बिहारी महतो कोयलांचल विश्वविद्यालय के छात्र इमरान ने आल इंडिया जूडो चैंपियनशिप मे क्वालीफाई कर लिया है। उन्होने बेहतरीन 16 खिलाड़ियों में अपनी जगह बना ली है। (जासं)

ऑल इंडिया इंटर यूनिवर्सिटी जूडो प्रतियोगिता में हिस्सा लेंगे इमरान

धनबाद के इमरान ने अमृतसर में आयोजित उत्तर पूर्व क्षेत्र ऑल इंडिया इंटर यूनिवर्सिटी जूडो चैंपियनशिप के लिए क्वालीफाई कर लिया है। वह बीबीएमकेयू का प्रतिनिधित्व करेंगे और बेस

धनबाद अमृतसर में आयोजित उत्तर पूर्व क्षेत्र ऑल इंडिया इंटर यूनिवर्सिटी जूडो चैंपियनशिप में बीबीएमकेयू के छात्र इमरान भी हिस्सा लेंगे। उन्होंने इसके लिए क्वालीफाई कर लिया है। इमरान गुरुनानक कॉलेज के छात्र हैं। उन्होंने बेस्ट 16 खिलाड़ियों में अपनी जगह बनाई। इमरान वहां बीबीएमकेयू का प्रतिनिधित्व करेंगे। बीबीएमकेयू डीएसडब्ल्यू डॉ. पुष्पा कुमारी, एसएसएलएनटी महिला कॉलेज की प्राचार्य डॉ. शर्मिला रानी, गुरुनानक कॉलेज प्राचार्य डॉ. संजय प्रसाद समेत अन्य ने उन्हें बधाई दी है।

2025/1/11 15:50

5th B.B.M.K.U INTER COLLEGE
JUDO TOURNAMENT

Dhanbad | 2024.11.25 16:52

R - COLLEGE BADMINTON
AMENT (M/W) 2024-25
9/2024 & 21/09/2024

5th BBMKU INTER COLLEGE
BASKETBALL TOURNAMENT

SADBHAVNA DIWAS 2024

Date: November 17, 2024
Occasion: Celebration of the 555th Birth Anniversary of **Sri Guru Nanak Dev Ji**
Theme: *Philosophy of Musicology in Religion*
Venue: Phulkari

The event commenced with a respectful announcement reminding attendees to maintain sanctity during the discourses and Shabad renditions by covering their heads and refraining from clapping, replacing applause with the chant "Waheguru".

Opening Remarks: Anchors Dr. Varsha Singh and Ms. Daljeet Kaur welcomed the audience and introduced the central theme of the evening—exploring the role of music in religion, culture, and spirituality. Drawing upon both ancient and modern examples, they highlighted music's universal and divine essence.

Welcome Address: Sardar Diljaun Singh Grewal, President of Bara Gurudwara and General Secretary of Guru Nanak College, delivered the welcome speech, extending greetings and setting the tone for the evening.

Key Highlights of the Event

1. **Musical Offerings (Shabads)**
   A series of spiritual musical renditions were performed by:
   - **Hazoori Ragi Bhai Manpreet Singh & Party**, Bara Gurudwara, Dhanbad
   - **Bhai Satnam Singh & Party**
   - **Students of Dhanbad Public School**, under Sri Satish Khendriya
   - **Zoya Musical Group, Dhanbad**
   - **Students of Guru Nanak College**
2. **Guest Talks & Deliberations**
   Several distinguished speakers shared scholarly insights on the intersection of music, philosophy, and religion:
   - **Mr. Daniel Michael Prasad**, Chief Administrative Officer, Pentecostal Assembly School, Bokaro, spoke on the role of music in Christian worship, referencing Psalms and the Book of Romans.
   - **Dr. Md. Jamshed Alam**, HOD Persian, MMHAPU, Patna, provided an insightful talk on Sufism and Persian poetry, highlighting its spiritual and societal impact.
   - **Dr. Tapati Chakraborty**, Head of Art & Culture, BBMKU, Dhanbad, gave a compelling lecture on the interrelation of musicology, religion, and philosophy, and spoke about her rich background in the performing arts.
   - **Dr. Anurag Singh**, keynote speaker and eminent Sikh scholar, concluded the evening with a profound address on Sri Guru Granth Sahib and the timeless spiritual legacy of Guru Nanak Dev Ji. His message encouraged introspection and living by Guru Nanak's teachings.

The event concluded with a heartfelt **vote of thanks by Sardar Manjit Singh**, Convenor of Sadbhavna Diwas, expressing gratitude to all guests, speakers, performers, and the audience. Attendees were then invited to partake in dinner, marking the close of an enlightening and spiritually uplifting evening.

5th Inter-College Youth Festival 'Antarnaad'

Date: 20th Dec - 22nd Dec, 2024

Day 1: Grand Opening

The **three-day 5th Inter-College Youth Festival 'Antarnaad'** was inaugurated at **Binod Bihari Mahato Koylanchal University, hosted by Guru Nanak College, Dhanbad**.

The festivities began with a cultural procession from Watch and Ward Colony to Guru Nanak College, featuring teams from **12 colleges**. The **opening ceremony** took place at **SJS Grewal Auditorium**, starting with a musical presentation, followed by the traditional lamp lighting and university anthem.

Key speakers included **Vice-Chancellor Prof. Dr. Ram Kumar Singh**, who emphasized the festival as a platform for students' holistic development, and **Pro Vice-Chancellor Dr. Pawan Kumar Poddar**, who described it as a valuable university heritage. Other notable addresses were given by **Sardar R.S. Chahal (Chairman of the Governing Body)** and **Dr. Pushpa Kumari (DSW, BBMKU)**, who praised the festival as a celebration of art and talent.

The event also featured a **Ganesh Vandana performance** and a **Jharkhandi folk dance presentation**. Competitions throughout the day included **Indian & Western group songs, mimicry, mime, instrumental solos, painting, poster making, clay modeling, mehndi, quiz preliminaries, and classical music performances**. **350+ participants** from **15 colleges** actively participated.

Day 2: Cultural & Dramatic Showcases

The second day hosted competitions in **Indian classical vocal, skits, one-act plays, elocution, debate, rangoli, installation, collage, cartooning, and spot photography**.

Notable performances included:

- **Guru Nanak College** presented *'Anachaar-Aniti'*, highlighting corruption in traffic management.
- **PKRM College** showcased *'Yamma Yamma'*, a humorous take on literacy issues.
- **SSLNT College** presented *'Atmaon Ki Adalat'*, exploring youth struggles.
- **Bokaro Steel City College** staged a drama on elderly concerns.
- **Guru Nanak College's One-Act Play 'Aakhir Kab Tak?'** depicted a true Rajasthani family story of struggle against oppressive traditions.
- *PKRM College's 'Main Sirf Deh Nahi'* examined gender discourse using mythological female characters.

Judges for dramatics included **Rajiv Kumar, Rajendra Prasad, and Kamlesh Pandey**. Debate and elocution competitions were successfully conducted, as well as visual arts competitions like **rangoli, installation, collage, and photography**.

Day 3: Grand Finale & Prize Distribution

The final day featured **classical dance solo, quiz finals, and tribal folk dance performances**.

The **quiz competition** saw participation from **BS City College, Guru Nanak College, PG Department, RSP College, and SSLNT Women's College**, judged by **Nishant Kumar and Sonu Kumar (IIT ISM Dhanbad)**. Guru Nanak College won **first place**, followed by **PG Department (second) and RSP College (third)**.

In the **folk dance category**, notable performances included:

- **Katras College** showcased Jharkhand's rich **cultural heritage**.
- **Guru Nanak College** performed an **Haryanvi folk dance** celebrating agricultural traditions.
- **SSLNT College** presented **Dangi dance**, a tribute to tribal heritage.

The festival concluded with a **prize distribution ceremony**, where **Guru Nanak College emerged as the overall winner**, and **SSLNT Women's College was the runner-up**. Key figures present included **Vice-Chancellor Prof. Dr. Ram Kumar Singh**, **DSW Dr. Pushpa Kumari**, and **Chairman Sardar R.S. Chahal**, who congratulated students and encouraged them to represent the university at the **East Zone Youth Festival**.

The event was successfully executed with the dedication of the **Organizing Committee led by Dr. Sanjay Prasad and Prof. Deepak Kumar**. The festival concluded with **a heartfelt vote of thanks** and the enthusiastic participation of **faculty, students, and esteemed guests**.

Champions of Antarnaad: A Celebration of Talent and Triumph

Guru Nanak College, Dhanbad, triumphed as the champion of the 5th Inter-College Youth Festival "Antarnaad" for the second year in a row. Organized under the esteemed guidance of Binod Bihari Mahto Koyalanchal University, this grand three-day cultural extravaganza unfolded at Guru Nanak College itself, becoming a platform for remarkable talent, boundless enthusiasm, and the dynamic energy of youth from various colleges.

The Honourable Vice Chancellor graced the event by presenting the awards to the victorious team, offering blessings for their future endeavors. The champions also earned the privilege of representing the University team at the zonal level, with aspirations to excel at the national stage.

The festival infused the college campus with a lively and celebratory atmosphere, where students eagerly participated in numerous events, expressing their creativity, showcasing their talents, and demonstrating the spirit of teamwork.

On **24th December 2024**, a special **felicitation ceremony** was held at the **Baramasia Campus** to honor the

victorious participants. The program was organized under the guidance of the college management and in the esteemed presence of the **President of the Governing Body, Sardar R.S. Chahal**, who awarded the students and extended his heartfelt wishes for their bright futures. He encouraged the youth to continue achieving such milestones and to make their college, families, and society proud. **Principal Dr. Sanjay Prasad** addressed the gathering with great enthusiasm and praised the students for their outstanding performance. He attributed this grand victory to the **dedicated efforts of t**he participating Team Manager **Dr. Meena Malkhandi, team coaches and mentors.**

38th AIU East Zone Inter-University Youth Festival "UTSAV 2024-25"

The **38th East Zone Inter-University Youth Festival 2024-25 (UTSAV)** was successfully held at Sister Nivedita University, Kolkata, from **January 8 to January 12, 2025**. Guru Nanak College, Dhanbad, delivered an outstanding performance in the event.

On **January 15, 2025**, Guru Nanak College, Dhanbad, honored the victorious participants of the inter-university festival in a special felicitation ceremony. The event was organized at the **SJS Grewal Auditorium** at the **Bhuda Campus**. Notably, the 58-member team from **BBMKU** included **29 participants** and **7 accompanists** from Guru Nanak College.

During the ceremony, **Sardar R.S. Chahal**, Chairman of the Governing Body, praised the participants for their remarkable achievements. **Principal Prof. Sanjay Prasad** motivated the students to prepare for the **Nationals**, scheduled to be held at **Amity Noida, New Delhi, from March 3 to March 7, 2025**. He also extended his best wishes for their upcoming performance. **Dr. Meena Malkhandi** credited the victory to the students' relentless hard work.

At the **Youth Festival**, students of **Guru Nanak College, Dhanbad**, secured top positions in various categories:

- **First place** in **Group Song (Indian)**
- **First place** in **Mime**
- **Second place** in **One Act Play**
- **Second place** in **Elocution**

UTSAV 2025: National Youth Festival

The National Youth Festival, Utsav 2025, organized at Amity University UP, Noida Campus from 3rd March 2025 to 7th March 2025, witnessed the participation of various teams, among which the cultural team of B.B.M.K. University's cultural team secured prizes in 7 events. In this team participants from Guru Nanak College, Dhanbad, clinched prizes in four events. Over the course of five days, participants from different zones across India took part in this event. Guru Nanak College, Dhanbad, had 20 students represented in the university team. Among them our students secured 3rd in Group Song Indian, 3rd in One Act, 3rd in Mime and 5th in Elocution.

38th AIU Inter University National Youth Festival: 2025	
Host: Amity University UP, Noida Campus	
Results	
Group Song Indian- Bronze (3rd)	
1	**Srishti Goswami**
2	**Purnima Kumari**
3	**Amaan Ali Khan**
4	**Sneha Kumari**
5	**Pushpa Kumari**
Mime- Bronze (3rd)	
1	**Dipshikha Das**
2	**Amisha Kumari**
3	**Komal Kumari**
4	**Tanya Gupta**
5	**Kriti Gupta**
6	**Archi Arya**
One Act - Bronze (3rd)	
1	**Shreya Pandey**
2	**Taniya Kumari**
3	**Rohit Kumar Rajak**
4	**Priyojit Modak**
5	**Dipshikha Das**
6	**Praveen Kumar Yadav**
7	**Aquib Alam**
8	**Amisha Kumari**
9	**Ujjwal Kumar Mali**
Elocution- 5th	
1	**Riya Gupta**
Accompanist	
1	**Ram Murti Pathak**
2	**Shubhi Baweja**
3	**Hitesh Srivastav**
4	**Adarsh Sharma**
5	**Sagar Kumar Das**
Student Volunteer	
1	**Anjuman Gaurav**

ICSSR Sponsored Two Days Multidisciplinary National Seminar on G20: A Global Platform for Economic Development

Date- 20-21 July 2024

ICSSR Sponsored Two Days National Seminar on **"G20: A Global Platform for Economic Development,"** Organised by the Department of Economics, Guru Nanak College Dhanbad, took place on the 20th and 21st of July, 2024. This significant event brought together scholars, experts, and policymakers to discuss various themes critical to the economic landscape of G20 countries. The Inaugural commenced with the Lighting of the Lamp ceremony and a Shabad recital, symbolizing a formal and auspicious start**. Dr. Sanjay Prasad**, **Principal, GNC** welcomed the attendees and introduced the seminar's theme. **Dr. Ram Kumar Singh**, Sr. Professor, and Vice-Chancellor of BBMK University applauded the effort of the Department of Economics to organise the National Seminar. Also, he emphasised research projects to enhance the quality of teaching and learning. The keynote speaker **Dr. M.K. Agarwal, Professor & Head, Department of Economics**, **Lucknow University**, highlighted the significance of G20 in economic development. He also asserts India's visionary leadership has involved the ancient Indian philosophy of "Vasudhaiva Kutumbakam" meaning, the world is one family. Presidential Address by **Sardar R.S. Chahal, President, GNC** marked key moments. The session concluded with a Vote of Thanks by **Sardar D.S. Grewal, Secretary, GNC** followed by the National Anthem.

The Seminar was divided into five themes focusing on different aspects of the G20. There were 61 presenters, who presented their papers on different themes divided into 5 technical Sessions (Physical Mode) and one Online Session.

There were three technical sessions in Day 1 which was chaired by **Dr. Mrutyunjaya Mishra,** Sr. Professor & Head, Department of Economics, Banaras Hindu University, **Dr. Umashanker Singh**, IFS, and former PCCF of the Government of Uttar Pradesh, **Dr. V.S. Sundaram**, Professor, Department of Commerce, Banaras Hindu University respectively.

The second day of the seminar began with a Sabad. After that technical session IV & V was chaired by **Dr. Umashanker Singh** and **Dr. V.S. Sundaram.**

<u>Valedictory Session</u>

The seminar culminated in a valedictory session, featuring welcome address and felicitation of guests by **Dr. Sanjay Prasad, Principal**. Chief Guest addresses by Dr. Pushpa Kumari, Dean of Students' Welfare at BBMK University, Dhanbad. She emphasized the role and contribution of Guru in shaping the future. **Guest of Honour, Dr. Bibhas Chandra, Associate Professor at IIT (ISM) Dhanbad** focuses his speech on achieving sustainable development goals by increasing the consumption of domestic goods. Programs like Local for Vocal and Make in India will be helpful in achieving the goals. This session included a report of the seminar by Sadhna Kumari Singh, Assistant Professor in the Department of Economics and Joint Convener of the Seminar, followed by feedback from delegates. The national anthem marked the official close of the seminar.

Gurmukhi Section

"ਵੈਸਾਖੀ" ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਚੌਥੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦੀ ਘੁੰਡ ਚੁਕਾਈ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਸਥਾਪਨਾ ਦਿਵਸ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ| ਕਾਲਜ ਦਾ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਯਤਨ ਹੈ |ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕੀ ਅਸੀਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਪੰਜਾਬੀਆ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪਨੀਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹੇ| ਅਸੀਂ ਧਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਆਪ ਸਾਰੇ ਸਜਣਾ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਜਿਨਹਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੰਕ ਲਈ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਸਾਡਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ | ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕੇ ਆਪ ਸਬ ਇਸੇ ਤਰਹ ਹੀ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਜਾਰੀ ਰਖੋਗੇ |

ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸੰਘ ਚਾਹਲ
ਪ੍ਰੇਸੀਡੈਂਟ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲੇਜ , ਧਨਬਾਦ

ਰੂਹ ਦਾ ਹਾਣੀ

ਸਾਗਰ ਉਛਲੇ ਚੰਦ ਵਲ ਭੱਜੇ
ਬਾਹਾਂ ਖੋਹਲੀ ਅਖੀਆਂ ਮੀਟੀ
ਵੇਗ ਨਾ ਜਾਵੇ ਠਲੀ

ਬੀਤੇ ਸਾਲ ਮਹੀਨੇ ਕਿੰਨੇ
ਲਗਦਾ ਕਲ ਹੀ ਮਿਲੇ ਆਂ
ਇਸ਼ਕ ਤੇਰੇ ਦਾ ਆਟਾ ਸੱਜਣਾ
ਅੱਜ ਹੀ ਸਜਰਾ ਗੁੰਨਿਐ

ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪਕਾਵਾਂ ਮੰਨੀਆਂ
ਬੁਰਕੀ ਬੁਰਕੀ ਖਾਈਏ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹ ਵਿਹ ਸਾਹ ਲੈ
ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੁਰਦੇ ਜਾਇਏ

ਸਫ਼ਰ ਉਮਰ ਦਾ ਕਦ ਮੁਕ ਜਾਵੇ
ਕੀ ਪਤਾ ਕੀ ਹੋਣਾ
ਮੈਂ ਤਾ ਬਸ ਤੇਰੀ ਖੁਸ਼ਬੂ
ਤੇਰੇ ਨੇਣਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ

ਬਾਹ ਤੇਰੀ ਤੇ ਸਿਰ ਧਰ ਸੁਣਦੀ
ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧਕ ਧਕ
ਜਿਥੇ
ਹਰ ਧੜਕਣ ਤੇਰੀ ਵੀ ਜੋ ਹੈ
ਰਸਤਾ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਤਕ .

ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ

ਰਣਜੀਤ ਐਵੇਨਿਊ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਰਵੀਂਦ੍ਰ ਨਾਥ ਟੇਗੋਰ

ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ

੨੧ ਇਫ਼ਰਵਰੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਲੇਖਾਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆ। ਹਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਓਦੱਮ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।। ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਉਂ ਹੈ, ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ । Indian Express ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਨਿਸ਼ਠਾ ਸੂਦ ਦਾ ਲੇਖ ਸਚਾਈ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਸਵਾਲ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ । ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਕਿਉਂ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮਨ ਕਾਰਨ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝ ਗਿਆ । ਜਵਾਬ ਬੰਗਾਲੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ।

ਮੇਰਾ ਵਾਸਤਾ ਬੰਗਾਲ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੰਨ ਓਦਰ ਦੌੜਿਆ। ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ " ਬਾਂਗਲਾਰ ਮਾਟੀ ਬਾਂਗਲਾਰ ਜਲ..,.." । ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ੀ ਗਾਂਉਦੇ ਨੇ " ਆਮਾਰ ਸ਼ੋਨਾਰ ਬਾਂਗਲਾ..." ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੀਤ ਕਵੀ ਗੁਰੂ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬੰਗਾਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਉਹ ਇਕ ਹਨ- ਚਾਹੇ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਯਾ ਈਸਾਈ ਹੋਵੇ, ਕੰਗ੍ਰੇਸੀ ਯਾ ਬਾਮ ਪੰਥੀਯਾ ਯਾ ਰਾਈਨ ਵਿੰਗ ਹੋਵੇ। ਨਾ ਧਰਮ ਤੇ ਨਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਖਰੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ।ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ ਤੇ ਚੌਥੇ ਪ੍ਰਭਾਵਕ ਨੇ , ਨੇਤਾਜੀ ਸੁਭਾਸ ਚਨਦ੍ਰ ਬੋਸ, ਕਾਜ਼ੀ ਨਜ਼ਰੂਲ ਇਸਲਾਮ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਖੁਦੀਰਾਮ ਬੋਸ।

India Pakistan cricket match ਵਿੱਚ ਜੇਤੂ ਟੀਮ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਟੀਮ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕੀ ਹੈ?

ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਵਿ ਗੁਰੂ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋਰ।

ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਦਾ ਜਨਮ ੭ ਮਈ ੧੮੬੧ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਵੇਲੇ 19th Century Bengal Renaissance climax,ਤੇ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਦਵਾਰਕਾ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਦਾ , ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਮੋਹਨ ਰਾਏ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਬ੍ਰਾਹਮੋ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਡੂੰਘਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ । ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ । ਆਜ਼ਾਦ ਪ੍ਰੈਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਦਾ ਪਾਲਨਾ Multi-Cultural Exchange ਵਾਲੇ ਮਹੌਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਗਣਿਤ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਪੱਤਰਕਾਰ, ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਥੀਏਟਰ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਆਗੂ ਵੀ ਸਨ ।

ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਮੀਰੀ ਤੇ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਭਵ ਨੇ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਨੂੰ ਖੁੱਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ, ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਨੁਭਵ ਤੇ, ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਸ਼ਾਂਤੀਨਿਕੇਤਨ ਵਿੱਚ - ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਰਤੀ-ਬਣਾਈ ।

੧੮੯੦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਪੂਰਬੀ ਬੰਗਲ ਗਏ, ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਗਰੀਬੀ ਵੇਖੀ । ਅਨਪੜ੍ਹ ਪੇਂਡੂ ਆਬਾਦੀ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ 'ਚ ਡੂੰਘੀ ਵੰਡ ਵੇਖ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ'ਚ ਮਹਿਨਾ ਰਹੇ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਦੇ । ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵੀ ਗਏ ।

ਨੋਬਲ ਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਵਿਜੇਤਾ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਡਾ ਅਮਰਤਯ ਸੇਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਉਹ ਜੋ ਹਨ, ਉਹ ਇਸ ਖੁੱਲੇ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਾ ਵਾਲੀ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਦੇਨ ਹੈ। ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਲਾ ਇਨਸਾਨ ਵਿੱਚ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੰਗਦਿਲੀ ਤੋਂ ਉਬਾਰਦੀ ਹੈ। ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਹੈ । ਸਿੱਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਕੇ ਉਹਦੀ ਕਦਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਇਹੋ ਹੀ ਉਦਾਰਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਨਸਾਨ ਹੈਵਾਨ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ " in our home sought freedom of power, in our language freedom of imagination, in our literature freedom of soul…." ਸਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੋਚ ਤੇ ਅੰਕੁਸ਼ ਨਾ ਲਗਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਤਦੋਂ ਹੀ ਇਨਸਾਨ " Where the mind is without fear…." ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਢੰਗ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਝਲਕ ਰਵਿੰਦਰ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ । ਗੀਤਾਂਜਲੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਾਣ ਵਧਾਇਆ। ਉਹ ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਏਸ਼ੀਆਈ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਹੁੱਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ਼ ਨਰ ਸੰਘਾਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਜੋਂ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਮੰਨਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਪਰੇ, ਨਿਆਇਕ ਸੋਚ ਵਲ ਉਭਾਰਦੀ ਹੈ।ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗਦਾਨ ਵਿਲੱਖਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲਾਸੀਕਲ ਗਾਇਕੀ ਦੀ ਕਠੋਰਤਾ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਗਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰੇਕ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਐਨਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਬੰਗਾਲੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਰਵਿੰਦਰਨਾਥ ਠਾਕੁਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਬਿਨਾਂ ਅਧੂਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਅਣਗਿਣਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਲੀਅਮ ਬਟਲਰ ਯੇਟਸ ਵਲੋਂ "ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਕਵੀ" ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਏਜ਼ਰਾ ਪਾਊਂਡ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ। "ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਆਖਰੀ ਆਤਮਕ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਮਨੁੱਖਤਾ

ਆਰਤੀ

ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਸਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਲਮ ਦੀ ਐਨੀ ਔਕਾਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੁੱਝ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੁੱਝ ਲਿਖ ਸਕੇ . ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਆਰਤੀ ਜਰੂਰ ਲਿਖੀ ਹੈ .

ਮੈਂ ਕਿਸ ਹੰਝੂ ਦਾ ਦੀਵਾ ਬਾਲਕੇ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਗਾਵਾਂ,
ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਸਬਦ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਮੰਗਣ ਗੀਤ ਅੱਜ ਜਾਵਾਂ
ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਰਨ ਤੇਟਾ ਮੈ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਆਵਾਂ,
ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਗੀਤ ਨਹੀਂ ਐਸਾ ਜੋ ਤੇਰੇ ਮੇਚ ਆ ਜਾਵੇ
ਤਰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਕਟਾ ਆਵੇ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੋਹਲ ਛਿੰਦੇ ਬਾਲ ਨੀਂਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਾ ਆਵੇ
ਤਿਹਾਏ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਆਵੇ,
ਜੋ ਲੁੱਟ ਜਾਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਵੀ ਯਾਰੜੇ ਦੇ ਸੰਥਤੀ ਜਾਵੇ
ਚਿੜੀ ਦੇ ਖੰਭ ਦੀ ਲਲਕਾਰ ਸੌ ਬਾਜਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵੇ,
ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਗਾਨੀ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਗਲ ਪਾਵਾਂ
ਮੇਰਾ ਹਰ ਗੀਤ ਬੁਜਦਿਲ ਹੈ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਗੀਤ ਅੱਜ ਗਾਵਾਂ
ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਬੋਲ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲੈ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਆਵਾਂ
ਮੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਫਲ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਉਹ ਗੀਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ।
ਜੋ ਤੇਰੇ ਸੀਸ ਮੰਗਣ ਤੇ ਤੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਖੜਾ ਹੋਵੇ
ਜੋ ਮੈਲੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖ਼ੂਨ ਵਿੱਚ ਦੇਵੇ,
ਕਿ ਜਿਸ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀੜ ਤਾਂ ਕੀਹ ਪੀੜ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾ ਛੋਹਵੇ,
ਜੋ ਲੋਹਾ ਪੀ ਸਕੇ ਉਹ ਗੀਤ ਕਿਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਆਵਾਂ,
ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੀੜ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਕੁੱਝ ਜਾਵਾਂ
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਉਸਤਤੀ ਦਾ ਗੀਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹੋਵੇ .
ਜਿਹਦੇ ਹੱਥ ਸੱਚ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲੈਣਾਂ 'ਚ ਰੋਹ ਹੋਵੇ
ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵਤਨ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਲਈ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਹੋਵੇ
ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਲਹੂ ਤੇਰੇ ਦੀ ਗਲੀ ਲਾਲੀ ਤੇ ਲੋਅ ਹੋਵੇ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਹੂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕਿਵੇਂ ਲਾਵਾਂ,
ਮੈਂ ਬੁਜਦਿਲ ਗੀਤ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਆਵਾਂ
ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਆਰਤੀ ਗਾਵਾਂ,
ਮੈਂ ਮੈਲੇ ਸ਼ਬਦ ਧੋ ਕੇ ਜੀਭ ਦੀ ਕਿੱਲੀ ਤੇ ਪਾ ਆਵਾ
ਤੇ ਮੈਲੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁੱਕਣ ਤੱਕ ਤੇਰੀ ਹਰ ਪੈੜ ਚੁੰਮ ਆਵਾ
ਤੇਰੀ ਹਰ ਪੈੜ ਤੇ ਹੰਝੂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੂਰਜ ਜਗਾ ਆਵਾਂ
ਮੈਂ ਲੋਹਾ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ ਜਰਾ ਗੀਤਾ ਨੂੰ ਪਾ ਆਵਾਂ,
ਮੈਂ ਸ਼ਾਇਦ ਫੇਰ ਕੁਝ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਵਾਂ
ਮੈਂ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਗੀਤ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਦੁਆਰ ਆਵਾਂ
ਮੈਂ ਕਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਮੰਗਣ ਗੀਤ ਅੱਜ ਜਾਵਾਂ
ਮੇਰਾ ਹਰ ਗੀਤ ਬਜਦਿਲ ਹੈ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਗੀਤ ਅੱਜ ਗਾਵਾਂ

ਰਾਜਪ੍ਰੀਤ ਕੋਰ ਕੁਲਾਰ
ਟੋਰੋਂਟੋ

ਹੁਣ

ਹੁਣ ,
ਨਾਂ ਦੁਨਿਆ ਦਾ ਗਮ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਥ ਦੀ ਮੁਹਤਾਜੀ
ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਹੈ ਮੈਂ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ, ਤੈਥੋਂ ਬਗੈਰ
ਜਿਥੇ, ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦਿਆਂ,
ਤੇਰੀਆਂ ਸ਼ਹਿਦ ਰੰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
ਨਿੱਗੇ ਸੀਨੇ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿੱਚ
ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਮੈਂ
ਤੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਭਰਦਾ ਤੂੰ
ਇਸ ਜਹਾਨ ਦੀਆਂ ਫ਼ਤਵਾ ਸੁਣਾਉਂਦੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ ਤੋ ਉਹਲੇ
ਰੂਹ ਦੇ ਸਾਥ ਨੂੰ
ਪਾਪ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ
ਬਹੁਤ ਸਕੂਨ ਹੈ
ਮੇਰੀ ਅੰਦਰ ਦੀ
ਇਸ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ

ਜੋਗਿੰਦਰ ਕੌਰ ਚਾਹਲ

Moumita Roy, Semester 1, Commerce Major

ਦਿਲਜੋਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਸਕੱਤਰ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲੇਜ, ਧਨਬਾਦ

ਡੀਪਸੀਕ: ਇੱਕ ਅਗਲਾ ਪੱਧਰ ਦੀ AI ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਡਿਜਿਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ, ਉੱਚ-ਸਤਹ ਦੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (search system) ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਲੋੜ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। **ਡੀਪਸੀਕ (DeepSeek)** ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਐਡਵਾਂਸਡ ਖੋਜ ਯੰਤਰ (search engine) ਹੈ ਜੋ **ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮ ਬੁੱਧੀ (AI) ਅਤੇ ਡੀਪ ਲਰਨਿੰਗ (Deep Learning)** 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਤਕਨੀਕ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਅੱਗੇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਕੁੰਜੀਸ਼ਬਦ (keywords) ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਤੀਜੇ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਬਲਕਿ **ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮਝ, ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ (context) ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣ** ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਡੀਪਸੀਕ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

1. AI-ਅਧਾਰਤ ਸਮਝ

ਡੀਪਸੀਕ, **ਨੈਚਰਲ ਲੈਂਗਵੇਜ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ (NLP) ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਲਰਨਿੰਗ (ML)** ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੀ **ਅਸਲ ਮੰਨਸ਼ਾ (intent)** ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ "ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ" ਲਿਖ ਕੇ ਖੋਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮੁਤਾਬਕ, ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ **ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ (categorized)** ਕਰਕੇ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2. ਗਹਿਰੀ ਖੋਜ (Deep Search) ਯੋਗਤਾ

ਪਾਰੰਪਰਿਕ ਖੋਜ ਯੰਤਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ **ਸਿਰਫ਼ ਉੱਚ-ਪੱਧਰੀ (surface-level) ਜਾਣਕਾਰੀ** ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਡੀਪਸੀਕ **ਡਾਟਾਬੇਸ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਲੇਖ, ਗਵਾਇਕ (archived) ਅਤੇ ਗੁੜ੍ਹੀਆਂ (deep web) ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ** ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ **ਵਧੇਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ (credible) ਅਤੇ ਗਹਿਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ** ਉਪਲਬਧ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

3. ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਮਰਥਾ

ਡੀਪਸੀਕ **ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ** ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਤੱਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ **ਗੁਰਮੁਖੀ, ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਮੰਡਾਰਿਨ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ** ਵਿੱਚ **ਸੰਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰਜ਼, ਸੰਦਰਭ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ (tone, context, and style)** ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।

4. ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਚਾਰ (Conversational AI)

ਡੀਪਸੀਕ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ **ਚੈਟਬੋਟ ਜਾਂ ਵੈਰਚੁਅਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ** ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ **ਮਾਨਵ-ਜਿਵੇਂ ਤਰੀਕੇ** ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਚਿਤ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਮਰਥ ਹੈ।

5. ਉੱਤਮ ਡਾਟਾ ਗੋਪਨੀਯਤਾ (Enhanced Privacy)

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਖੋਜ ਯੰਤਰ **ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ**, ਜੋ ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਲਈ ਸੰਭਾਵਿਤ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਡੀਪਸੀਕ **ਗੋਪਨੀਯਤਾ-ਕੇਂਦ੍ਰਤ (privacy-focused) ਤਕਨੀਕ** ਵਰਤ ਕੇ ਯੂਜ਼ਰ ਦੇ ਡਾਟਾ ਦੀ **ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਗੋਪਨੀਯਤਾ** ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਡੀਪਸੀਕ ਦੇ ਉਪਯੋਗ

1. **ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਖੋਜ** – ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ਪਰੇਸ਼ਧਕ (researchers) ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀ **ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ** ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
2. **ਵਪਾਰਕ ਅਤੇ ਵਿਅਪਾਰਕ ਜਾਣਕਾਰੀ** – ਕੰਪਨੀਆਂ **ਮੰਡੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਉਤਪਾਦ-ਅਧਿਐਨ (product research) ਅਤੇ ਹਰੀਫ਼ਾਂ (competitors) ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ** ਲੈਣ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
3. **ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਖੋਜ** – ਵਕੀਲ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਪੇਸ਼ੇਵਰ **ਉੱਚ-ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ-ਕਿਸਮ ਦੀ ਖੋਜ** ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
4. **ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ** – ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ **ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਜਾਣਕਾਰੀ** ਤਲਾਸ਼ਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਨਤੀਜਾ

ਡੀਪਸੀਕ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ **ਬੁੱਧੀਮਾਨ (intelligent) ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ** ਹੈ ਜੋ ਸਿਰਫ਼ ਖੋਜ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਬਲਕਿ **ਅਸਲ ਸਮਝ (true comprehension), ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (analysis) ਅਤੇ ਡੂੰਘੀ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ** ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਹੈ ਜੋ **ਅਧੁਨਿਕ ਖੋਜ ਵਿਧੀਆਂ (advanced search methodologies) ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (machine intelligence) ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।**

ਕੀ ਡੀਪਸੀਕ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸਰਵੋਤਮ ਖੋਜ ਯੰਤਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਜੇਕਰ ਇਹ ਤਕਨੀਕ **ਗੋਪਨੀਯਤਾ, ਭਾਸ਼ਾ-ਸਮਝ, ਅਤੇ ਡਾਟਾ-ਨੈਵੀਗੇਸ਼ਨ** ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ, ਤਾਂ ਇਹ Google, Bing, ਅਤੇ Baidu ਵਰਗੀਆਂ ਖੋਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦਾ ਤਗੜਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ! 🚀

ਜਸਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ

2025 ਵਿੱਚ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ: ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ 2025 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਧ ਰਹੀ ਗਰਮੀ, ਬੇਵਕਤ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ, ਅਤੇ ਅਣਮਿੱਥੇ ਤੂਫ਼ਾਨ—ਇਹ ਸਭ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਲਵਾਯੂ ਸੰਕਟ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਵਧ ਰਹੀ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

2025 ਵਿੱਚ, **ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ** ਦੀ ਗਤੀ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। **IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change)** ਦੀ ਤਾਜ਼ਾ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ, 2025 ਤੱਕ ਦੁਨੀਆ ਦਾ **ਤਾਪਮਾਨ 1.5 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੁੱਕਾ** ਹੈ, ਜੋ 2030 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵ:

1. **ਹਿਟਵੇਵ (Heatwaves)** – ਯੂਰਪ, ਏਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਤਾਪਮਾਨ **50°C ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ** ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।
2. **ਬਰਫ਼ ਪਿਘਲਣ (Ice Melting)** – ਅੰਟਾਰਕਟਿਕਾ ਅਤੇ ਆਰਕਟਿਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ **ਬਰਫ਼ੀਲੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ** ਵਧੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਪਿਘਲ ਰਹੇ ਹਨ।
3. **ਸਮੁੰਦਰੀ ਪੱਧਰ ਵਾਧੂ** – ਟੂਵਾਲੂ, ਮਾਲਦੀਵ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਖਾੜੀ ਦੇ ਤਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰ **ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣ** ਦੇ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ: ਬੇਹਿਸਾਬ ਤੂਫ਼ਾਨ ਅਤੇ ਵਾਰਸ਼ਾ

2025 ਵਿੱਚ, **ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ** ਬੇਸਮਝ ਅਤੇ ਅਣਮਿੱਥੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

- **ਭਾਰਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼** ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਅਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਘਾਤੀ **ਮਾਨਸੂਨ ਬਾਰਿਸ਼** ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ **ਹੜ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ-ਗਿਰਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ** ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ।
- **ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ, ਹਰੀਕੇਨ (hurricane) ਅਤੇ ਟੋਰਨੇਡੋ** ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10% ਵਧ ਗਈ ਹੈ।
- **ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ** ਅਤੇ **ਐਫ਼ਰੀਕਾ** ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸੇ **ਅਕਾਲ (drought) ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਕਟ** ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਾਰ

ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਾਰਨ **ਕਿਸਾਨੀ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਆਵਾਸ (habitat) 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ** ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

- **ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਚ ਹਾਸ਼ੀਅਤ (yield) ਘਟਣ** ਕਾਰਨ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ **ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।**
- **ਚੀਨ, ਭਾਰਤ, ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਸੇਮਿਕੰਡਕਟਰ ਅਤੇ ਉਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ** 'ਚ ਵੀ ਵਿਧੰਸ ਆਇਆ ਹੈ।

- **ਅਣਅੰਦਾਜ਼ੇ ਤਬਾਹੀ ਕਾਰਨ** ਦੁਨੀਆ ਦੀ GDP 'ਚ 2-3% ਤੱਕ ਦੀ **ਹਾਣੀ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ** ਹੈ।

ਜਲਵਾਯੂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਉਠਾਏ ਗਏ ਨਵੇਂ ਕਦਮ

2025 'ਚ, ਕਈ ਦੇਸ਼ ਜਲਵਾਯੂ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਲਈ ਨਵੇਂ **ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ** ਲਿਆ ਰਹੇ ਹਨ।

- **ਯੂਰਪੀ ਸੰਘ (EU) ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਕੋਇਲਾ ਤੇ ਨਵੇਂ ਟੈਕਸ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।**
- **ਚੀਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨਵੀਂ ਹਰੀ ਊਰਜਾ (renewable energy) 'ਤੇ ਤੀਬਰ ਰੁਖ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।**
- **ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਵਾਹਨਾਂ (EVs) ਦੀ ਮੰਗ ਵਧੀ**, ਜਿਸ ਕਰਕੇ 2025 ਤੱਕ ਪੈਟਰੋਲ-ਡੀਜ਼ਲ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਘਟ ਗਈ।

2025 ਵਿੱਚ, **ਜਲਵਾਯੂ ਸੰਕਟ** ਦੁਨੀਆ ਲਈ **ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ** ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ **ਸਰਕਾਰਾਂ, ਕਾਰੋਬਾਰ, ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕ** ਮਿਲਕੇ **ਨਵੀਨ ਤਕਨੀਕ, ਨਵੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ** ਨੂੰ ਸਮਝਣਗੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ **ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ** ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। **ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ!**

ਉਡਾਨ

ਇਸ ਸੱਚੀ ਸਦੀਵੀ
ਉਲਫ਼ਤ ਦੀ ਉਡਾਨ ਭਰਦਿਆਂ
ਦੋ ਰੂਹਾਂ ਦਾ
ਇੱਕ ਖੰਭ ਤੂੰ
ਤੇ ਇੱਕ ਮੈਂ
ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ !!

ਗੁਰਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

ਨਵਾਂ ਮੋੜ

ਤੇਰੀ ਮੁਹੱਬਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਸਿਖਾਇਆ।
ਔਰ ਮੈਂ,
ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਵਿਚ ਰੰਗੀ,
ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਰ ਗਈ।
ਮੇਰੀ ਕਲਮ,
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਇਉ ਤੁਰ ਪਈ
ਜਿਵੇਂ
ਕੋਈ ਸੱਜ ਵਿਆਹੀ ਨੰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ
ਚਿੱਟੇ ਫਰਜ਼ ਤੇ।
ਸੂਹੀਆਂ ਪੈੜਾ ਛੱਡਦੀ ਨਵੀ
ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ।
ਕਦਮ ਧਰਦੀ
ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ।
ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੈੜਾ
ਇਕ ਨਵਾਂ ਸਫ਼ਰ
ਤਹਿ ਕਰਦੀ ਹੋਈ।

ਸੁਖਨੀਤ ਚਾਹਲ

ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਕੌਣ ਲੈ ਗਿਆ

ਨਿਸ਼ਠਾ ਸੂਦ

ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਕਟਰ ਆਰ. ਅਸ਼ਿਵਨ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਤੂਫ਼ਾਨ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 343 ਤਹਿਤ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ। ਸਿਰਫ਼ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਦੱਖਣੀ ਸੂਬਿਆਂ ਅੰਦਰ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦੂਜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਖਰੇਵੇਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਮੂਮਨ ਗ਼ਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉੱਪਰ ਹੋਈਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਵੇਰਵੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ 1949 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਸੰਨਿਆਸਣ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਵਾਉਣ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਨਾਂ 'ਭਾਰਤ' ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਜੱਖਣਾ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਨੌਮ ਚੌਮਸਕੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਘੋਖ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਉਥਾਨ ਕਿੰਝ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿਰਾਸਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸਿਰਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਯੂਰਪੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਉਪ ਮਹਾਦੀਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਗਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਭਾਸ਼ਾਈ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘੜਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਉਰਦੂ ਦੇ ਗ਼ਲਬੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਨੱਪ ਲਿਆ ਸੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੁਣ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਰੁਚੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ 1966 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨੁਹਾਰ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਪੁਖ਼ਤਾ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਨੇਹੁ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਧਨਬਾਦ (ਝਾਰਖੰਡ) ਦੇ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਖੱਤਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਰੋਜ਼ਮਰ੍ਹਾ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਦੇ ਬੋਝ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਲੱਗ ਰਹੇ ਖੋਰੇ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਆਪਣੀ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਭਤੀਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹਿੰਦੀ ਕਿਉਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ''ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇੰਡੀਅਨ ਹੂੰ''। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵਿਸਾਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ਹਿਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖਤਾ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਥਾਂ ਹਿੰਦੀ ਨੇ ਲੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਜੋੜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਮਿਲਣ ਲੱਗੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ (66 ਸਾਲ) ਜਿਸ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਹੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਡਰਗਾਰਟਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਕਲਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਭਤੀਜੀ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਹੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਸੰਭਵ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਖੋਰੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਅਗਾਂਹ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਆਮ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ (ਪੰਜਾਬੀ) ਬਾਰੇ ਹੀਣਤਾ ਭਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਅਹਿਮ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਵੰਡ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖ਼ੋਰਾ ਲਾਇਆ। ਉਂਝ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਰਹੁ-ਰੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪਛਾਣ ਕੇਂਦਰੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਜਿਹੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ’ਤੇ ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਹੀ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਿੱਧਾ ਤੇ ਭੰਗੜਾ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਣਿਆਂ ’ਤੇ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਛਪਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਾੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੰਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ’ਚੋਂ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਮਨਫ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। 62 ਸਾਲ ਦੇ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ 38 ਸਾਲਾ ਧੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਭਤੀਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮੱਰਥ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭਤੀਜੀ ਸਾਹਮਣੇ ‘ਡੱਡੂ’ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲ ਬੈਠੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ‘‘ਵਟ ਇਜ਼ ਡੱਡੂ?’’। ਆਖ਼ਿਰ ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ‘ਮੇਂਡਕ’ ਵਰਤ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਡੱਡੂ’ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝਾਉਣਾ ਪਿਆ।

ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ‘ਬਿਹਾਰੀ’ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਝਿਜਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ, ਪਛਾਣ ਘੜਨ ’ਚ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਰਗੀਕਰਨ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਤਰਜੀਹਾਂ ਇਸ ਵੰਡ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗਹਿਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਐੱਸਓਏਐੱਸ ’ਚ ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਡੇਵ, ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕੁਲੀਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ’ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰੀ ਪੰਜਾਬ ’ਚ, ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ’ਚ ਇਹ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਹਿੰਗੇ ਕੈਫੇ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਿਆ, ‘‘ਮੇਰੇ ਹਸਬੈਂਡ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ, ਪਰ ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਤੀ ਹੂੰ, ਇਸੀ ਲੀਏ ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਭੀ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਤੀ ਹੈ’’। ਭਾਵੇਂ ਕੁਲੀਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ’ਚ ਗੱਲਬਾਤ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮੱਧਵਰਗ ਤੇ ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗ ਬਹੁਤਾ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੀ ਹੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ ’ਚ, ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ਼ੈਰ-ਰਸਮੀ ਤੌਰ ’ਤੇ, ਰੱਜੇ-ਪੁੱਜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ’ਚ ਪੰਜਾਬੀ ’ਤੇ ਰੋਕ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਵੇ ਤੇ ਮਾਝੇ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਓਨਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਦੋਆਬੇ ’ਚ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਲੰਧਰ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ’ਤੇ ਮਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ।
ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਤੇ ਮਿਟਦੇ ਜਾਣਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੂਹਾਨੀ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ; ਇਹ ਹੀਰ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਉੱਘੀ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਹਸਤੀ ਸੀ; ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ; ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਦੀ ਵੀ ਜੋ ਬੇਸ਼ੱਕ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਕਦਰ ਪਾਉਣ ’ਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ – ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ‘‘ਹਿੰਦੀ-ਹਿੰਦੂ-ਹਿੰਦੂਤਵ’ ਏਜੰਡੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿਆਂਗੀ – ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਹੋਣ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਬਾਕੀ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।
ਅਖ਼ੀਰ ’ਚ ਮੈਂ ਖ਼ੁਦ ਲੋਪ ਹੋਣ ਕੰਢੇ ਪੁੱਜੀ ਅਵਾਰ ਭਾਸ਼ਾ ’ਚ ਲਿਖੇ ਰਸੂਲ ਹਮਜ਼ਾਤੋਵ ਦੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਇੱਕ ਗਹਿਰੀ ਸਤਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗੀ: ‘‘ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਵੀ ਗੁਆ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ।’’ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਜੜ੍ਹਹੀਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਂਦੇ ਦੇਖ ਮੇਰੇ ਮਨ ’ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਤਰਸ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਖ਼ੋਰੇ ਦੇ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਜੇ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਢਲ ਹੀ ਜਾਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹੋਣੀ ਕੇਵਲ ਨੀਤੀਆਂ ਘੜਨ ’ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦਿਲੋਂ ਅਪਨਾਉਣ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਲਿਖਤ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਸੀ।

(ਲੇਖਕਾ ਲੰਡਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਕੂਲ ਆਫ ਓਰੀਐਂਟਲ ਐਂਡ ਅਫਰੀਕਨ ਸਟਡੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਮੱਧ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਬਾਰੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।)

ਨਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲੇਜ, ਧਨਬਾਦ

ਉਤਪਾਦਕਤਾ 'ਚ AI ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ **ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮ ਬੁੱਧੀ (Artificial Intelligence - AI)** ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵਾਪਨ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਤਪਾਦਕਤਾ (Productivity) ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ AI ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਥਿਆਰ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ (efficiency) ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਚਤ ਕਰਨ, ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

AI ਦਾਅ ਵੱਧ ਰਹੀ ਭੂਮਿਕਾ

1. ਆਪੋ-ਆਪ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ (Automation)

AI ਕਾਰਨ ਕਈ ਕੰਮ **ਆਪੋ-ਆਪ (Automated)** ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ, ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿੱਚ **ਰੋਬੋਟਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਆਟੋਮੇਸ਼ਨ (RPA)** ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਨ (production) ਦੀ ਗਤੀ ਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

2. ਡਾਟਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Data Analysis)

AI ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ **ਡਾਟਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ (Data Analysis)** ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅੱਗੇ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। **ਮਸ਼ੀਨ ਲਰਨਿੰਗ (Machine Learning)** ਮਾਡਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੀਜ਼ ਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਆਧਾਰਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

3. ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਚਤ

AI ਆਧਾਰਤ **ਚੈਟਬੋਟ, ਵਰਚੁਅਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ, ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਯੰਤਰ** (Smart Devices) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ **ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ** ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹਨ।

4. ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਮਦਦ

AI-ਅਧਾਰਤ ਐਪ (Jaise ki Coursera, Duolingo, ChatGPT ਆਦਿ) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। AI ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ **ਪ੍ਰਸਨਲਾਈਜ਼ਡ ਲਰਨਿੰਗ (Personalized Learning)** ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

5. ਵਪਾਰ ਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਨਵਾਪਨ

ਕੰਪਨੀਆਂ AI ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ **ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ (Customer Trends)** ਨੂੰ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ। **AI ਆਧਾਰਤ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ** ਕਾਰਨ **ਟਾਰਗੇਟ ਐਡਵਰਟਾਈਜ਼ਿੰਗ (Target Advertising)** ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਕਰੀ (Sales) ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ।

AI ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਜੇਕਰਚੇ **AI ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਨਵਾਪਨ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਹਨ:**

1. **ਨੌਕਰੀਆਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ** – ਆਟੋਮੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਰੁੜਕੀ (manual) ਨੌਕਰੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
2. **ਨੈਤਿਕਤਾ (Ethics) ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ** – AI ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉੱਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
3. **ਸਾਈਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ** – AI ਨਾਲ ਨਵੀਆਂ **ਸਾਈਬਰ ਧਮਕੀਆਂ (Cyber Threats)** ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

AI ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ **ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਂਦੀ** ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, **ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਚਤ**, **ਕਾਰਜਸ਼ੀਲਤਾ**, ਅਤੇ **ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ** ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ, AI ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੋਚ ਮਿਲ ਕੇ ਨਵੇਂ ਆਵਿਸ਼ਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਲਿਆਉਣਗੇ।

ਤੂੰ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮੁਹੱਬਤ

ਤੂੰ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮੁਹੱਬਤ
ਗਰੂਰ ਹੈ ਮੇਰਾ ਸੱਜਣਾ
ਕਿੰਨਾ ਉੱਚਾ,
ਤੇਰਾ ਕਦ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ
ਤੂੰ ਨਹੀ ਜਾਣਦਾ
ਤੇ ਮੈਂ
ਅਮਰਵੇਲ ਵਾਂਗਰਾਂ
ਤੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਲਿਪਟੀ
ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂ ਗਈ

ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੰਧੂ

______0______

Khushbu Kumari. Semester 1, Political Science Major

ਡਾ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਅਸਥਿ-ਚਿਕਿਤਸਾ ਸਰਜਰੀ (ਆਰਥੋਪੀਡਿਕ ਸਰਜਰੀ): ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਅਸਥਿ-ਚਿਕਿਤਸਾ (Orthopedic Surgery) ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਚਿਕਿਤਸਾ ਵਿਧੀ ਹੈ ਜੋ **ਹੱਡੀਆਂ, ਜੋੜਾਂ, ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਸਨਧੀਆਂ** ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਚੋਟਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਦੀ ਹੈ। 2025 ਵਿੱਚ, **ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਉਪਕਰਨਾਂ** ਨੇ ਆਰਥੋਪੀਡਿਕ ਸਰਜਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ **ਮਰੀਜ਼ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।**

ਆਰਥੋਪੀਡਿਕ ਸਰਜਰੀ ਕੀ ਹੈ?

ਇਹ ਇੱਕ **ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਰਜਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ** ਹੈ ਜੋ ਹੱਡੀਆਂ, ਸਨਧੀਆਂ, ਲੀਗਾਮੈਂਟ (ligaments), ਟੈਂਡਨ (tendons) ਅਤੇ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਦੀ **ਮੁਰੰਮਤ, ਬਦਲਾਅ ਜਾਂ ਪੁਨਰ-ਨਿਰਮਾਣ** ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਆਮ ਆਰਥੋਪੀਡਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ

1. **ਅੱਥਰਾਈਟਿਸ (Arthritis)** – ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਅਤੇ ਸੋਜਸ਼ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
2. **ਫ੍ਰੈਕਚਰ (Fractures)** – ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਜਾਂ ਥੱਕਾਵਟ ਕਾਰਨ ਚੀਰੇ।
3. **ਸਪੋਰਟਸ ਇੰਜਰੀ (Sports Injuries)** – ਖੇਡਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੀਗਾਮੈਂਟ ਅਤੇ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀ ਚੋਟਾਂ।
4. **ਬੈਕ ਪੇਨ (Back Pain) ਅਤੇ ਸਪਾਈਨ ਸਰਜਰੀ** – ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ।
5. **ਹਿਪ ਅਤੇ ਗੁੱਟਾ ਬਦਲਵਾਂ (Hip & Knee Replacement)** – ਵੱਡੇ ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਰਜਰੀ।

ਆਮ ਆਰਥੋਪੀਡਿਕ ਸਰਜਰੀਆਂ

- **ਆਰਥਰੋਸਕੋਪੀ (Arthroscopy)**

ਇਸ ਵਿੱਚ **ਛੋਟੇ ਕੈਮਰੇ ਅਤੇ ਉਪਕਰਨਾਂ** ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ **ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਇਲਾਜ** ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- **ਹੱਡੀ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਸਰਜਰੀ (Fracture Repair Surgery)**

ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ **ਪਲੇਟਾਂ, ਸਕ੍ਰੂ ਜਾਂ ਰੌਡਾਂ** ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- **ਸਪਾਈਨ ਸਰਜਰੀ (Spine Surgery)**

ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ **ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਨੱਸਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ** ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- **ਜੋੜ ਬਦਲਵਾਂ (Joint Replacement)**

ਗੁੱਟਾ (Knee) ਅਤੇ ਹਿਪ (Hip) ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਰਜਰੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਆਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

- **ਲਿਗਾਮੈਂਟ ਰੀਕੰਸਟ੍ਰਕਸ਼ਨ (Ligament Reconstruction)**

ਖਿਡਾਰੀ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ **ACL ਜਾਂ PCL ਲੀਗਾਮੈਂਟ ਚੋਟਾਂ** ਦਾ ਇਲਾਜ।

2025 ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ

- ✅ **ਰੋਬੋਟਿਕ ਸਰਜਰੀ (Robotic Surgery)** – ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ, ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ।
- ✅ **3D ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ (3D Printing)** – ਨਵੇਂ ਹੱਡੀ ਅਤੇ ਜੋੜ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ।
- ✅ **ਮਿਨੀਮਲੀ ਇਨਵੇਸਿਵ ਸਰਜਰੀ (Minimally Invasive Surgery)** – ਛੋਟੇ ਚੀਰੇ, ਘੱਟ ਦਰਦ।
- ✅ **ਰੀਜੈਨੇਰਟਿਵ ਥੈਰੇਪੀ (Regenerative Therapy) – ਸਟੈਮ ਸੈਲ (Stem Cell) ਅਤੇ PRP** ਥੈਰੇਪੀ ਨਾਲ ਹੱਡੀ ਅਤੇ ਜੋੜ ਮੁੜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ।

ਆਥੋਪੀਡਿਕ ਸਰਜਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਭਾਲ

✔ ਸਰੀਰਕ ਕਸਰਤ ਅਤੇ **ਫਿਜ਼ਿਓਥੈਰੇਪੀ (Physiotherapy)**
✔ ਆਹਾਰ ਵਿੱਚ **ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ D** ਦੀ ਵਾਧੂ
✔ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ **ਡਾਕਟਰੀ ਜਾਂਚ** ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ‘ਤੇ ਕਰਵਾਉਣਾ
✔ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰ ਨਾ ਚੁੱਕੋ, ਸਹੀ ਪਦਵੀਆਂ (posture) ਰੱਖੋ

ਆਥੋਪੀਡਿਕ ਸਰਜਰੀ ਦੀ ਤਕਨੀਕ **ਦੇਰ-ਬ-ਦੇਰ ਵਿਕਸਤ** ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। 2025 ਵਿੱਚ **ਰੋਬੋਟਿਕ, 3D ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਔਸ਼ਧੀ ਵਿਧੀਆਂ** ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। **ਹੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸਰਜਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ, ਸੰਭਾਲ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ!**

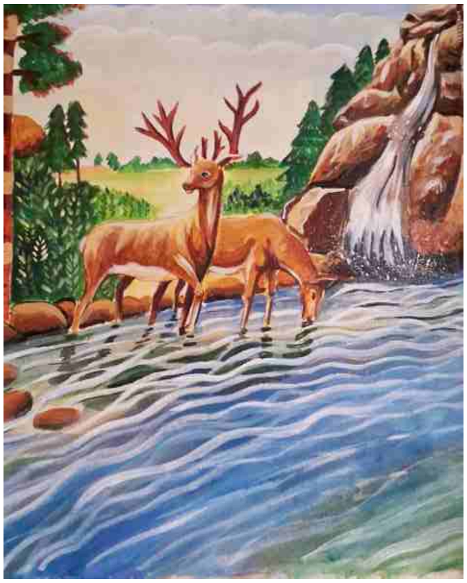

Amanjeet Kaur

ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ
ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ , ਧਨਬਾਦ

ਡੀਪ ਫੇਕ: ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਚੁਣੌਤੀ

ਪਰਿਚਯ

ਡੀਪ ਫੇਕ (Deepfake) ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ **ਕੰਪਿਊਟਰ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ** ਹੈ, ਜੋ **ਕਿਤਰਿਮ ਬੁੱਧੀ (Artificial Intelligence – AI) ਅਤੇ ਡੀਪ ਲਰਨਿੰਗ (Deep Learning)** ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ **ਵੀਡੀਓ, ਆਡੀਓ, ਅਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਲਸਾਜੀ ਨਕਲ (Fake Manipulation)** ਦੁਆਰਾ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ **ਆਵਾਜ਼, ਚਿਹਰਾ, ਅਤੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ** ਨੂੰ **ਅਸਲ ਵਰਗਾ** ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਡੀਪ ਫੇਕ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ?

ਇਹ ਤਕਨੀਕ **ਨਿਵਰਲ ਨੈਟਵਰਕ (Neural Networks) ਅਤੇ GANs (Generative Adversarial Networks)** ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- **ਮਾਡਲ** ਪਹਿਲਾਂ **ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ, ਵੀਡੀਓ ਜਾਂ ਆਵਾਜ਼** ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।
- ਫਿਰ, **ਨਵਾਂ ਸਮੱਗਰੀ (Fake Content) ਤਿਆਰ** ਕਰਕੇ **ਅਸਲ ਵਰਗਾ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ।**
- ਇਹ **ਮਨੁੱਖੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਤੇ ਵੀ ਅਸਲੀ ਜਾਪਦੀ** ਹੈ।

ਡੀਪ ਫੇਕ ਦੇ ਆਮ ਉਦਾਹਰਨ

- ✓ **ਸਿਆਸਤ (Politics) – ਨਕਲੀ ਭਾਸ਼ਣ ਜਾਂ ਵੀਡੀਓ**, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ **ਗਲਤ ਫੈਲਾਵ (Misinformation) ਫੈਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।**
- ✓ **ਮਨੋਰੰਜਨ (Entertainment) – ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ** ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ।
- ✓ **ਸਮਾਜਿਕ ਮੀਡੀਆ (Social Media) – ਜਾਣੀ-ਮਾਣੀ ਹਸਤੀਆਂ ਜਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਕਲੀ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾਉਣ** ਲਈ।
- ✓ **ਅਪਰਾਧ (Crime) – ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਚੋਰੀ (Identity Theft) ਜਾਂ ਬਲੈਕਮੇਲਿੰਗ।**

ਡੀਪ ਫੇਕ ਦੇ ਖਤਰੇ

- **ਝੂਠੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਫੈਲਾਅ** – ਨਕਲੀ ਸਮੱਗਰੀ **ਜਨਤਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।**
- **ਬਲੈਕਮੇਲਿੰਗ ਅਤੇ ਠੱਗੀ – ਨਕਲੀ ਵੀਡੀਓ ਜਾਂ ਆਡੀਓ** ਬਣਾਕੇ **ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਇਆ ਜਾਂ ਸਕਦਾ ਹੈ।**

- **ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਨੀ (Privacy Threat) – ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਲਸਾਜੀ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।**
- **ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ – ਕੀ ਇੱਕ ਨਕਲੀ ਵੀਡੀਓ ਜਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਸਚਮੁੱਚ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ?**

ਡੀਪ ਫੇਕ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਤਕਨੀਕ

- ✅ **AI-ਅਧਾਰਿਤ ਡਿਟੈਕਸ਼ਨ ਟੂਲ (AI-Based Detection Tools)**
- ✅ **ਵੀਡੀਓ ਵਿੱਚ ਅਸਧਾਰਨ ਲੱਛਣ (Unnatural Facial Expressions, Blinking Issues)**
- ✅ **ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਤੇ ਨਕਲੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ (Audio Waveform Analysis)**
- ✅ **ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਫਰੇਮ ਵਿਖੇ ਅਣਗੌਲਣ (Pixelation & Frame Inconsistency)**

ਡੀਪ ਫੇਕ ਇੱਕ **ਅੱਤ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਪਰਖ** ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ **ਇਹ ਗਲਤ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਸਿਆਸਤ, ਸਮਾਜ, ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਕਤ ਜੀਵਨ** ਉੱਤੇ ਇਸਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। **ਸਰਕਾਰਾਂ, ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ** ਇਸਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

"ਸਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਲਕੀਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਧੁੰਦਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ - ਸਮਝਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਹੀ ਬਚਾਵ ਹੈ!"

Ekta Singh,
Alumni (Batch 2018 - 21)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ

ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਸਿਮਰਨ ਕੌਰ

ਧਰਮ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਧਰਮ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲਈ ਚੰਗੇ ਆਦਰਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸਰਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਆਦਰ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਣਾਂ ਨਹੀ ਸਿਖਾਉਂਦਾ, ਅੰਤਰ ਧਰਮ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਅਜਿਹੀ ਆਤੀ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਲੋੜ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ
ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 1185 ॥

ਇਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਈ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੁਨੀਆ ਲਈ ਨਾਮੀ ਹੈ।

ਜਬ ਲਗ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ
ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ॥ ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 66 ॥

ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਤਣਾਉ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ। ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਚੰਗਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੇ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਹਿਣੀਲਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਉਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਮਨਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਚੇਤਨਾਂ ਵਿਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਬਣਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਮਾਣ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਟਕਰਾਉ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ, ਅਸਹਿਣੀਲਤਾ ਵੱਖ- ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਕੀਰਨ ਸੋਚ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਅੰਤਰ ... ਧਰਮ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਭਰੀਆ, ਪੰਨਾ 43

ਅੰਤਰ ਧਰਮ ਸੰਵਾਦ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ| ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ।ਧਰਮ ਦਾ ਅਸਲੀ ਤੱਤ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ ਇਹ ਸਰਬ ਸਾਂਝਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸਰਵ - ਸਾਂਝਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਅੰਤਰ ਧਰਮ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਦਸਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੰਤਕਾਲੀ ਧਰਮ ਉਲਝਣ ਦਾ ਕਾਰ ਸਨ। ਹਰ ਧਰਮ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹੁਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਸੀ ਖਿਚੋਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਧਰਮ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਮਾਜ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਖਿੱਚੋਤਾਨ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ,

ਚਾਰ ਵਰਨ ਚਾਰ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਜਗ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਣੇ॥
ਖੁਦੀ ਬਕੀਲੀ ਤਕੱਬਰੀ ਖਿੰਚੋਤਾਣ ਕਰੇਨ ਧਿਙਾਣੇ॥
ਗੰਗ ਬਨਾਰਸ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮੱਕਾ ਕਾਬਾ ਮੁਸਲਮਾਣੇ॥
ਸੁੰਨਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਤਿਲਕ ਜੁੰ ਹਿੰਦੂ ਲੋਭਾਣੇ॥

(ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਧਰਮ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਾਹ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਉਦੇ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪਈਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਮਿਥਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਭਿੰਨ ਧਾਰਮਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦਾ ਸੰਦੇਸ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤੱਤਕਾਲੀ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਸਰੂਪ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅੰਤਰਸੋਝੀ ਕੇ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਜੋਗ ਮਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਰੀ ਰਾਹੀ ਧਰਮਾਂ ਤਮਾ ਦੇ ਮਤ ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਸੰਵਾਦ ਹੈ

ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਗਰੁ ਦੁਤਰੁ ਕਹੀਐ ਕਿਉ ਕਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਰੋ
ਚਰਪਟ ਬੋਲੈ ਅਉਧੂ ਨਾਨਕ ਦੇਹੁ ਸਚਾ ਬੀਚਾਰੋ
ਆਪੇ ਆਖੈ ਆਪੇ ਸਮਝੈ ਉਸ ਕਿਆ ਉੱਤਰ ਦਿਜੇ
ਸਚ ਕਹਹੁ ਤੁਮ ਪਾਰਗਰਾਮੀ ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮ
ਮੁਰਗਾਈ ਨੈਸਾਣੇ ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਰੀਐ
ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਆਏ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੋਗੀਆਂ, ਮੰਨਿਆਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੇ ਫੋਕੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰੂਣੇ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਅਸਲ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸੰਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜੋਗੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ ਕੁਝ ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹਨ|

ਜੋਗੁ ਨਾ ਖਿੰਥਾ ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੈ ਜੋਗੁ ਨ ਭਸਮ ਚੜਾਈਐ।।

ਜੋਗੁ ਨ ਮੁੰਦੀ ਮੂੰਡਿ ਮੁਡਾਇਐ ਜੋਗੁ ਨ ਸਿੰਙੀ ਵਾਈਐ।।
ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ।। ੧।।
ਗਲੀ ਜੋਗੁ ਨ ਹੋਈ।। |ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 38|

ਜੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਨੇ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋ ਕੀਤੀ, ਨੰਗੇ ਸਰੀਰ ਵਿਭੂਤੀ ਲਾਉਣੀ, ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਉਣੀਆਂ, ਸਿਰ ਮੁੰਡਵਾ ਲੈਣਾ, ਮੋਝੀ ਵਜਾਉਣੀ ਤੇ ਦਰ ਦਰ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚ ਦਾ ਸੰਦੇ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੋਦੜੀ ਪਾਉਣ ਨਾਲ, ਡੰਡੇ ਤੇ ਸਿੰਙੀ ਵਜਾਉਣ ਨਾਲ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਪਟ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੰਸਾਰਕ, ਨਿਰਲੇਪਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਅਸਲ

ਧਰਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਜਿਉਣਾ ਅਸਲੀ ਧਰਮ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨੇਕੀ ਤੇ ਭਲਾਈ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚੱਲਣਾ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਧਰਮ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਖੰਡਾ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭ ਅਮਲਾਂ 'ਤੇਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਤਿ, ਸਤਿ ਤੇ ਸੰਜਮ ਤੇਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪਤਿ ਵਿਣੁ ਪੂਜਾ ਸਤ ਵਿਣੁ ਸੰਜਮੁ ਜਤ ਵਿਣੁ ਕਾਹੇ ਜਨੇਊ
ਨਾਵਹੁ ਧੋਵਹੁ ਤਿਲਕੁ ਚੜਾਵਹੁ ਸੁਚ ਵਿਣੁ ਸੋਚ ਨ ਹੋਈ
ਕਲਿ ਪਰਵਾਣੁ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਣੁ ਪੋਥੀ ਪੰਡਿਤ ਰਹੇ ਪੁਰਾਣ
ਨਾਨਕ ਨਾਉ ਭਇਆ ਰਹਮਾਣੁ |ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 903 |

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀ ਕੀਤਾ । ਹਰ ਧਰਮ ਲਈ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਮਾਰਗ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀਆਂ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚੇ ਆਚਾਰ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਕੇਵਲ ਦਿਖਾਵਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋਗੀਆਂ, ਮੰਨਿਆਸੀਆਂ, ਮੁੱਲਾਂ ਮੁਲਾਣਿਆਂ, ਪਾਂਧਿਆਂ, ਪੰਡਤਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸਲ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ? ਡਾ. ਦਰ੍ਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ....ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਵਾਸਾਂ, ਅਮਲਾ, ਰਸਮਾ, ਭੇਖਾਂ ਆਦਿ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੱਬੀ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ।ਧ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਵਾਸ ਅਤੇ ਅਮਲ ਭਾਵੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਹੋਣ, ਆਪਣੇ ਆਪਸੀ ਵਿਰੋਧਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੱਬੀ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਿਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲਾ ਦੇ ਵਿਗੜੇ ਅਤੇ ਢਾਹੂ ਰੂਪ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਸੋਧ ਸੁਧਾਈ ਦਾ ਵਾ ਬਣਦੇ ਹਨ ।
ਧਰਮ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਅਧਿਐਨ, ਪੰਨਾ 108)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜੋ ਈਵਰ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਦੀ ਬੋਰੀ ਵਾਂਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਤਮਾ ਦੀ ਧੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਕਰੜੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕਰੜੀ ਜੀਵਨ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਸਿਰੁ ਖੋਹਾਇ ਪੀਅਹਿ ਮਲਵਾਣੀ ਜੂਠਾ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਖਾਹੀ ॥
ਫੋਲਿ ਫਦੀਹਤਿ ਮੁਹਿ ਲੈਨਿ ਭੜਾਸਾ ਪਾਣੀ ਦੇਖਿ ਸਗਾਹੀ ॥
ਭੇਡਾ ਵਾਗੀ ਸਿਰੁ ਖੋਹਾਇਨਿ ਭਰੀਅਨਿ ਹਥ ਸੁਆਹੀ ॥
ਮਾਊ ਪੀਊ ਕਿਰਤੁ ਗਵਾਇਨਿ ਟਬਰ ਰੋਵਨਿ ਧਾਹੀ ॥
ਓਨਾ ਪਿੰਡੁ ਨ ਪਤਲਿ ਕਿਰਿਆ ਨ ਦੀਵਾ ਮੁਏ ਕਿਥਾਊ ਪਾਹੀ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਚੰਗੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ ਹੈ । ਅਸਲੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਅਤੇ ਦਇਆ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ । ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ, ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਮਿਹਰਬਾਨ, ਹਮਦਰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਵੇ

ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਮੋਮ ਦਿਲਿ ਹੋਵੈ ॥
ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਦਿਲ ਤੇ ਧੋਵੈ ॥

ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ ਜਾ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ ॥
ਅਵਲਿ ਅਉਲਿ ਦੀਨੁ ਕਰਿ ਮਿਠਾ ਮਸਕਲ ਮਾਨਾ ਮਾਲੁ ਮੁਸਾਵੈ ॥

ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਰਮ ਕਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਮੰਨੀ ਗਈ, ਪਰ ਬਾਕੀ ਜਾਤੀਆ ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਦਰਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਸਥਿਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਵਤੀਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੀਆਂ ਸੰਕੀਰਨ ਤੋਂ ਤੰਗ ਦਿਲ ਵੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਮੇਟ ਕੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ ਹੈ ।

ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਜੋਰੁ ਹੈ
ਅਗੈ ਜੀਉ ਨਵੇ ॥

ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਜੋ ਬਿੰਦੈ ਬ੍ਰਹਮੁ॥
ਜਪ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਕਮਾਵੈ ਕਰਮੁ॥
ਸੀਲ ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਰਖੈ ਧਰਮੁ॥
ਬੰਧਨ ਤੋੜੈ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤ॥
ਸੋਈ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਪੂਜਣ ਜੁਗਤੁ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਿਆਂ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਤਕਰੇ ਮੇਟ ਕੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਅਤੇ ਸਰਬੰਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਦਯਾ ਭਾ ਅਮਲ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦਾ ਆਦਰ ਸਿਰਜਿਆ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ
ਮਨ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ

ਡਾ. ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ
ਸਿੱਖ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਮਨ ਮਨੁੱਖੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸੁਭਾਅ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਉਹ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਕਾਰ ਹੀ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਅੱਗੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ।[1] ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ‘ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਤੱਕ ਪੁੱਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਦਾ ਕੰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਬੁਰਾਈ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕੇ।

ਸ਼ੁਭ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਲਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਰਹਿਣ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਉਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਮੁੜ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨ ਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮਨ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਬੇਚੈਨੀ ਅਤੇ ਭਟਕਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।[2]

ਮਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਅਨੁਸਰ ਇਸ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੰਨਿਆ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਇਆ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੱਚ ਕੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਹੋ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਅਤੇ ਜੋਗ ਦਾ ਮਾਰਗ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ’ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ‘ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖਿੱਚ ਤੋਂ ਬੱਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਗਤ ਦੇ ਹਰ ਕੋਣੇ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਖਿੱਚ ਤੋਂ ਬੱਚਣਾ ਔਖਾ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਮਨ ਵਿਚ ਲੋਭ ਅਤੇ ਸਵਾਰਥ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ

ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜ ਉਲਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿ-ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਬਿਬੇਕ ਮਨਫ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਮਨ ਦਾ ਮੂਲ ਸੁਭਾਅ ਚੰਚਲ ਹੈ[3] ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਰੋਣ ਜਾਂ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪੈਣਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੋਈ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਵਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸਾਰੂ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਕੱਲੇ ਮਨ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ॥
ਬਾਹਰਹੁ ਤ ਨਿਰਮਲ ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਕਰਣੀ ਕਮਾਣੀ॥[4]

ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਿਰਮਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜਾਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਸੁਮੇਲ ਕਿਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜਗਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੈਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵੱਲ ਸੇਧਿਤ ਹੋ ਸਕੇ? ਇਸ ਮੌਕੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜਗਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਭਾਵਨਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪਦਾਰਥਕ ਰੁਚੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਵਿਕਾਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰੀਵੀ ਸਰੂਪ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਕਾਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮੂਲ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕੇ।[5]

ਮਨ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਤਾਂ ਹੀ ਸਹਿਜ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਔਖਾ ਕਾਰਜ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਭਵ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਨ ਜੋਤਿ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ 'ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਹੈ। 'ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮਤਿ ਉਚੀ' ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੌਧਿਕ ਮਲੀਨਤਾ ਹੀ ਭਟਕਣ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲਤਾ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਟਿਕਾਉ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਬੁੱਧੀ ਰਾਹੀਂ ਧਰਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਫ਼ਲ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਧੀ ਰਾਹੀਂ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਰਚਨਾਕਾਰ ਆਪਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇਰੀ ਅਵਸਥਾ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਬੌਧਿਕ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਰਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ-ਕਈ ਸਾਲ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੱਲ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੀ ਇਕਸੁਰਤਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤਵਾਸ ਦੇ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕਸੁਰਤਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਰਜ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ-ਬੰਦਗੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਇਕਸੁਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਮਨ ਵਿਚ ਸਹਿਜ, ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗਹਿਰਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਚਾਰੂ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲਤਾ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਆਹਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਵੀ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸੁਰਤਾ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇ। ਕਿਹੜੇ ਕਰਮ ਸ਼ੁਭ ਹਨ? ਕਿਹੜੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਸਥਿਰਤਾ ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਰਾਹੀ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵਡੇਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਗਹਿਨ ਅਧਿਐਨ 'ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪੂਰਬ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਗਿਆਨ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵੇਦ, ਉਪਨਿਸ਼ਦ, ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ, ਜੈਨ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆਗਮ, ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਪਿਟਕ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਰੋਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਹ ਸਮੂਹ ਸਰੋਤ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਰਮਕਾਂਡ ਹਰ ਇਕ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਰੂਪ ਤਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਤਮਿਕ, ਉਪਦੇਸ਼ਾਤਮਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸਲ ਭਾਵਨਾ ਮਨਫ਼ੀ ਹੋ ਗਈ। ਮਨ ਧਰਮ ਦੀ ਰੂਹ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰ ਇਕ ਕਾਰਜ ਵਿਚੋਂ ਸੁਚਾਰੂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹਰ ਇਕ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦੀ ਉਸਾਰੂ ਅਤੇ ਸੁਚਾਰੂ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਕਰਮਕਾਂਡ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਹਸਤੀ ਦੇ ਡਰ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਉਹ ਬਲਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਹਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਰਬਲਤਾ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਕਿ ਸਭ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਗੁਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਭਾਰਤੀ

ਦਰਸ਼ਨ ਪੂਰਬੀ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਸਿਖ਼ਰ ਹੈ। ਰਮਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਜਿਹੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਕਰਮ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਗਵਦ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸਵੈਮਾਨ ਭਰਪੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਦਾ ਵਰਨਨ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਕਮੀਆਂ-ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨਜਾਚ ਤੋਂ ਉਚੇਰੇ ਆਦਰਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੌਕਿਕ ਲੀਹਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਭਾਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜਗਤ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਅਦਿੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਦਰਸ਼ਨ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜਗਤ ਤੋਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਜੀਵਨਜਾਚ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਰੂੜ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਜੋਤਿ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਜੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵਿਚ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਕਤੇਬਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਸਰਬੋਤਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਰੜੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਨਿਰਬਲਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਨਿਰਬਲਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਭਟਕਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਸਵੈਮਾਨ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ, ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮੁਖੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਰਨਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਚੰਚਲਤਾਈ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨਤਾ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਨਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਪਰਉਪਕਾਰ, ਸਵੈਮਾਨ, ਮਾਨਿਸਕ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਸਮਰਪਣ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਫੁਰਨੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਥਿਰਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਢਾਲਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੜਾਅ ਦੱਸਦੇ ਹਨ - ਬਾਲ, ਜਵਾਨੀ ਅਤੇ ਬਿਰਧ ਅਵਸਥਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪੜਾਅ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਪੜਾਅ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਪੁੱਜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰੀਰਕ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਮਨ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਤਬਦੀਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਟਕਰਾਉ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚਲੇ ਤਿੰਨੇ ਪੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ-ਰਸ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਫ਼ਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਟਾਕਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਇਹ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਇਕੱਲਤਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨੇ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਬੀਜ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਇੰਨਾ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਿਰਾਸਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਤਰਨਾਪੋ ਇਉ ਹੀ ਗਇਓ ਲੀਓ ਜਰਾ ਤਨੁ ਜੀਤਿ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਜੁ ਹਰਿ ਮਨਾ ਅਉਧ ਜਾਤੁ ਹੈ ਬੀਤਿ॥[6]

ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਫ਼ਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸਤਾਂ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ, ਧਨ, ਇਸਤਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਵਸਤੂਆਂ ਅਤੇ ਹਸਤੀਆਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਇਕ ਰੂਪ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਉਸ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਰੂਪ ਮਨ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਖਟਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਦਾਚਾਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਦਾਚਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਕਰਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਰਮ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਰਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਭੇਖ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਜਮ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੀ ਫਾਹੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉੱਚਤਮ ਧਾਰਮਿਕ ਰੁਤਬੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਾਧੂਆਂ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ, ਜੋਗੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਪਾਪੀ ਹੀਐ ਮੈ ਕਾਮੁ ਬਸਾਇ॥
ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਯਾ ਤੇ ਗਹਿਓ ਨ ਜਾਇ॥
ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਅਰੁ ਸੰਨਿਆਸ॥
ਸਭ ਹੀ ਪਰਿ ਡਾਰੀ ਇਹ ਫਾਸ॥[7]

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਾਧੂਆਂ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਰਮ ਉਸਦੇ ਭੇਖ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਮਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸ਼ੁਭ ਅਮਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚਾਈ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਹਨਾਂ ਵਸਤਾਂ ਅਤੇ ਹਸਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਸ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜਗਤ ਤੋਂ ਉਚੇਰਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਆਧਿਆਤਮਿਕ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਉਹਨਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਪੇਟ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।[8]

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਦੀਰਘ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧੂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹਨ। ਅਸਲੀ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਜੋਗੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ; ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਦੁਰਜਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਸੁੱਖ-ਦੁੱਖ, ਮਾਨ-ਅਪਮਾਨ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ-ਗਮੀ, ਉਸਤਤਿ-ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਉੱਚਤਮ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਅਸਲ ਸਾਧੂ ਹਨ।[9]

ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫ਼ੁਰਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਸਥਿਰਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ। ਫ਼ੁਰਨਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਨ ਵਿਚ ਭਟਕਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਥਾਈ ਰੂਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੇ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਫ਼ੁਰਨੇ ਸਵਾਰਥ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਵਾਰਥ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਨਿਘਾਰ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਵਾਰਥ ਜਾਂ ਲੋਭ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਹ ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵੱਲ ਦੌੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ‘ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਗੁਰ-ਬਚਨ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਰਨਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਯਹ ਮਨੁ ਨੈਕ ਨ ਕਹਿਓ ਕਰੈ॥
ਸੀਖ ਸਿਖਾਇ ਰਹਿਓ ਅਪਨੀ ਸੀ ਦੁਰਮਤਿ ਤੇ ਨ ਟਰੈ॥
ਮਦਿ ਮਾਇਆ ਕੈ ਭਇਓ ਬਾਵਰੋ ਹਰਿ ਜਸੁ ਨਹਿ ਉਚਰੈ॥
ਕਰਿ ਪਰਪੰਚੁ ਜਗਤ ਕਉ ਡਹਕੈ ਅਪਨੋ ਉਦਰੁ ਭਰੈ॥
ਸੁਆਨ ਪੂਛ ਜਿਉ ਹੋਇ ਨ ਸੂਧੋ ਕਹਿਓ ਨ ਕਾਨ ਧਰੈ॥[10]

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਨੋਰਥ ਅਧੀਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਰਾਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦੋ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਕਰਨੇ ਹਨ - ਪ੍ਰਭੂ-ਬੰਦਗੀ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ। ਇਹ ਦੋ ਕਾਰਜ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਦਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉੱਥਾਨ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨ ਪ੍ਰਭੂ-ਮੁਖੀ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਬਿਧਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸੁਚਾਰੂ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਭਟਕਣ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਬਲਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਭ ਕੁੱਝ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਇਆ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਦੀ ਸਮਝ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਮੁੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਪਛਤਾਵਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਸਾਰੂ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:

ਅਬ ਮੈ ਕਉਨੁ ਉਪਾਉ ਕਰਉ॥
ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਮਨ ਕੋ ਸੰਸਾ ਚੂਕੈ ਭਉ ਨਿਧਿ ਪਾਰਿ ਪਰਉ॥
ਜਨਮੁ ਪਾਇ ਕਛੁ ਭਲੋ ਨ ਕੀਨੋ ਤਾ ਤੇ ਅਧਿਕ ਡਰਉ॥
ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹਰਿ ਗੁਨ ਨਹੀ ਗਾਏ ਯਹ ਜੀਅ ਸੋਚ ਧਰਉ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਨਿ ਕਛੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਉਪਜਿਓ ਪਸੁ ਜਿਉ ਉਦਰੁ ਭਰਉ॥[11]

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਮਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਬੰਦਗੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਭਗਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੱਲ ਸੁਚੇਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਯਤਨ ਅਰੰਭ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉੱਦਮ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਵੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਅਰੰਭ ਕਰ ਲਵੇ, ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉੱਚਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਭੈ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।[12]

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਮਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਪੁਨੀਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਰਮਤ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲਿਆ, ਉਹ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਬੁਰਾਈ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਨਕਾ ਅਤੇ ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੁਕਤ

ਹੋ ਗਏ। ਧਰੂ ਭਗਤ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਖੀ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਨਿਰਭੈਅਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਹਾਥੀ ਤੰਦੂਏ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬੱਚ ਗਿਆ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਸਮੂਹ ਦੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।[13]

ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸੁਚਾਰੂ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਚਾਰੂ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਭੂ-ਬੰਦਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਮੁਖੀ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ *ਜਾਗ ਲੇਹੁ ਰੇ ਮਨਾ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਰੇ ਮਨਾ ਗਾਇ ਲੈ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨੁ ਰੇ ਮਨਾ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਭਜੁ ਮਨਾ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜੁ ਮਨਾ, ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨ ਸਿਮਰੁ ਤਿਹ* ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਫੁਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਬਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 651.
2. ਕਬਹੂ ਜੀਅੜਾ ਊਭਿ ਚੜਤੁ ਹੈ ਕਬਹੂ ਜਾਇ ਪਇਆਲੇ॥
ਲੋਭੀ ਜੀਅੜਾ ਥਿਰੁ ਨ ਰਹਤੁ ਹੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੇ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 876.
3. ਚੰਚਲ ਮਨੁ ਦਹ ਦਿਸਿ ਕਉ ਧਾਵਤ ਅਚਲ ਜਾਹਿ ਠਹਰਾਨੋ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 685
4. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 919.
5. ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ॥
ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ॥
ਮੂਲੁ ਪਛਾਣਹਿ ਤਾਂ ਸਹੁ ਜਾਣਹਿ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੋਈ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 441
6. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 1426
7. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 1186
8. ਮਨ ਰੇ ਗਹਿਓ ਨ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ॥
ਕਹਾ ਭਇਓ ਜਉ ਮੂਡੁ ਮੁਡਾਇਓ ਭਗਵਉ ਕੀਨੋ ਭੇਸੁ॥
ਸਾਚ ਛਾਡਿ ਕੈ ਝੂਠਹ ਲਾਗਿਓ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥੁ ਖੋਇਓ॥
ਕਰਿ ਪਰਪੰਚ ਉਦਰ ਨਿਜ ਪੋਖਿਓ ਪਸੁ ਕੀ ਨਿਆਈ ਸੋਇਓ॥
ਰਾਮ ਭਜਨ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ॥
ਉਰਝਿ ਰਹਿਓ ਬਿਖਿਅਨ ਸੰਗਿ ਬਉਰਾ ਨਾਮੁ ਰਤਨੁ ਬਿਸਰਾਨਾ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 633
9. ਸਾਧੋ ਮਨ ਕਾ ਮਾਨੁ ਤਿਆਗਉ॥
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਸੰਗਤਿ ਦੁਰਜਨ ਕੀ ਤਾ ਤੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਭਾਗਉ॥
ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੋਨੋ ਸਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਅਉਰੁ ਮਾਨੁ ਅਪਮਾਨਾ॥

ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ ਤਿਨਿ ਜਗਿ ਤਤੁ ਪਛਾਨਾ॥
ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਤਿਆਗੈ ਖੋਜੈ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਨਾ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਖੇਲੁ ਕਠਨੁ ਹੈ ਕਿਨਹੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਨਾ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 219

10. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 536
11. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 685
12. ਅਜਹੂ ਕਛੁ ਬਿਗਰਿਓ ਨਹੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਗੁਨ ਗਾਵੈ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਭਜਨ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਵੈ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 726
13. ਮਨ ਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਿ ਬਿਚਾਰੋ॥
ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਗਨਕਾ ਸੀ ਉਧਰੀ ਤਾ ਕੋ ਜਸੁ ਉਰ ਧਾਰੋ॥
ਅਟਲ ਭਇਓ ਧ੍ਰੂਅ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਅਰੁ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਇਆ॥
ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੋ ਸੁਆਮੀ ਤੈ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਇਆ॥
ਜਬ ਹੀ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਗਜ ਗਰਾਹ ਤੇ ਛੂਟਾ॥
ਮਹਮਾ ਨਾਮ ਕਹਾ ਲਉ ਬਰਨਉ ਰਾਮ ਕਹਤ ਬੰਧਨ ਤਿਹ ਤੂਟਾ॥
ਅਜਾਮਲੁ ਪਾਪੀ ਜਗੁ ਜਾਨੇ ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ ਨਿਸਤਾਰਾ॥
ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਚੇਤ ਚਿੰਤਾਮਨਿ ਤੈ ਭੀ ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਾ॥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 632

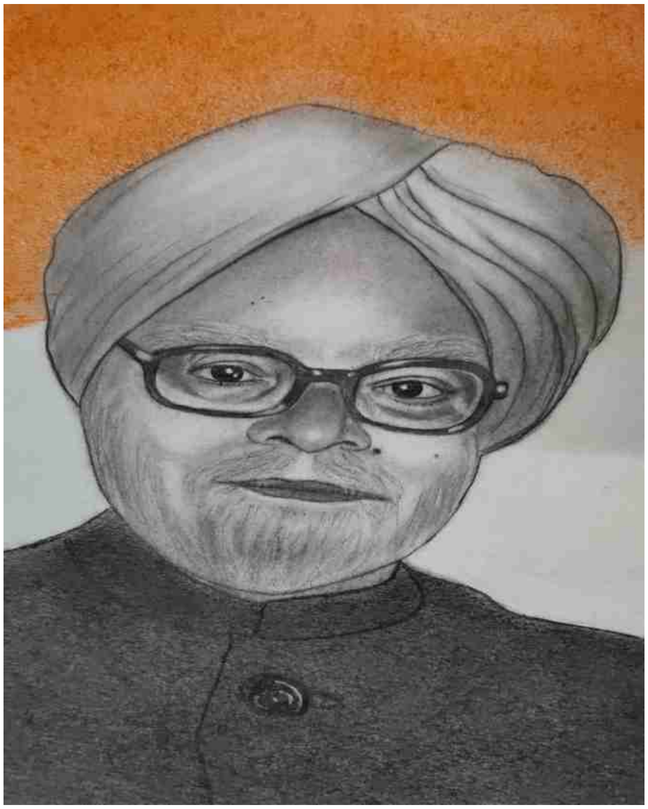

Anjali Thakur, Semester 1, Commerce Major

ਪ੍ਰੋ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾਲੇਜ , ਧਨਬਾਦ

ਸੁਖ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦੁੱਖ ਵੀ ਸਾਡੇ

ਸੁਖ ਧੁੱਪ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੈ।
ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ।

ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਨਿੱਖੜਵੇਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਸੁਖ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਧੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸੁਖ ਸਾਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਉਮੰਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਦਾਸੀ ਸਾਨੂੰ ਸਬਰ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਖ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ਼ ਉਦਾਸੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ।
ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਹਨ ਜੋ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਸੁਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਸਿਰਫ਼ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਨੁਭਵ ਹਨ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਝ ਹੋਉਣ ਦੀ ਚਾਹ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਐਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ।
ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਉਹ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਸੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ।
ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਕੁਝ ਹੋਉਣ ਦੀ ਚਾਹ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।
ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਐਹੀ ਵਾਪਰ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਦਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ।
ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਸਿਰਫ਼ ਸੁਖ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੇਲੋੜੇ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਖਸ਼ੇ ਗਏ ਕੱਪੜੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨਣੇ ਹਨ।

<u>ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ –</u>

ਨਾਨਕ ਬੋਲਣੁ ਝਖਣਾ ਦੁਖ ਛਡਿ ਮੰਗੀਅਹਿ ਸੁਖ ॥
ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੁਇ ਦਰਿ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਹਿ ਜਾਇ ਮਨੁਖ ॥ (ਰਾਗ ਮਾਝ – ਅੰਗ ੧੪੯)

ਇਸ ਲਈ ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ। ਹਾਂ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਸਾਡੀ ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਮਿਲੇ।

<u>ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ –</u>

ਵਿਣੁ ਤੁਧੁ ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੰਗਣਾ ਸਿਰਿ ਦੁਖਾ ਕੈ ਦੁਖ ॥
ਦੇਹਿ ਨਾਮੁ ਸੰਤੋਖੀਆ ਉਤਰੈ ਮਨ ਕੀ ਭੁਖ ॥ (ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ – ਅੰਗ ੯੫੮)

Non-Teaching Staff of the College

Sri Sadhan Kumar Mishra – Assistant
Ms Nushrat Parween – Librarian
Sri Sanjay Kumar Singh - P.T.I
Sri Nagen Bauri – Counter Clerk
Sri Narender Singh – Assistant
Sri Ashok Kr. Pathak – LDC
Sri Ranjit Kumar Mishra – Assistant
Sri Amandeep - Accounts Assistant
Sri Pankaj Kumar Prasad – Assistant
Sri Chandan Patnayak– Accountant

Class IV Staff

Sri Moti Lal Mahato – Peon
Sri Jaspal Singh Broka – Peon
Sri Balraj Bahadur – Peon
Sri Dhiran Chandra Mahto – Peon
Mrs. Shushila Devi – Peon
Sri Rajan Ram – Peon
Mrs. Tusu Kumari – Peon
Mrs. Ranjit Kaur – Peon
Mrs. Ramyanti Devi – Peon
Sri Suraj – Peon
Sri Bhola – Peon

GURU NANAK COLLEGE, DHANBAD
Presents
"BAISAKHI DI SHAAM"
ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮ
14th APRIL 2024

2025
GURU NANAK COLLEGE

G20: A Global Platform for Economic Development
Organised by
Department of Economics
GURU NANAK COLLEGE, DHANBAD
G20

GURU NANAK COLLEGE

NAAC Accreditated 'B' Grade

(Established & Managed by Gurudwara Prabandhak Committee, Dhanbad)

DHANBAD- 826001

E-mail: principal@gncollege.org • Website:www.gncollege.org

PHONE : 2305070, 2307745, 2300994

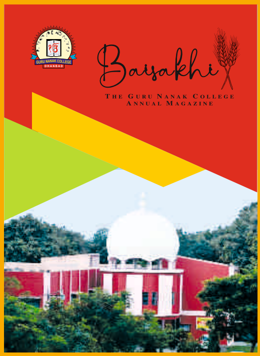

2022

2023

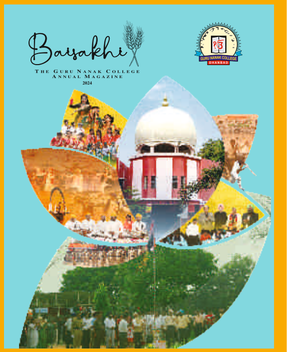

2024

TECHNO PRINT - 9931464232